

ТЕРНОПІЛЬСЬКА МІСЬКА
ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ДО 2027 РОКУ (З ПЕРСПЕКТИВОЮ ДІЇ ДО 2034 РОКУ)

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

Тернопільська міська рада
№ 8/47/17 від 02.05.2025

**ТЕРНОПІЛЬСЬКА МІСЬКА
ТЕРИТОРІАЛЬНА ГРОМАДА**

СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ДО 2027 РОКУ (З ПЕРСПЕКТИВОЮ ДІЇ ДО 2034 РОКУ)

ТЕРНОПІЛЬ - 2025

Тернопільська міська рада
№ 8/47/17 від 02.05.2025

	Вітальне слово міського голови Тернополя	3
1	Аналітична частина до Стратегії розвитку Тернопільської міської територіальної громади	4
	Історичний розвиток територіальної громади та історико-культурна спадщина	5
	Географічне розташування і загальна характеристика громади	7
	Природно-ресурсний потенціал	10
	Демографія та ринок праці	20
	Розвиток інфраструктури	30
	Соціальна інфраструктура	43
	Містобудівна документація	62
	Економіка та підприємництво	65
	Аналіз фінансово-бюджетного стану та бюджету територіальної громади	81
	Інституційна спроможність громади	89
	Органи самоорганізації населення та громадські об'єднання	98
	Результати опитування заінтересованих сторін	99
2	Swot-аналіз сильних та слабких сторін, можливостей і загроз розвитку Тернопільської міської територіальної громади	101
3	Сценарії розвитку Тернопільської міської територіальної громади	109
4	Стратегічне бачення розвитку Тернопільської міської територіальної громади	115
5	Стратегічні, оперативні цілі та завдання розвитку Тернопільської міської територіальної громади	117
6	Узгодженість Стратегії з державними та регіональними стратегічними документами	140
7	Проведення моніторингу, оцінювання реалізації Стратегії та управління ризиками	144

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО МІСЬКОГО ГОЛОВИ ТЕРНОПОЛЯ

Шановні мешканці громади!

Наша держава та громада переживають ключовий період розвитку в своїй новітній історії, коли кожен з нас докладаеть максимальних зусиль для збереження нашої ідентичності, національності та незалежності.

І ми разом гідно проходимо ці непрості випробування та плануємо наше спільне щасливе майбутнє з думкою про прийдешні покоління та життя в європейській спільноті.

Стратегія розвитку Тернопільської міської територіальної громади – це не лише основоположний програмний документ та орієнтир розвитку громади на майбутнє десятиліття, це, насамперед, відображення наших з вами мрій та амбіцій, які ми разом спільними зусиллями будемо втілювати в життя.

Кожен з нас прагне мирного та комфортного життя в нашій громаді, де продовжує вдосконалюватися й створюватися сучасна муніципальна інфраструктура для проживання й дозвілля із врахуванням принципів безпеки, інклюзії та безбар'єрності, а кожен мешканець може безперешкодно та своєчасно скористатися широким спектром доступних соціальних та адміністративних послуг.

Тернопільська міська територіальна громада повинна й надалі зберігати і, що найголовніше, розвивати свою ідентичність як «зеленої громади». Саме тому ми ставимо перед собою амбітну ціль на «зелений перехід», який означає сталий та екологічно чистий розвиток громади, спрямований на зменшення впливу людської діяльності на навколишнє середовище. В даному контексті бізнес-клімат у поєднанні із дбайливим ставленням до природного середовища сприяє сталому економічному розвитку конкурентоспроможної місцевої економіки.

Дякую усім, хто долучився до розроблення Стратегії розвитку нашої громади. Дякую Захисникам та Захисницям нашої держави, які щодня стоять на захисті наших життів та мрій. Вірю, що тільки спільними зусиллями ми досягнемо повноцінного розвитку громади для нас та забезпечимо створення комфортних умов для майбутніх поколінь.

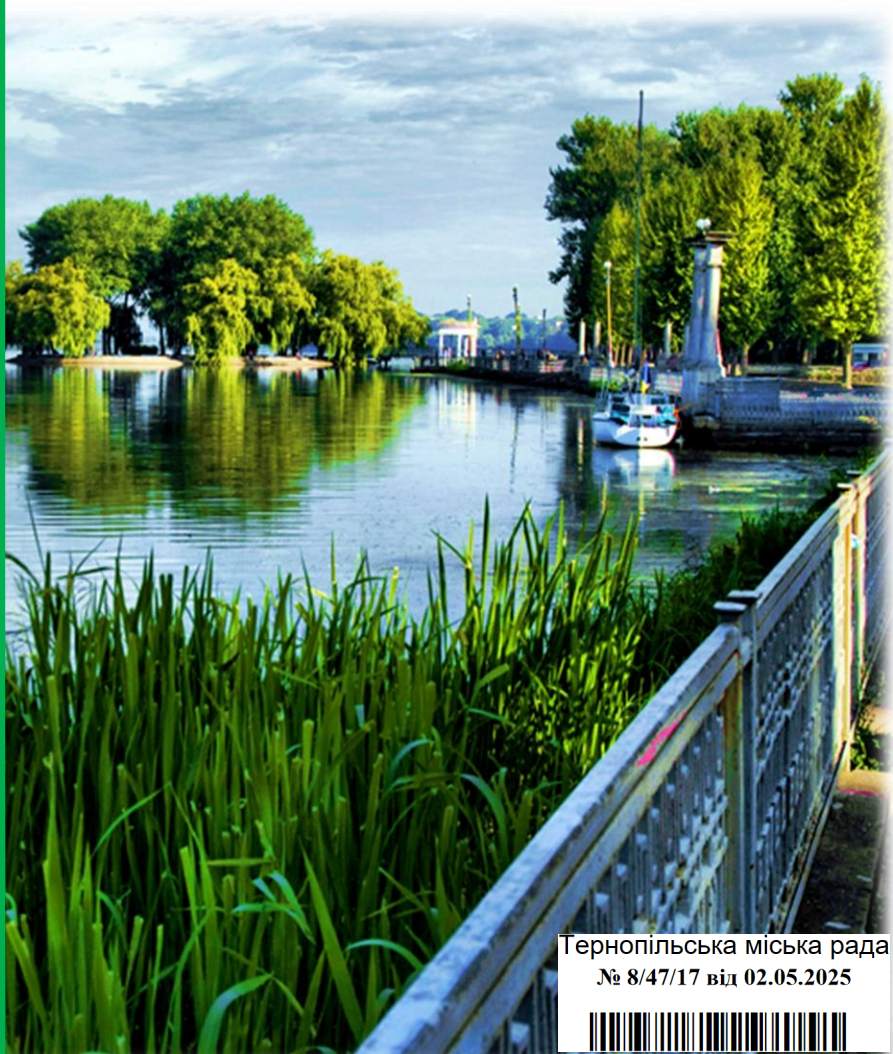

Міський голова Тернополя,
Сергій НАДАЛ

Розділ I

АНАЛІТИЧНА ЧАСТИНА ДО СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

I. ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА

Тернопільська міська територіальна громада (далі – Тернопільська МТГ) – одна з 24 в Україні, центром яких є великі міста обласні центри. Тернопіль – одне з найцікавіших міст на заході України. Місто розташоване у центрі Галичини і ввібрало її неповторний колорит з австрійською архітектурою, красу Поділля та спокій Волині. Розвиток населених пунктів, які сьогодні входять до складу територіальної громади відбувався у фарватері поступу Тернополя як однієї з перлин Заходу України. Археологічні розкопки засвідчують, що територія, на якій знаходиться місто, була заселеною ще в епоху мезоліту, про що свідчать археологічні знахідки поселення трипільської культури датовані III тисячоліттям до н. е. та виявлені поховання VII ст. до н. е. «Поліс» (місто в його сучасному розумінні) розвинувся тут з часу заснування тут давньоруського укріплення Сопільче (Топільче), яке було зруйноване під час зимового походу Батия до Карпат (1240-1241 рр.). Через деякий час воно відродилось, а з 1349 р., як і вся Західна Україна, потрапило під владу Речі Посполитої.

Перша письмова згадка про місто датується 15 квітня 1540 р.: польський король Сигізмунд I Старий видав краківському каштелянові, великому коронному гетьману Яну Амору Тарновському грамоту на заснування міста та володіння землею навколо нього. Будівництво фортеці на березі Серету в урочищі Сопільче (Топільче) тривало вісім років. Замок мав охороняти південно-східні кордони королівства від набігів татар. Історія місцевого врядування на цих землях розпочалася у 1548 р., по завершенню будівництва замку, коли Тернопіль отримав магдебурзьке право. Це стало наслідком швидкого соціально-економічного розвитку міста.

Історичний розвиток Тернополя відповідає історії поступу земель Галичини і Поділля. Місто й навколишні села «пережили» татарські набіги, визвольний рух і козаччину, перебування в складі Польської, Австро-Угорської та Російської держав, революційний рух за українську ідентичність. Це зумовило концентрацію тут значної кількості об'єктів історико-культурної спадщини та забезпечило місту значний туристичний потенціал. На території громади розташовано п'ять пам'яток містобудування та архітектури національного значення і 215 місцевого значення (табл. 1.1). Більшість таких об'єктів сконцентровано у Тернополі.

Таблиця 1.1. Об'єкти історико-культурної спадщини Тернопільської МТГ національного значення¹

Найменування об'єкта	Датування	Місце знаходження	Охоронний номер
Старий замок	1540 р.	Тернопіль, вул. Замкова, 12	634
Церква Воздвиження Чесного Хреста	XVI – XVII ст.	Тернопіль, вул. Над Ставом, 16	635
Церква Різдва Христового	1602-1608 рр.	Тернопіль, вул. Руська, 22	636
Костел монастиря домініканів	1749-1779 рр.	Тернопіль, вул. Гетьмана Сагайдачного, 14	637/1
Келії монастиря домініканів	1749-1779 рр.	Тернопіль, вул. Гетьмана Сагайдачного, 14	637/2

Історія сіл Тернопільської МТГ сягає XV-XVI ст., коли зустрічаємо перші письмові згадки про ці поселення (окрім Чернихова, історія якого прослідковується з 1213 року). Однак, сліди давніх поселень тут знайдено на територіях усіх населених пунктів.

Історія сіл громади прямо пов'язана з їх місцем розташування – на березі або поруч притоки Дністра, річки Серет. Крім того, повз села громади (Курівці, Малашівці) пролягав так званий

¹ Охорона нерухомих об'єктів культурної спадщини. Пояснювальна записка. Схема планування території. Том III. Тернопільська область. ДП «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Дніпромисто» імені Ю. М. Білоконя». Київ, 2017. 465 с. URL: https://architecture.te.gov.ua/media/uploads/%D1%81%D0%BF_%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BO_%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%BO%D1%81%D1%82%D1%8C_%D1%82%D0%BE%D0%B_C_i%D1%96.pdf

Кучманський (Чорний, Козацький) Шлях, яким в різні віки активно користувалися татари та козаки у своїх походах на захід, що забезпечувало місцевим жителям неспокійні умови життєдіяльності.

Серед сільських населених пунктів у складі громади пам'ятки місцевого значення знаходяться у Курівцях (дерев'яна Церква Святого Вознесіння, датована початком XX ст.), Малашівцях (Церква Святої Трійці, збудована у 1895 р.), Глядках (Церква Святого Миколая XIX ст.), Плєсківцях (Церква Святого Дмитрія початку XX ст.). Крім того, у громаді відкрито 24 пам'ятки археології місцевого значення: шість урочищ на території Тернополя та 18 – у селах громади.

Особливістю Тернопільської МТГ є розташування більшості території в басейні річки Серет. Значні території тут віднесено до природно-заповідного фонду, а саме: регіональний ландшафтний парк місцевого значення «Загребелля», ботанічний заказник місцевого значення «Чагарі кутківецькі», парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення «Старий парк», гідрологічний заказник державного значення «Серетський», ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Кобзарівська зозулинцева ділянка».

Таким чином, і наявна історично-культурна спадщина, і природно-заповідний фонд, що охоплює значні території громади, сприяють її розвитку як туристичного, історико-культурного і соціального осередку Тернопільської області і України.

ВИСНОВКИ

1. Тернопільська МТГ – одна з 24-ох в Україні, центром яких є великі міста обласні центри. Громада розвивається як компонент етнографічно-культурного регіону Галичина, однак «запозичила» і елементи соціально-культурного розвитку Волині і Поділля.
2. Історичний розвиток Тернополя як одного з найбільших культурних, соціальних та економічних центрів Заходу України зумовило концентрацію на його території великої кількості пам'яток містобудування та архітектури національного і місцевого значення.
3. Наявна історико-культурна спадщина у поєднанні з багатим природно-ресурсним потенціалом (п'ять об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення) може стати добрим ресурсом для розвитку різних видів туризму, зокрема організації одноденних та багатоденних екскурсій для дітей і дорослих, участі у фестивалях і культурно-мистецьких заходах, що організовуються на території громади, еко- та велотуризму, історичного туризму.

II. ГЕОГРАФІЧНЕ РОЗТАШУВАННЯ І ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ГРОМАДИ

2.1. Географічне розташування. Сусідні території

Тернопільська МТГ утворена 21 листопада 2018 року в умовах адміністративно-територіальної реформи шляхом об'єднання Тернопільської міської ради і чотирьох сільських рад: Кобзарівської, Курівецької, Малашовецької та Чернихівської (рішення № 7/п29/1 від 14.11.2018 р.). У 2020 році на основі розпорядження Кабінету Міністрів України № 718-р від 12 червня 2020 року до Тернопільської територіальної громади приєднано Городищенську сільську територіальну громаду з двома сільськими населеними пунктами (Городище та Носівці) в її складі (рішення № 7/46/8 від 07.02.2020 р.).

До 2020 року сільські населені пункти Тернопільської громади належали до Зборівського району, а місто Тернопіль – Тернопільського району. Тепер за адміністративно-територіальним устроєм Тернопільська міська територіальна громада входить до Тернопільського району Тернопільської області.

Тернопільська МТГ межує з такими громадами: на заході – з Підгороднянською сільською та Озернянською сільською територіальними громадами, на півночі – з Залозецькою селищною і Білецькою сільською територіальними громадами, на сході – з Байковецькою сільською, на півдні – з Великогаївською сільською і Великоберезовицькою селищною територіальними громадами (рис. 2.1.1).

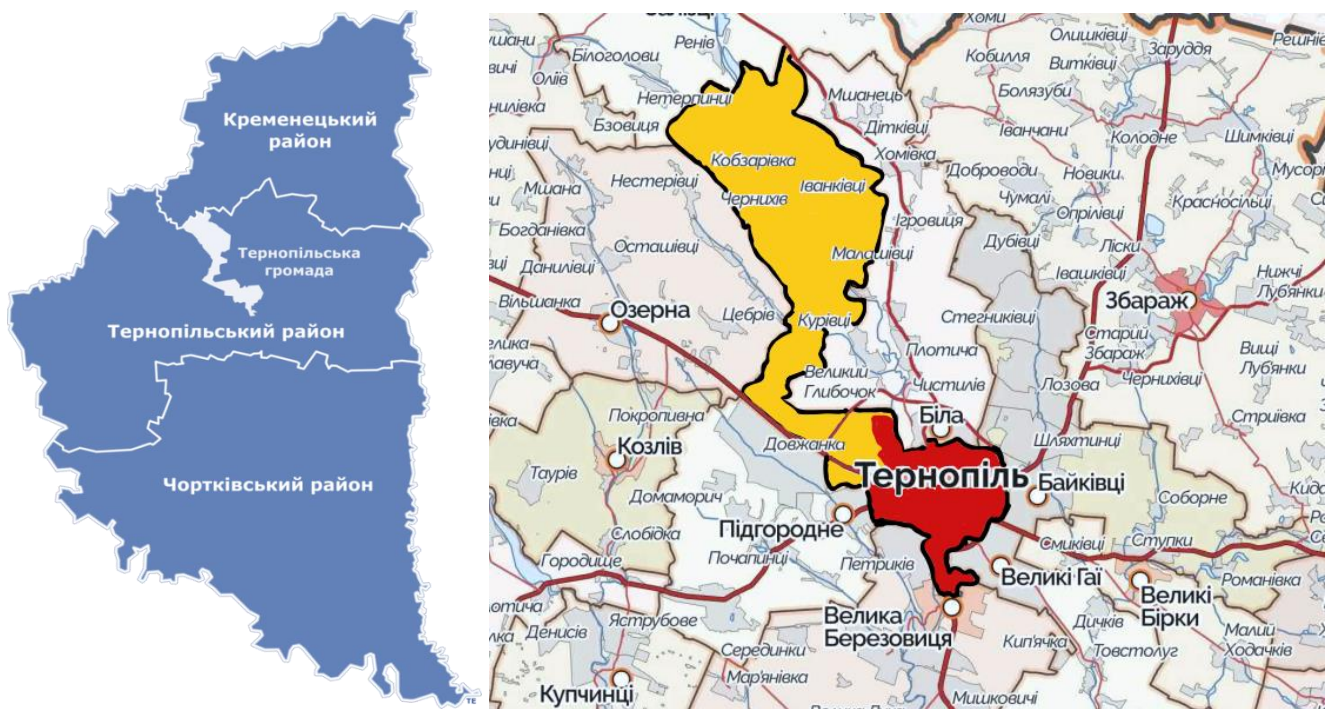

Рис. 2.1.1. Розташування Тернопільської міської територіальної громади в межах регіону

Серед 55-ти територіальних громад регіону Тернопільська МТГ займає 38 позицію в рейтингу за величиною площі громади. Згідно з даними Атласу адміністративно-територіального устрою України, площа громади становить 167,1 км². **За чисельністю населення** громада займає **перше місце у регіоні** та є однією з найбільших в Україні (займаючи 24 позицію в рейтингу територіальних громад України). Тут зареєстровано 227,23 тис. осіб². При чому, 98,3% населення мешкає у Тернополі.

² Атлас адміністративно-територіального устрою України. Міністерство розвитку громад та територій України. Київ, 2021. 443 с.

Оскільки центром громади є найбільше місто Тернопільщини, для неї характерна **найвища щільність населення в області (1365,4 особи/км²)**, що більше ніж у 18 разів перевищує середню густоту населення у регіоні.

Аналіз позицій громади у Тернопільській області (табл. 2.1.1) дає змогу дійти висновку: громада концентрує найбільший людський капітал у регіоні. Тут проживає близько $\frac{1}{4}$ всього населення області. Порівняно з іншими громадами у регіоні її територія є невеликою і займає лише 1,2% території області: $\frac{1}{2}$ площі охоплює місто Тернопіль, іншу половину – сільські території громади. Особливістю територіальної будови громади є її видовженість і «охоплення» сільських територій, більшість з яких безпосередньо не межують з містом Тернополем і не належать на до приміських територій, які переважно є економічно розвиненими внаслідок сусідства з містом обласним центром.

Таблиця 2.1.1. Характеристика Тернопільської міської територіальної громади у складі регіону та району

Регіон	Площа, км ²	Частка площі ТГ у загальній площі району / області	Населення, тис. осіб	Частка населення ТГ у чисельності населення району / області	Густота населення (осіб/ км ²)
Тернопільська громада	167,1 ⁴	2,7 / 1,2	227,6 ³	40,7 / 22,3	1365,4
Тернопільський район	6161,6 ⁴	44,6	559,4 ³	54,7	90,8
Тернопільська область	13823 ⁴	-	1021,7 ³	-	73,9

Хоча порівняння Тернопільської МТГ з іншими громадами Тернопільщини свідчить про дуже високий показник щільності населення, для об'єктивності доцільно порівняти громади, що найбільше схожі за основними характеристиками. Тобто порівняти Тернопільську МТГ з громадами, адміністративними центрами яких є міста обласні центри – для цього обрано дев'ять громад з сусідніх областей: Львівської, Волинської, Рівненської, Житомирської, Вінницької, Хмельницької, Чернівецької, Івано-Франківської та Закарпатської (рис. 2.1.2).

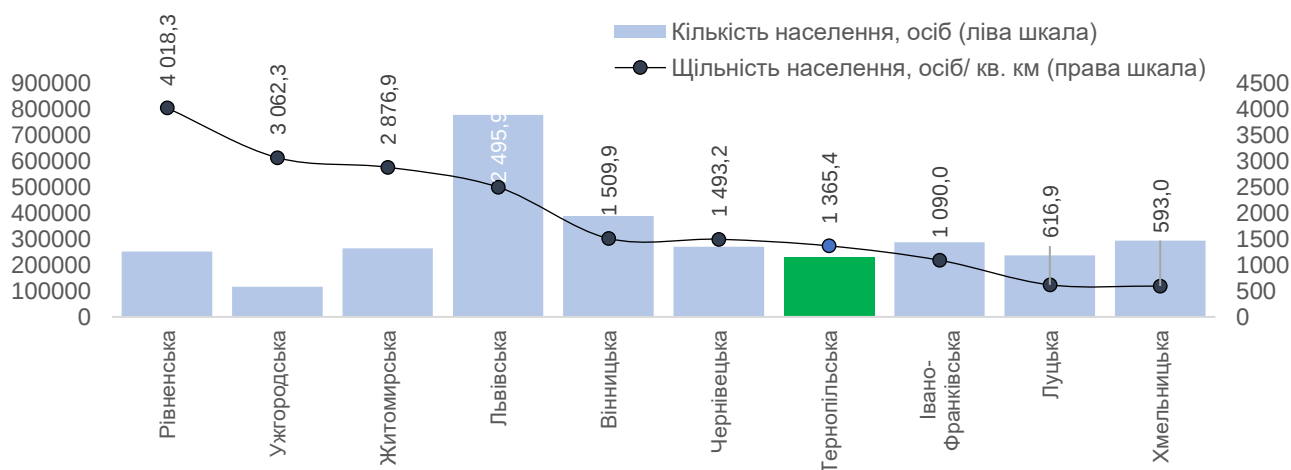

Рис. 2.1.2. Щільність населення в Тернопільській міській територіальній громаді та територіальних громадах з обласними центрами у nabliжених регіонах України, станом на 1 січня 2022 року^{3, 4}

³ Чисельність наявного населення (за оцінкою) по регіонах, районах, територіальних громадах та населених пунктах. Державна служба статистики України. URL: <https://data.gov.ua/dataset/46ca2741-b4e8-4939-98ec-83199de5e502>

⁴ Територіальні громади. Довідник АТУ. Децентралізація. URL: https://decentralization.ua/newgromada?area_id=13®ion_id=1364&otg_type_id=3&year=&sort_by_square=&sort_by_population=&sort_by_villages=&partner_map=

Як видно, і за щільністю, і за кількістю населення Тернопільська МТГ є співвідносною з обраними для аналізу і, по суті, характеризується порівняно невисокою щільністю жителів. Великою мірою причиною таких результатів є специфіка формування громади. Адже половину її площі займають сільські населені пункти, що не належать до приміських територій Тернополя (соціально та економічно розвинених внаслідок близькості до великого міста) та характеризуються невеликою чисельністю мешканців. Беручи до уваги лише показники міста (без врахування сільських територій), щільність мешканців тут коливається в межах понад 3 тис. осіб.

В основі економічного, соціального, демографічного та інноваційного розвитку Тернопільської МТГ – місто Тернопіль, яке впродовж століть розвинулося як важливий регіональний центр із значним впливом на навколишні райони та громади. Як адміністративно-територіальне осереддя області місто сконцентрувало значний потенціал: як один з важливих транспортно-логістичних вузлів заходу України на перетині двох європейських магістралей (Е50 та Е85) з доступом до розвинутої системи транспортної інфраструктури (автомобільної, залізничної, авіатransпортної); як освітньо-науковий осередок регіону та студентська столиця України; як соціально-культурний центр області та важлива туристична принада регіону; як центр економічного розвитку Тернопільщини та заходу України.

2.2. Адміністративно-територіальний поділ, система органів влади

Відповідно до рішення сесії Тернопільської міської ради № 8/11/25 від 17 грудня 2021 року на території громади утворено чотири старостинські округи (табл. 2.2.1).

Таблиця 2.2.1. Тернопільська міська територіальна громада: адміністративно-територіальний поділ

Район	Тернопільський	
Адміністративний центр	Тернопіль	
Населені пункти - 10	Вертелка, Глядки, Городище, Іванківці, Кобзарівка, Курівці, Малашівці, Носівці, Плєсківці, Чернихів	
Старостинські округи - 4	Курівецький	Курівці
	Малашовецький	Малашівці, Іванківці
	Чернихівський	Чернихів, Глядки, Плєсківці
	Кобзарівський	Кобзарівка, Вертелка, Городище, Носівці

До середини 2020 року сільські населені пункти Тернопільської МТГ входили до складу Зборівського району Тернопільської області, а саме місто Тернопіль – до складу Тернопільського району. З прийняттям 17 липня 2020 року Постанови Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» громада є в складі Тернопільського району.

Висновки

1. Тернопільська МТГ належить до невеликої кількості соціально та економічно потужних громад в Україні з центрами в містах обласного значення. Наявність найбільшого в регіоні міста в її основі (Тернопіль займає ½ території громади, тут проживає понад 98% населення) забезпечує громаді найбільший людський капітал у регіоні. За чисельністю населення громада займає перше місце у регіоні та є однією з найбільших в Україні, для неї також характерна найвища щільність населення в області (1365,4 особи/км²).
2. В основі економічного, соціального, демографічного та інноваційного розвитку Тернопільської громади – місто Тернопіль, регіональний центр із значним впливом на навколишні райони та громади.
3. Особливістю територіальної будови громади є її видовженість і «охоплення» сільських територій, більшість з яких безпосередньо не межують з містом Тернополем і не належать на до приміських територій, які переважно є економічно розвиненими внаслідок сусідства з містом обласним центром.

III. ПРИРОДНО-РЕСУРСНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

3.1. Ландшафтні особливості рельєфу, характеристика ґрунтів та гідрологія, корисні копалини, кліматичні умови

Ландшафтні особливості рельєфу. Територія Тернопільської громади займає центральну частину Західно-Поліської височинної області – Тернопільське плато, що є найменш розчленованою частиною Тернопільської області, з плоскою або злегка хвилястою поверхнею. Її абсолютні позначки на півночі досягають 380-400 м, коливання відносних висот не перевищують 15-20 м. Навіть долина річки Серет врізана у плато лише на 40-60 м.

Особливістю рельєфу тут є розташування в межах двох геоморфологічних районів, а саме: району структурної лесової рівнини та району річкових терас. Річка Серет розчленовує територію громади в меридіональному напрямку. В окремих місцях днище долини може бути заторфоване. Заплава порівняно широка, врізані меандри відсутні. Долина річки в межах міста Тернополя характеризується наявністю заплави та першої і другої тераси.

Ландшафти громади, особливо Тернополя, суттєво змінені внаслідок антропогенного впливу. В місті відсутні аборигенні природні ландшафти (лісові, лучні, болотні), а наявні лісові масиви давно виконують лісопаркові функції. Лучні і водно-болотні комплекси меліоровані і окультурені.

Характеристика ґрунтів. Тернопільська міська територіальна громада характеризується типом ґрунтів, що відносяться до найбільш родючих в області: чорноземами опідзоленими, що переважають на території міста і центральної частини громади, темно-сірими опідзоленими – зустрічаються на півночі, чорноземами глибокими малогумусними вилугуватими – на південному сході та болотними і торфувато-болотними – на північному заході (рис. 3.1.1). Основними ґрунотвірними породами є леси, лесовидні суглинки, вапняки, глини, алювіальні відклади.

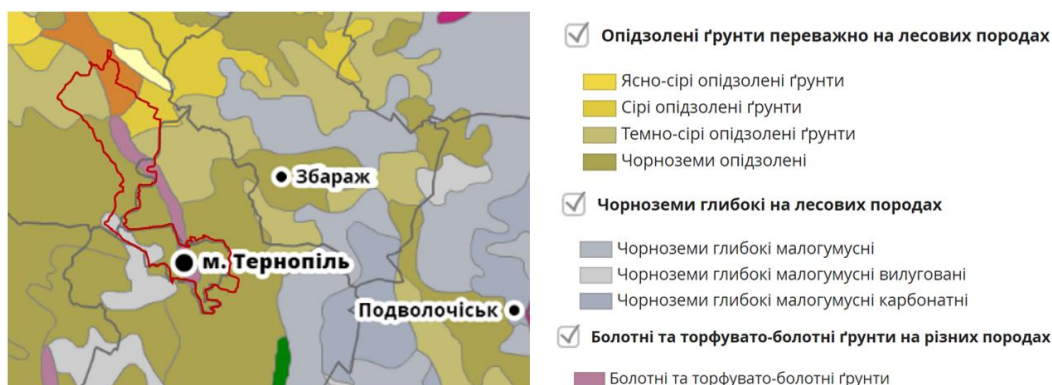

Рис. 3.1.1. Карта ґрунтів на території Тернопільської міської територіальної громади⁵

Чорноземи опідзолені характерні для більшої частини території Тернополя. Крім них, у південно-східній частині міста поширені лучно-чорноземні ґрунти. Це найбільш родючі у типі лісостепових опідзолених ґрунтів, містять значні запаси поживних речовин та вирізняються сприятливістю для всіх сільськогосподарських культур і плодово-ягідних насаджень.

Структура земельного фонду. Загальна площа земель Тернопільської МТГ становить 16707,84 га. З них 58% земель належать до землі сільськогосподарського призначення, 15% - землі житлової і громадської забудови, 6% - землі промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення (рис. 3.1.2). Значна частина земель зайнята землями лісогосподарського призначення (11%), водного фонду (5%), природно-заповідного і природоохоронного, рекреаційного призначення (5%).

Загальна площа земель природно-заповідного фонду громади становить 1618,05 га (16 об'єктів), до них входять землі різних категорій земель, у тому числі сільськогосподарського призначення,

⁵ Карта ґрунтів України. <https://superagronom.com/karty/karta-gruntiv-ukrainy>

водного фонду і лісогосподарського призначення (у межах РЛП Загребелля, Урочище Чагарі Кутківецькі, Заказника Серетський).

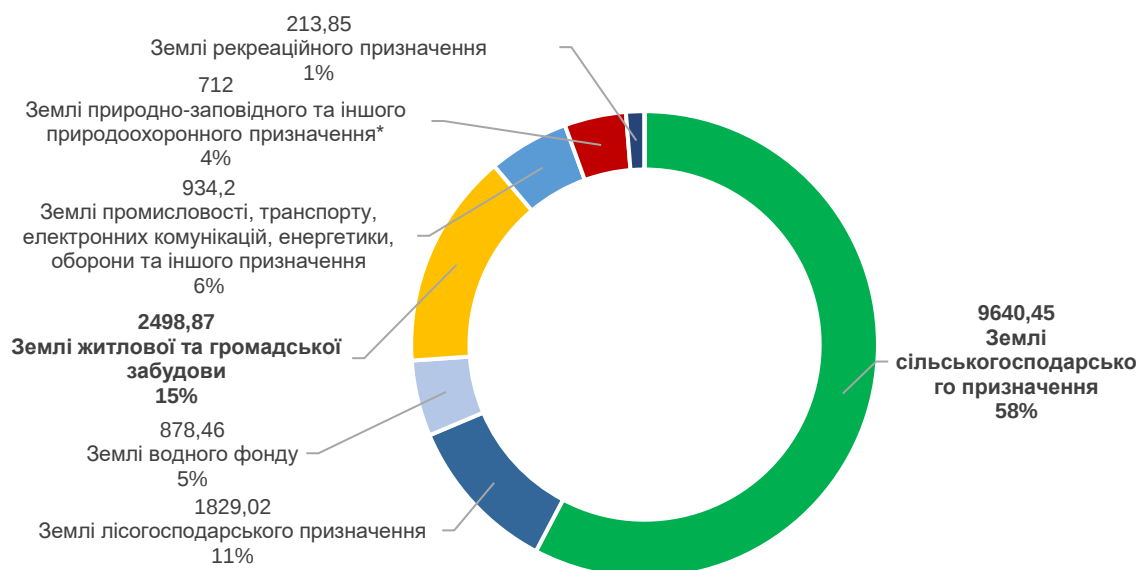

Рис. 3.1.2. Структура земельного фонду Тернопільської міської територіальної громади⁶

Землі історико-культурного призначення не обліковувались у державній статистичній звітності форми 6-ЗЕМ, відомості про таку категорію земель на території громади відсутні, в т.ч. і в Державному земельному кадастрі. За наявною інформацією на території громади наявні 350 об'єктів та територій історико-культурного призначення (у тому числі щойно виявлених), які розташовані на землях інших категорій - в основному, на землях сільськогосподарського призначення, житлової та громадської забудови.

Кліматичні умови. Клімат Тернопільської громади помірно-континентальний із теплим літом, м'якою зимою і достатньою кількістю опадів, формується під впливом радіаційних умов, циркуляції повітряних мас, підстилаючої поверхні. Упродовж року на клімат громади впливають повітряні маси з Атлантики, що зумовлюють циклональну погоду, континентальність повітря: взимку проникають відроги сибірського антициклону, що спричиняють холодну погоду, влітку впливає азорський максимум, навесні і на початку осені – холодні арктичні повітряні маси.

Найбільше опадів влітку (майже 75%), найменше – взимку. Сніговий покрив наявний на території міста від другої половини грудня до початку березня, його товщина – 8-10 см. Річний коефіцієнт зволоження – 0,92. Термічний режим характеризується рисами континентальності, амплітуда річних коливань повітря – 23-24°C. Середня температура найтеплішого місяця (липень) +18...+19°C, а найхолоднішого (січень) – -4,5...-5°C.

Рослинний покрив та біорізноманіття. Специфіка формування Тернопільської громади та наявність на ½ її території великого міста обумовили особливості зміни біорізноманіття: його збереження на сільській території, де розташовані невеликі села громади, та змінена внаслідок значного антропогенного впливу територія міста. Розташування громади в долині річки Серет та особливості ґрунтового покриття зумовили специфіку рослинного покриття, біорізноманіття на території та природно-рекреаційний потенціал території.

Природне середовище громади характеризується невеликою мірою остепненості, переважанням у лісовому покриві дубових та дубово-грабових порід, обмеженим поширенням трав'яних типів рослинності, їх приуроченість до річкових долин і горбогірних гряд, наявність болотистих лук у заплавах річок. Натомість більшу частину зелених насаджень міста займають штучні лісопаркові насадження та псевдонатуральні угруповання природні угруповання водних екосистем Тернопільського озера (ставу) та вторинно-похідні дубово-грабові і грабові насадження,

⁶ За даними Тернопільської міської ради. Інформацію підготовлено згідно з державною статистичною звітністю форми 6-ЗЕМ станом на 01.01.2016 та даних Державного земельного кадастру.

розташовані між мікрорайонами Кутківці і Пронятин. Разом зелені насадження Тернополя становлять близько 660 га⁷, що займають близько 1/10 території міста.

В цілому природно-рекреаційні ресурси (газони, пасовища, сіножаті, зелені насадження загального користування, водні об'єкти і території, багаторічні насадження, ліси) займають близько 30% території Тернопільської міської територіальної громади⁸. У тому числі на території громади налічується 16 територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 1618,309 га, що становить десяту частину території громади (табл. 3.1.1).

Таблиця 3.1.1. Об'єкти природно-заповідного фонду на території Тернопільської МТГ⁹

Назва об'єкта ПЗФ	Площа, га	Місце розташування в межах громади
Гідрологічний заказник загальнодержавного значення «Серетський»	1192,00	Малашівці, Кобзарівка, Чернихів, Глядки, Городище, Носівці
Регіональний ландшафтний парк «Загребелля»	630,00	Тернопіль
Ботанічний заказник місцевого значення «Чагарі Кутківецькі»	87,00	Тернопіль
Гідрологічна пам'ятка природи місцевого значення		
«Тернопільські джерела»	0,01	Тернопіль
«Тернопільське джерело»	0,01	Тернопіль
Ботанічна пам'ятка природи місцевого значення		
«Заповідний куточок імені Миколи Чайковського»	0,03	Тернопіль
«Тернопільська липа»	0,01	Тернопіль
«Тернопільський дуб»	0,01	Тернопіль
«Тернопільські магнолії»	0,02	Тернопіль
«Липа Івана Франка»	0,01	Курівці
«Іванківські горіхи чорні»	0,06	Малашівці
«Кобзарівська зозулинцева ділянка»	2,50	Кобзарівка
Парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення		
«Старий парк»	6,40	Тернопіль
«Сквер на вулиці В'ячеслава Чорновола»	0,50	Тернопіль
«Сквер імені Тараса Шевченка»	1,00	Тернопіль
«Сквер Кобзаря»	0,32	Тернопіль

Водні об'єкти. Гідрографічна мережа території Тернопільської МТГ віднесена до басейну річки Дністер. Загальна площа водної поверхні громади становить 827,8 га, тобто майже 5% території громади. Головною водною артерією є р. Серет, що зарегульована водосховищами (Вертелківське, Верхньо-Івачівське, Тернопільське). Річка перетинає територію громади з північного заходу на південь. Заплава має значне заболочення, у межах Тернополя переважно антропогенізована. Крім ріки Серет, територією громади протікають дві малі річки – Лопушанка та Нестерівка (рис. 3.1.2).

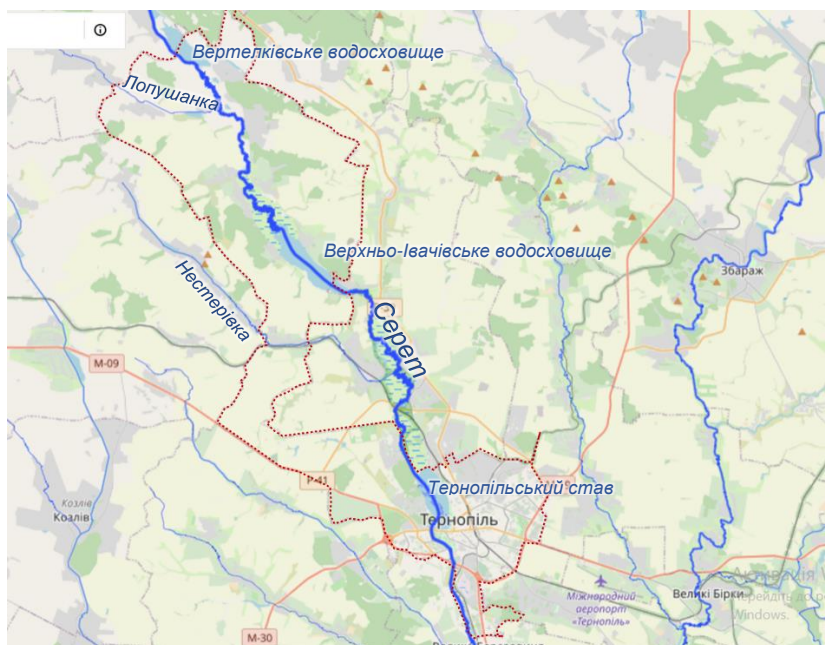
Тернопіль – єдине в Україні та одне з кількох міст у світі, в центрі якого є штучна водойма. Тернопільський став – це класична модель внутрішньої водойми в урбанізованому середовищі, що до сьогодні вже набула ознак самовідновної та саморегульованої природної екосистеми. Тернопільський став входить до складу регіонального ландшафтного парку «Загребелля» та займає площу 289 га. Довжина водойми – 3 км, середня ширина – 0,887 км, максимальна глибина – 12 м.

⁷ Схема озеленення міста. Тернопіль. Пояснювальна записка. ДП «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Дніпромисто» імені Ю. М. Білоконя». К., 2017. URL: <https://ternopilcity.gov.ua/gromadyanam/ekologichna-storinka-mista-ternopolya/>

⁸ Царик Л., Кузик І., Царик П. Оцінка природно-рекреаційного потенціалу Тернопільської міської територіальної громади. Education and science of today: intersectoral issues and development of sciences, 2022. 372-377.

⁹ Перелік територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного та місцевого значення, розташованих у Тернопільській області станом на 01.01.2024 року

Назва	Серет
Альтернативна назва	-
Класифікація	Річка Середня
Гирло	Дністер
Довжина	249
Площа басейну	3900 км2
Назва	Лопушанка
Альтернативна назва	Серет
Класифікація	Річка Мала
Гирло	Серет
Довжина	20
Площа басейну	70 км2
Назва	Нестерівка
Альтернативна назва	Нестерувка
Класифікація	Річка Мала
Гирло	Серет
Довжина	18
Площа басейну	104 км2

Рис. 3.1.2. Карта річок та водних об'єктів на території Тернопільської міської територіальної громади¹⁰

3.2. Екологічна ситуація

Основний вплив на екологічну ситуацію у Тернопільській територіальній громаді мають такі чинники: розміщення на території громади промислових та інших підприємств, концентрація великої кількості жителів, проходження по території важливих транспортних коридорів, наявність Тернополя як економічного, соціального і логістичного центру регіону.

Поточний стан атмосферного повітря. Вплив на стан атмосферного повітря на території Тернопільської громади відіграють три джерела забруднюючих речовин: автотранспорт, промислові підприємства і транскордонні перенесення з атмосферою циркуляцією. *Близько 72% забруднюючих речовин місцевого походження припадає на викиди автотранспорту, 28% – на промислові об'єкти і комунально-побутове господарство.*

Найвищі показники забруднення спостерігаються в адміністративному центрі громади – Тернополі, де відбувається найбільше скупчення транспорту та підприємств промисловості. Попри це, порівнюючи місто з іншими великими містами України, впродовж багатьох років Тернопіль залишається містом з найменшим рівнем забруднення повітря (2019 р., 2021 р.). Однак, збільшення кількості жителів та суб'єктів господарювання на його території веде до забруднення повітря:

- за 5 років (2019-2023 рр.) спостерігається збільшення вмісту у повітрі діоксиду сірки, оксиду вуглецю, формальдегіду та всіх важких металів;
- відбулося зростання викидів забруднюючих речовин у повітря від стаціонарних джерел у місті на 28% (за 2019-2023 рр.) на тлі зниження обсягів викидів в Тернопільській області на 15,6%, відповідно частка обсягів викидів міста у регіоні зросла з 4,6% до 7,0% (табл. 3.1.2);
- у перспективі очікується зростання автомобільного парку міста, а аналіз рівня забезпеченості лише індивідуальним автомобільним транспортом по місту у 2007-2015 рр. свідчить про зростання рівня в середньому на 2-3% щорічно, а за період 2015-2021 рр. в середньому на 1,6-1,7%.

Попри це, високих та екстремально високих рівнів забруднення в повітрі зафіксовано не було.

¹⁰ Відкриті дані земельного кадастру.

https://kadastr.live/?land_polygons=false&river_subbasin=false&river_basin=false&water_lines_other=false&dzk_atu_terhromad__line=true&dzk_pzf=false&water_poly_ramsar=false&nsdi_sm_merega=true#10.24/49.6785/25.4048

Згідно з даними наукових досліджень, серед негативних чинників, що мають найбільший вплив на здоров'я людини, забруднення атмосферного повітря займає другу позицію зі значимістю 21%¹¹. Зважаючи на те, що серед стаціонарних джерел найбільше викидів в атмосферне повітря у Тернопільській області дають підприємства Тернопільського району, а Тернопіль є найбільшим тут осередком бізнесу, проблема погіршення стану атмосферного повітря у громаді є актуальна і потребує вирішення або заходів полегшення.

Таблиця 3.1.2. Динаміка обсягів викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерелами в атмосферне повітря у Тернопільській МТГ¹²

Показник		2019	2020	2021	2022	2023	Темп зростання, 2023/2019 pp., %
Тернопільська область	Обсяг викидів, т	9408,6	9482,4	8298,4	8300,1	7944,6	84,4
	Викинуто в середньому одним підприємством, т	-	25,0	-	27,6	27,8	-
Тернопіль	Обсяг викидів, т	437,3	439,7	649,1	422,7	560,0	128,1
	Викинуто в середньому одним підприємством, т	-	5,6	-	5,7	7,7	-
Частка обсягів викидів міста у регіоні, %		4,6	4,6	7,8	5,1	7,0	-

Контроль якості повітря у місті здійснює Тернопільський обласний центр з гідрометеорології на двох стаціонарних постах. Крім того, для жителів міста у додатку «е-Тернопіль» у режимі реального часу відображено інформацію щодо стану атмосферного повітря у місті з семи встановлених на багатоповерхівках станцій моніторингу. Згідно з даними з цих пунктів, 95% часу, впродовж якого у Тернополі здійснювалося спостереження, повітря тут чисте.

З метою зменшення шкідливих викидів в атмосферне повітря у громаді впроваджуються альтернативні види джерел енергетики, а саме: 1) СЕС на даху; 2) єдиний у регіоні біогазовий комплекс з переробки органічної частини відходів сільськогосподарського виробництва потужністю 0,66 МВт на території сміттового полігону; 3) МГЕС «Люкс 2», що розташована на Тернопільському ставі. У цьому контексті Тернопільська МТГ, як і весь регіон, активно впроваджує відновлювальні джерела енергії (див. пункт 8.3 «Зелена економіка» розділу 8 «Економіка та підприємництво»).

Зміна клімату. Як і загалом по Україні, на території Тернопільської МТГ спостерігається зміна клімату в напрямі потепління. На рис. 3.1.3 (верхній графік) відображено аномалію температури для кожного місяця з 1979 року до сьогодні на території громади. За аналізований період прослідковується постійне поступове збільшення кількості тепліших місяців, що відображає глобальне потепління. Нижня частина графіку показує аномалію опадів для кожного місяця з 1979 року до сьогодні. Як видно, суттєві зміни кількості опадів за 30 років кліматичних спостережень на території громади не прослідковуються.

У системі господарювання у Тернопільській МТГ емітентами парникових газів є котельні КП «Тернопільміськтеплокомуненерго». У 2021 р. тут було впроваджено процедуру верифікації викидів парникових газів, на черзі впровадження системи моніторингу і контролю викидів парникових газів. В майбутньому очікується тенденція збільшення кількості автономних та індивідуальних джерел теплопостачання, що використовують альтернативні джерела опалення: електроенергію, тверде паливо (дрова, пелети тощо), особливо в приватному секторі житлової забудови. Вплив від зазначених стаціонарних джерел забруднення на стан атмосферного повітря та здоров'я населення є малопрогнозованим, оскільки залежить від видів енергоносіїв, що використовуватиметься у теплогенеруючих установках та рівня впровадження теплових

¹¹ Регіональна доповідь про стан ОНПС в Тернопільській області. Управління екології та природних ресурсів ТОДА. <https://ecology.te.gov.ua/stan-dovkillya/regionalna-dopovid-pro-stan-onps-v-ternopilskij-ob/>

¹² Регіональна доповідь про стан ОНПС в Тернопільській області. Управління екології та природних ресурсів ТОДА. <https://ecology.te.gov.ua/stan-dovkillya/regionalna-dopovid-pro-stan-onps-v-ternopilskij-ob/>

установок сучасного типу¹³.

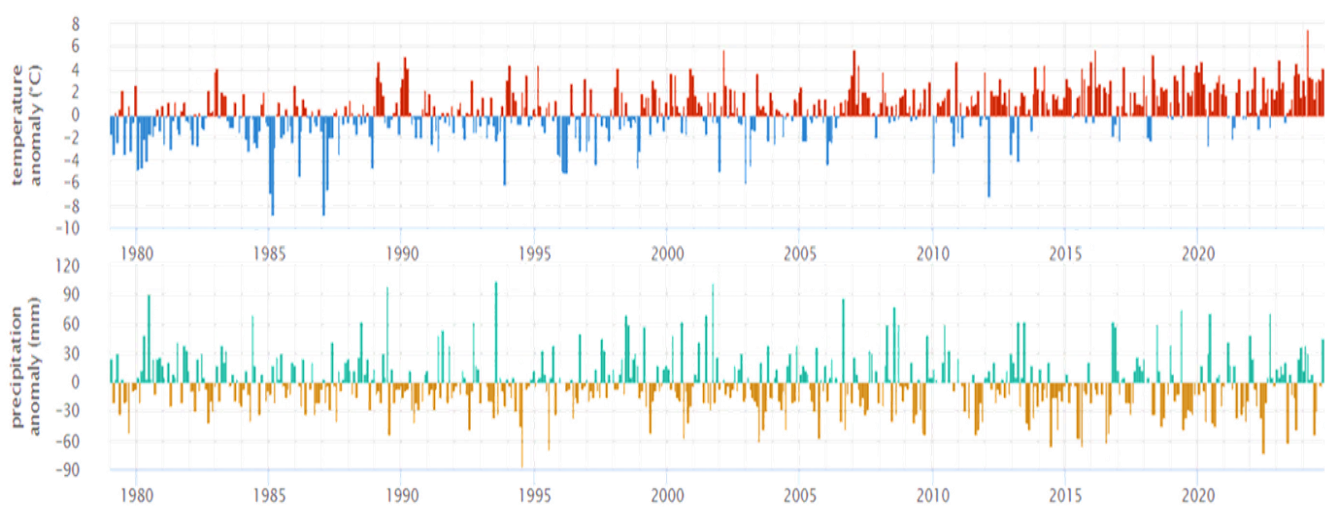

Рис. 3.1.3. Історичні дані клімату і погоди у Тернопільській міській територіальній громаді за тридцятиріччя (1979-2024 роки)¹⁴

З наведених вище графіків видно: потепління кліматичної системи не викликає сумнівів. Тому громаді важливо доєднатися до боротьби зі зміною клімату, зокрема шляхом впровадження заходів: модернізації та оновлення енергетичної інфраструктури та виробничих процесів промислових підприємств; розвиток ВДЕ; запровадження заходів з енергоефективності у всіх галузях економіки; термомодернізація будівель; прискорення темпів розвитку органічного сільського господарства і використання ефективних сільськогосподарських практик; сприяння використанню електромобілів та модернізація транспортного парку; запровадження більш ефективного поводження з відходами; збереження навколишнього природного середовища.

Рослинний покрив, ліси та біорізноманіття. Розвиток Тернополя як метрополії зумовив певне збідніння видової різноманітності флори і фауни на території міста, що є результатом ущільнення міської забудови, зменшення площ зелених насаджень, зарегулювання річкового стоку і посилення господарського використання водойм, меліорування водно-болотних угідь, трансформації берегів річок і берегової рослинності, зростання забруднення природного середовища, інтенсифікації режиму природокористування.

Тернопіль є одним з небагатьох великих міст в Україні, де розроблено і затверджено локальну [схему екомережі](#) для збереження унікального урболандшафту міста. Площа екомережі займає 20% міста.

У Тернопільській області діє [Регіональна схема формування екологічної мережі](#) (рішення Тернопільської обласної ради № 619 від 18 червня 2009 р.), відповідно до якої через територію Тернопільської МТГ проходить Серетський міжрегіональний екологічний коридор. Крім того, на території громади (у т. ч., території міста) частково розташований об'єкт Смарагдової мережі [«Серетський»](#) (рис. 3.1.4).

Загальна площа об'єкта становить 6489 га (реєстраційний номер UA0000189); у контексті права власності на земельні ділянки, що визначені як об'єкт Смарагдової мережі, 80% перебуває у комунальній власності територіальних громад, 12% - державної власності, 8% - приватної власності. В межах об'єкта «Серетський» визначено:

- більше ніж 60 видів представників флори і фауни, які, відповідно до резолюції 6 Бернської конвенції, включені до переліку видів, що потребують спеціальних заходів збереження їхніх оселищ, включаючи мігруючі види, зокрема: два види земноводних, понад 40 видів птахів, 13 видів безхребетних, п'ять видів ссавців, п'ять видів риб та один вид плазунів;

¹³ Звіт про CEO Програми охорони навколишнього природного середовища Тернопільської міської територіальної громади на 2024-2027 роки. https://ternopilcity.gov.ua/app10/zvit-seo-programi-ohoroni-navkolishnogo--prirodnogo-seredovishcha--24-27-22_03_24.pdf

¹⁴ Змодельовані історичні дані клімату і погоди для Ternopil. Meteoblue. URL: https://www.meteoblue.com/uk/weather/historyclimate/climatemodelled/ternopil_ukraine_691650

- більше ніж 30 інших важливих видів флори і фауни, у тому числі 11 видів риб та 21 вид безхребетних.

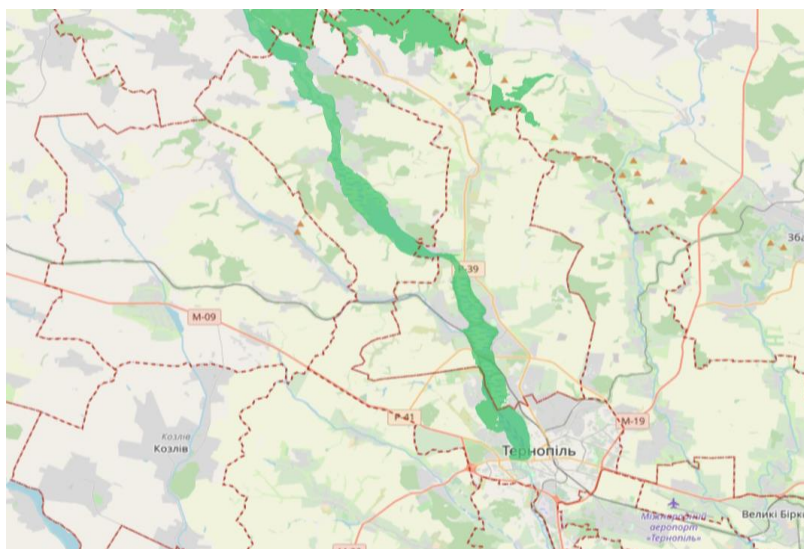

Рис. 3.1.4. Карта розташування об'єкта Смарагдової мережі «Серетський» на території Тернопільської міської територіальної громади¹⁵

Актуального плану управління об'єктом немає.

Поточний стан води. Основними проблемами у контексті збереження оптимального стану водних ресурсів на території Тернопільської громади є:

- 1) неналежний санітарний стан і порушений гідрологічний режим русла р. Серет, зокрема з огляду на природоохоронний статус території басейну річки та її віднесення до об'єктів Смарагдової мережі в Україні; потреба підтримання оптимального екологічного стану Тернопільського ставу як водосховища;
- 2) неповне охоплення системою водопостачання та каналізування території громади (зокрема, на сільській території, внаслідок чого стоки домогосподарств потрапляють у поверхневі і підземні води), значна частина ветхих та аварійних мереж у Тернополі (61% водопровідних та 58% каналізаційних); потреба розвитку системи відведення дощових і талих вод у Тернополі;
- 3) зникнення джерел підземних вод у період маловоддя, обміління струмків і річок.

На масивах поверхневих вод, забір води з яких здійснюється для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення, на р. Серет (в межах Тернопільської громади – на 180 кілометрів річки) ведеться щомісячний моніторинг якості води. Як результат встановлено, що від витоків до Тернополя Серет є відносно чистою рікою, а погіршення води по БСК5 відмічається вже після входу у Тернопільський став, потім після витоку зі ставу спостерігається погіршення деяких показників якості. Проблемою для річки є вплив антропогенних перетворень та навантажень, що порушують екологічну рівновагу. Річка зазнала суттєвих змін русла внаслідок меліоративних робіт, характеризується високим рівнем зарегульованості (50%), наявністю гідротехнічних споруд, а також «страждає» через велику кількість населених пунктів на її берегах.

Згідно з даними [Державного водного агентства України](https://kadaster.live/?land_polygons=false&river_subbasin=false&river_basin=false&water_lines_other=false&dzk_atu_terhromad_line=true&dzk_pzf=false&water_poly_ramsar=false&nsdi_sm_merega=true#10.24/49.6785/25.4048), на території Тернопільської МТГ зареєстровано 29 водокористувачів. Загальний обсяг забору води у 2023 р. становив 13,415 млн м³, у т. ч. підземних вод – 13,401 (99,9%), що свідчить про неперевикнення визначеного ліміту (31,264 млн м³, у т. ч. підземних вод – 28,730 млн м³). З-поміж водокористувачів лише один здійснює скид зворотних (стічних), шахтно-кар'єрних та колекторно-

¹⁵ Відкриті дані земельного кадастру.

https://kadaster.live/?land_polygons=false&river_subbasin=false&river_basin=false&water_lines_other=false&dzk_atu_terhromad_line=true&dzk_pzf=false&water_poly_ramsar=false&nsdi_sm_merega=true#10.24/49.6785/25.4048

дренажних вод – КП «Тернопільводоканал», однак очисні споруди підприємства працюють в режимі повної біологічної очистки (табл. 3.1.3).

Таблиця 3.1.3. Скид зворотних (стічних) вод у Тернопільській МТГ, 2023 р.¹⁶

Показник	Об'єм води, млн м³
Скинуто зворотних (стічних), шахтно-кар'єрних та колекторно-дренажних вод	14,611
з них	
забруднених	-
нормативно чистих без очистки	-
нормативно очищених на очисних спорудах	14,611
біологічної очистки	14,512
фізикохімічної очистки	-
механічної очистки	0,1
некатегорованих	-
Потужність очисних споруд	39,055
у т. ч. перед скидом у водні об'єкти	39,055

Джерелами забруднення поверхневих вод в межі міста є: дев'ять скидів колекторів дощової каналізації, більшість з яких не мають локальних очисних споруд або вони є нефункціонуючими; скиди з міських каналізаційних очисних споруд КП «Тернопільводоканал»; поверхневі стоки з оточуючої території. Негативний вплив на міські водні об'єкти мають промислова зона та мікрорайони з приватною забудовою і інші фактори. Найбільш суттєвим є попадання в них неочищених господарчо-побутових стоків через мережу зливової каналізації, внаслідок їх самовільного відведення від будинків приватного сектору; перевищення промисловими підприємствами встановлених норм граничнодопустимих скидів (ГДС), що здійснюють скиди у дощові колектори, так і в колектори системи централізованого водовідведення. На якість поверхневих вод також впливає порушення охоронного режиму в водоохоронній зоні, особливо у сільській місцевості: періодичне засмічення побутовим сміттям, розорювання земель під городи, надмірне внесення добрив. Крім того, згідно зі [Звітом про СЕО проєкту Плану управління річковим басейном Дністра \(2025-2030\)](#), КП «Тернопільводоканал» входить до переліку об'єктів у басейні річки Дністер, для яких існують ризики аварійного забруднення.

В обсягу скиду стічних вод відбувається також скид у поверхневі водні об'єкти забруднюючих речовин (табл. 3.1.4).

Таблиця 3.1.4. Скид у поверхневі водні об'єкти забруднюючих речовин у Тернопільській МТГ, 2023 р.¹⁷

Показник	Одиниці вимірювання	Обсяг скиду		Темп зростання за два роки, %
		2021	2023	
Об'єм зворотних вод без норм, чистих	млн м³	15,801	14,61	92,5
Азот амонійний	т	37,5	47,6	126,9
БСК5	т	219,5	206,1	93,9
Жири, масла	кг	1651,3	-	-
Завислі речовини	т	222,5	208,2	93,6
Залізо	кг	2856,9	2643	92,5
Нафтопродукти	кг	1337,9	1200	89,7
Нітрати	т	471,8	443,2	93,9
Нітроти	т	8,2	7,8	95,1
СПАР (синтетичні поверхнево-активні речовини)	кг	772,2	1561	202,1
Сульфати	т	772,2	734,7	95,1
Сухий залишок	т	13435,4	-	-
Фосфати	кг	79977,7	106424,8	133,1
Хлориди	т	1662,2	1597	96,1
ХСК	т	1154,1	1099	95,2

Аналізуючи обсяги скиду за два роки, видно, що загальний обсяг скиду забруднюючих речовин незначно зменшився (на 7,5%), однак за деякими видами речовин спостерігається суттєве

¹⁶ Портал електронних послуг. Державне водне агентство України. <https://e-services.davr.gov.ua/parlor/p-report-genn-advanced/preview>

¹⁷ Портал електронних послуг. Державне водне агентство України. <https://e-services.davr.gov.ua/parlor/p-report-genn-advanced/preview>

збільшення забруднення ними поверхневих вод у громаді: азоту амонію – на 26,9%, СПАР – на 102,1%, фосфатів – на 33,1%. Забруднення біогенними речовинами, зокрема азотом (N) і фосфором (P), **стимулює евтрофікацію поверхневих вод** (збагачення водойм біогенними елементами, що супроводжується знищенням їх продуктивності).

Тернопільська міська територіальна громада активно впроваджує заходи щодо покращення стану водних об'єктів на своїй території та надання жителям якісних послуг з водопостачання і водовідведення. Зокрема, на виконання Водної стратегії України на період до 2050 року в області затверджено План заходів з її реалізації у 2023-2050 рр., а також обласна програма [«Питна вода Тернопілля» на 2021-2025 роки](#), в межах яких проблематиці покращення екологічного стану водних ресурсів громади відведено чільне місце.

Поточний стан ґрунтів. На території міста Тернопіль ґрунти зазнають певною мірою механічного, хімічного та біологічного забруднення. Забруднення повітря, що обумовлене викидами від автотранспорту та діяльністю промислових підприємств, є одним із джерел вторинного забруднення ґрунтів, зокрема хімічного. Також негативно впливає на санітарно-гігієнічний стан ґрунтів відсутність повного охоплення садибної забудови мережами централізованого водовідведення, відсутність розвинутої мережі зливової каналізації з ефективними очисними спорудами у місцях випуску. Додаткове забруднення на території міста створюють несанкціоновані стихійні сміттєзвалища, на ліквідацію яких залучаються бюджетні кошти.

На сільських територіях громади ґрунти не зазнають значного забруднення, окрім ґрунтового покриття на території сміттевого полігону поблизу села Малашівці.

Поводження з відходами. Згідно з даними інтерактивної мапи сміттєзвалищ¹⁸, розробленої Тернопільською ОДА, на території Тернопільської міської територіальної громади наявні чотири об'єкти управління відходами, а саме: три об'єкта оброблення відходів – один у с. Малашівці, два у Тернополі та сміттєзвалище твердих побутових відходів біля с. Малашівці. Це паспортизоване сміттєзвалище, термін експлуатації якого триває (1977-1987 рр. (2028 р.)). Площа об'єкта становить 17,5157 га, проектна ємність – 1437,1 тис. т. Власником полігону є Управління житлово-комунального господарства, благоустрою та екології Тернопільської міської ради; утримання та експлуатацію здійснює ТзОВ «ЕКО-ЛІДЕР Т».

Таким чином, побутові відходи з міста Тернополя та Тернопільського району вивозяться на сміттєзвалище біля с. Малашівці. На сміттєзвалищі щорічно проводиться рекультивация території, використовуючи висівки кар'єру для пересипки відпрацьованої його частини. Впродовж останніх років проводиться модернізація полігону, покращення його екологічного стану і зниження негативного впливу на навколишні території. У 2019 році тут *запущено сміттєсортувальну лінію*, у 2021 році – сучасну [станцію дегазації](#) загальною потужністю 659 кВт. Станція забезпечує перетворення біогазу, шляхом спалювання, на «зелену» електроенергію. А перевагою її функціонування для громади є економічна вигода від додаткових фінансових надходжень до місцевого бюджету, створені нові робочі місця та екологічна ефективність. Дегазацію полігону здійснює ТОВ «Біогаз Енерджі – Тернопіль», яка входить до групи компаній «Кліар Енерджі Групп». Працює станція на австрійському обладнанні «Jenbacher», яке використовується в біогазових проектах по всій Європі.

На сучасному етапі основними проблемами управління відходами у Тернопільській міській територіальній громаді є систематичне утворення несанкціонованих звалищ відходів на території, що загалом притаманне для більшості громад, а також відсутність плану управління відходами.

¹⁸ Інтерактивна мапа сміттєзвалищ Тернопільської області. <https://www.google.com/maps/d/u/0/viewer?mid=1OR-KYpeJLuixt9A3t4iyFF3PQ8JIHaI&ll=49.58069248928069%2C25.65042276456025&z=13>

ВИСНОВКИ

1. Природно-ресурсний потенціал території Тернопільської громади великою мірою зумовлений протіканням тут річки Серет та розташуванням населених пунктів у її басейні (водна поверхня займає 5% території громади). Особливістю річки є її антропогенізованість на території громади – тут створено три водосховища (Вертелківське, Верхньо-Івачівське, Тернопільське (Тернопільський став)). Аналогічно і ландшафти громади, особливо міста Тернополя, суттєво змінені внаслідок антропогенного впливу: тут відсутні аборигенні природні ландшафти (лісові, лучні, болотні), наявні лісові масиви виконують лісопаркові функції, лучні і водно-болотні комплекси меліоровані і окультурені.
2. Тернопільська громада характеризується родючими ґрунтами, а 58% земель громади мають сільськогосподарське призначення, що вказує на значний потенціал для розвитку сільського господарства на сільських територіях громади.
3. Перевагою громади є багаті природно-рекреаційні ресурси, що займають близько 30% території громади, зокрема, зелені насадження Тернополя займають 1/10 території міста. Тут налічується 16 територій та об'єктів природно-заповідного фонду, а також об'єкт Смарагдової мережі «Серетський».
4. Основний вплив на екологічну ситуацію у Тернопільській територіальній громаді мають такі чинники: розміщення на території громади промислових та інших підприємств, концентрація великої кількості жителів, проходження по території важливих транспортних коридорів. Причиною їх концентрації саме на території громади є наявність Тернополя як економічного, соціального і логістичного центру регіону.
5. Позиціювання Тернополя як одного з найбільш екологічно чистих великих міст в Україні є сильною стороною громади. Слабшими є позиції міста в області, адже в умовах розвитку і розбудови міста спостерігається збільшення в атмосферному повітрі викидів забруднюючих речовин від стаціонарних джерел (на 28% за 5 років) на тлі їх зниження у регіоні (на 15,6%) та зростання забруднення від пересувних джерел (щорічно в середньому на 1,6-1,7%).
6. На території громади наявні чотири об'єкти управління відходами. Серед них – сміттєзвалище твердих побутових відходів біля с. Малашівці. Впродовж 2019-2021 рр. на території полігону запущено сміттєсортувальну лінію та збудовано станцію дегазації, що є суттєвим кроком в напрямі покращення екологічної ситуації на території.
7. Серед основних проблем екологічного характеру Тернопільської громади: ветхий та аварійний стан понад 1/2 каналізаційних та водопровідних мереж, потреба розбудови систем в напрямі ресурсоощадності; зникнення джерел підземних вод у період маловоддя, обміління струмків і річок; відсутність плану управління відходами та утворення на території громади несанкціонованих сміттєзвалищ.

IV. ДЕМОГРАФІЯ ТА РИНОК ПРАЦІ

4.1. Чисельність населення та демографічна ситуація

Чисельність населення Тернопільської міської територіальної громади станом на 1 січня 2022 р. становить 227,23 тис. осіб. Середня щільність населення у громаді найвища у регіоні – 1365,4 особи/км² і у понад 20 разів перевищує середній показник області. В структурі населення громади 98,8% є міським та сконцентровано у Тернополі. В десяти сільських населених пунктах сукупно проживає понад 2,5 тис. осіб. Лише Курівці налічують більше пів сотні жителів, інші дев'ять сіл – менше ніж 400 осіб (табл. 4.1.1).

Таблиця 4.1.1. Динаміка чисельності жителів Тернопільської МТГ, 2002-2022 роки^{19, 20}

Назва населеного пункту	Чисельність жителів, осіб		Темп зростання, %
	2002	2022	
Тернопіль	227800	225004	98,3
Курівці	709	597	84,2
Чернихів	689	356	51,7
Вертелка	370	316	85,4
Кобзарівка	411	301	73,2
Іванківці	410	285	69,5
Малашівці	296	244	82,4
Глядки	272	204	75,0
Плесківці	185	130	70,3
Городище	142	101	71,1
Носівці	136	81	59,6
Тернопільська територіальна громада	231420	227619	98,4

Примітно, що за останні двадцять років у населених пунктах громади не відбулося приросту жителів. Середній темп зростання населення у громаді за 2002-2022 рр. становить 98,4%, при чому у сільській місцевості – 72,2%, по місту – 98,3%. Серед сіл громади найбільший відтік жителів за аналізований період відбувся у Чернихові та Носівцях, де чисельність мешканців скоротилася майже удвічі. Порівнюючи дані 2022 та 2002 рр., помітною є відсутність суттєвих змін у кількості населення Тернополя: темп зростання за цей час становить 98,3% (рис. 4.1.1).

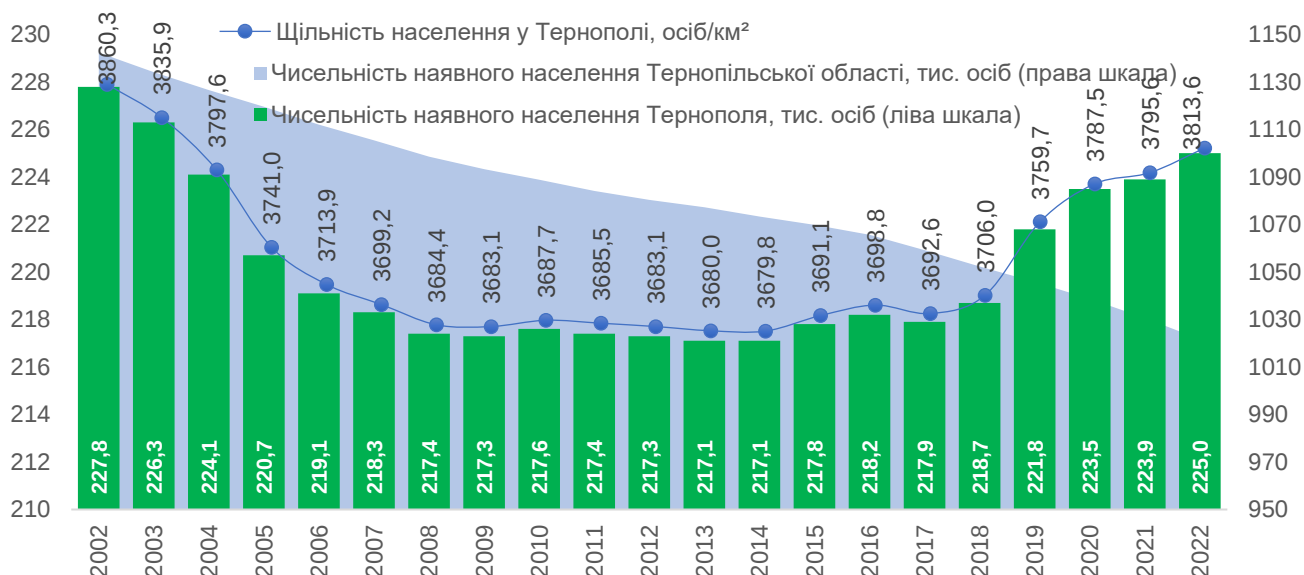

Рис. 4.1.1. Динаміка кількості жителів Тернополя, 2002-2022 роки²¹

¹⁹ Головне управління статистики у Тернопільській області. <https://www.te.ukrstat.gov.ua/statinfoNM.html>

²⁰ Всеукраїнський перепис населення. 2001. <https://www.ukrcensus.gov.ua/>

²¹ Головне управління статистики у Тернопільській області. <https://www.te.ukrstat.gov.ua/statinfoNM.html>

На тлі стабільного зменшення кількості населення у регіоні, бачимо поступове «розростання» Тернополя, починаючи з 2018 р. За цей час кількість мешканців зросла на +3,3%. Щільність населення у місті становить 3813,6 особи/км² - у понад 2,5 рази вища ніж в середньому по громаді.

Впродовж десятиліть у Тернополі, на відміну від більшості населених пунктів України, спостерігався позитивний природний приріст населення – перевищення показників народжуваності над смертністю. У 2002-2018 рр. приріст коливався у діапазоні 0,7-4,9 особи на 1000 осіб наявного населення. Однак, впродовж останніх років спостерігається погіршення ситуації: у 2020-2021 рр. зафіксовано від'ємний природний приріст населення (рис. 4.1.2).

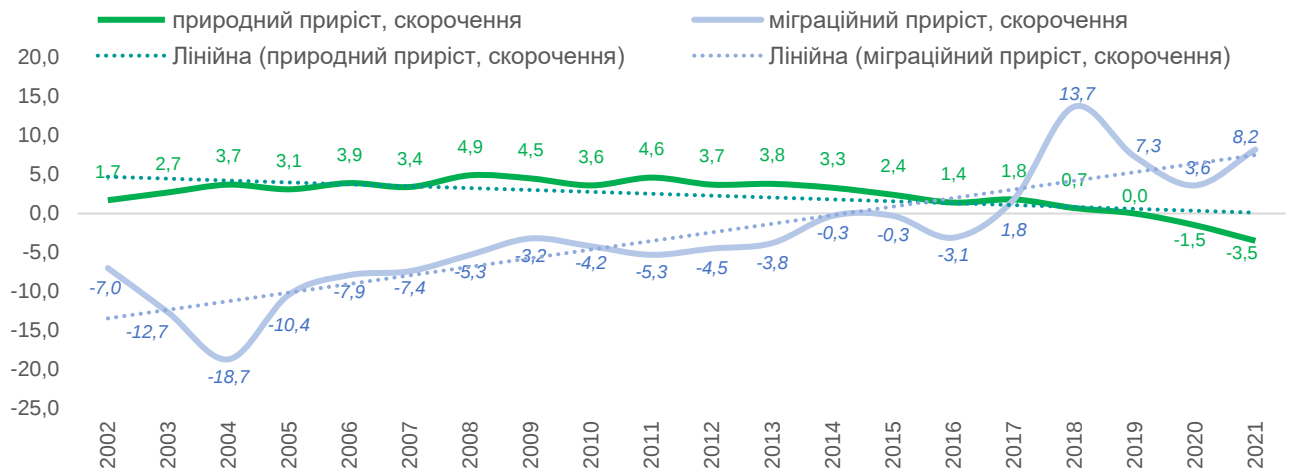

Рис. 4.1.2. Динаміка приросту/скорочення чисельності населення Тернополя на 1000 осіб наявного населення, 2002-2021 роки²²

На відміну від негативних тенденцій у відтворенні населення, спостерігається посилення міграції у місто нових жителів. Якщо впродовж 2002-2016 рр. з міста виїжджало більше людей, ніж прибувало, то, починаючи з 2017 р., ситуація змінилася. Міграційний приріст населення у 2017-2021 рр. коливався в межах 1,8-13,7 особи на 1000 осіб наявного населення. Так, у 2017 р. міграційний приріст становив 394 особи, 2018 р. – 3013 осіб, 2019 р. – 1630 осіб, 2020 р. – 812 осіб, 2021 р. – 1863 особи. Це свідчить, що місто має конкурентні переваги і виграє конкурентну боротьбу за мешканця ц регіоні та навіть серед міст західної України.

В сучасних умовах Тернопіль, значною мірою, є альтернативою виїзду українців за кордон (як жителів сільської місцевості області, так і ВПО). Утім, масштаби міграційного приросту, які відбулися в останні роки, і їх динаміка недостатні, щоб істотно вплинути на загальну чисельність населення міста та його якісні характеристики.

Статеву вікову піраміду населення Тернопільської МТГ (рис. 4.1.3) сформована на підставі [інформації](#) про подані декларації про вибір лікаря первинної медичної допомоги. Зважаючи на спосіб обліку декларацій, ці дані з достатньо високою точністю передають інформації про вікову та статеву структуру мешканців громади.

У статевій структурі населення помітною є перевага жінок над чоловіками (1 до 0,83). Вікова структура населення Тернопільської МТГ характеризується дещо більшою, порівняно з Тернопільською областю, часткою осіб працездатного віку. У віковій структурі частка дітей (0-17 років) становить 20,3% (дещо більше ніж в середньому по Тернопільській області), осіб у працездатному віці (18-64 роки) – 63,1% (на 1,1% більше, ніж середньообласне значення), осіб у віці 60 і більше років – 16,6% - менше, ніж по області (рис. 4.1.3). Як видно, за віковою структурою населення Тернопільська МТГ характеризується перевагами, порівняно з іншими територіями регіону: більшими частками працездатного населення, дітей і молоді. Це очікувано, адже розвиток Тернополя як обласного центру та одного з найбільших міст Заходу України супроводжується міграцією сюди молодих людей у пошуках місць здобуття освіти і праці.

²² Головне управління статистики у Тернопільській області. <https://www.te.ukrstat.gov.ua/statinfoNM.html>

Рис. 4.1.3. Порівняння статеві-вікової структури Тернопільської громади та Тернопільської області, 2024 рік²³

Однак, застосувавши метод перестановки вікових груп до даних на статеві-віковій піраміді Тернопільської МТГ, можна зробити такі висновки:

- у прийдешні десять років не очікується збільшення кількості працездатного населення внаслідок переходу осіб у віці 54-64 роки у категорію післяпрацездатного віку, а осіб у віці 7-17 років – працездатного віку, оскільки заміщення буде рівнозначним; таке збільшення може бути обумовленим міграційними потоками у громаду;
- на даний час у закладах середньої освіти громади навчається порівняно велика кількість дітей – більша, ніж у попередні 10 років та ніж очікується в прийдешні роки. Зважаючи на кількість дітей у віці 0-5 років, можна прогнозувати, що з часом кількість школярів у громаді

²³ НСЗУ. <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/declar-stats>

може зменшитися (через меншу кількість осіб у віці 0-5 років) або сягнути сучасного рівня внаслідок тривання процесу міграції у громаду.

Про негативні тренди свідчить аналіз зміни демографічного навантаження на осіб працездатного віку (відношення кількості непрацездатного населення до працездатного). *За останні 20 років прослідковується його посилення. При цьому, динаміка зміни навантаження дітьми у віці 0-14 років характеризується сповільненням (зростання у 2002-2021 рр. становило менше ніж 10%), а особами пенсійного віку – посиленням (майже удвічі).* Якщо у 2002 р. співвідношення навантаження дітьми та особами пенсійного віку становило 2 : 1, то у 2021 р. – 1,3 : 1 (рис. 4.1.4).

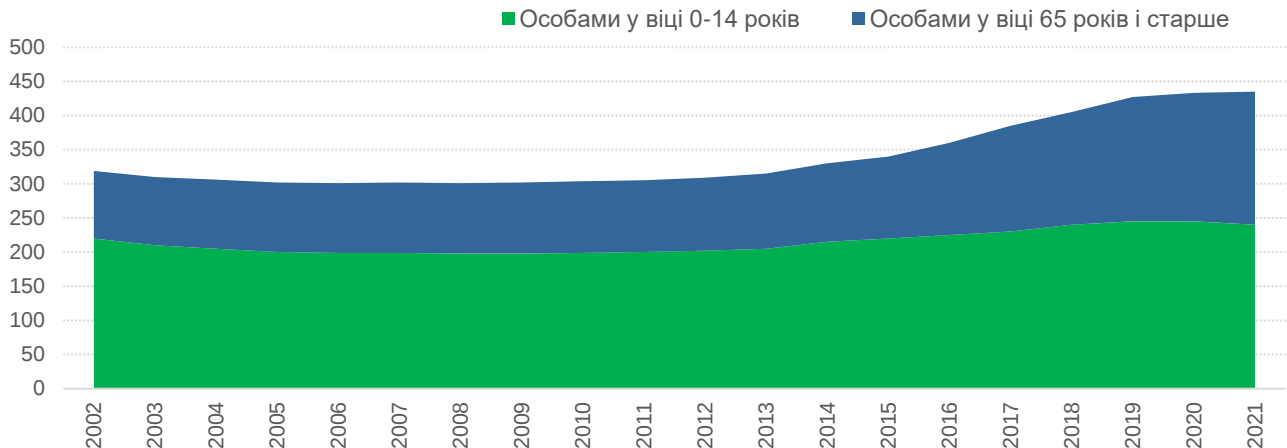

Рис. 4.1.4. Динаміка демографічного навантаження на 1000 осіб працездатного віку (15-64 роки) особами у віці 0-14 років та 65+ років у Тернополі, 2002-2021 роки²⁴

Динаміка демографічного навантаження свідчить про негативні тенденції у формуванні вікової структури тернополян, адже:

- прослідковується посилення демографічного та економічного навантаження на населення працездатного віку (15-64 роки);
- відбувається поступове «вирівнювання» навантаження з боку осіб допрацездатного та післяпрацездатного віку. Така динаміка вказує на зменшення кількості дітей у місті і збільшення чисельності осіб старшого віку, тобто старіння населення міста.

В умовах війни демографічна ситуація у Тернопільській МТГ змінювалась, основним чином, під впливом міграційних процесів, – виїздом місцевих мешканців закордон та поповненням населення громади внутрішньо переміщеними особами (ВПО), переважна кількість яких – жінки з дітьми.

Чисельність ВПО у Тернопільській області з 2022 р. зменшується: у 2022 р. тут зафіксовано понад 92 тис. осіб, у 2023 р. – 83 тис. осіб, у 2024 р. – понад 67 тис. осіб. Як і загалом по Україні, у регіон та з нього навіть у 2024 р. відбувається постійний рух ВПО. Станом на вересень 2024 р. сюди постійно прибувають евакуаційні потяги – разом впродовж року прибуло 4332 ВПО. Найбільшу кількість переселенців у регіоні, 35% осіб, зареєстровано у Тернопільській МТГ (станом на вересень 2024 р. – понад 24 тис. осіб). Однак, тут, як і загалом у регіоні, спостерігаються ті ж тенденції: постійний рух ВПО і зменшення їх кількості. Це суттєво сповільнює інтеграційні процеси у громаді.

Зазначену кількість осіб не можна вважати точною, оскільки є багато ВПО, які повернулись в місця постійного проживання, зокрема в деокуповані регіони; тут також проживають особи, які не зареєстровані у Єдиній інформаційній базі ВПО. Такі особи найчастіше або продовжують працювати дистанційно на попередніх місцях праці, або працевлаштувались у регіоні, або живуть за заощадження і не потребують допомоги.

У питанні розміщення ВПО у громаді застосовано диверсифікований підхід. З 2022 р. на території Тернопільської МТГ, у селі Малашівці, функціонує модульне містечко, де в середньому проживає

²⁴ **НСЗУ.** <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/declar-stats>

близько 20 ВПО. Частину ВПО прийняли до себе місцеві мешканці. Наприклад, за десять місяців 2024 р. зафіксовано 2431 звернення щодо поселення та визначення обсягу компенсації за безоплатне розміщення ВПО від власників жилих приміщень приватного житлового фонду. А загалом з березня 2022 р. таку компенсацію було нараховано близько 12,5 тис. осіб.

Приріст населення шляхом залучення та інтеграції внутрішньо переміщених осіб, у випадку їх інтеграції у громаду, сприятиме її омолодженню (близько 1/3 ВПО є дітьми до 18 років), збільшенню частки жіночого населення (63% ВПО – жінки). Водночас наявність ВПО, їх постійних рух у громаду та з її території створює нові виклики для розвитку соціальної інфраструктури, додаткове навантаження і водночас можливості для розвитку місцевого ринку праці тощо.

4.2. Зайнятість населення

Російсько-українська війна спричинила кризу на **вітчизняному ринку праці**. Основними чинниками посилення негативних тенденцій стали: масова вимушена міграція, мобілізація та економічна невизначеність. Сукупно вони зумовили «накладання» суперечних тенденцій: збереження порівняно високого рівня безробіття на тлі зростаючого дефіциту кадрів. Станом на 1 січня 2024 р. загальна чисельність безробітних, зареєстрованих у Державній службі зайнятості, становила 96,1 тис. осіб при загальній кількості вакансій 40,2 тис. одиниць. Понад 40% безробітних – це особи з вищою освітою. Крім того, на тлі зниження темпів відкриття нових підприємств, в Україні відбувається зростання рівня самозайнятості населення.

За двадцять років (до початку війни (2000-2019 рр.)) розвиток ринку праці у **Тернопільській області** характеризувався позитивними тенденціями: збільшенням чисельності робочої сили (+1,2%); збільшенням кількості зайнятих (на 6,5%) та зменшенням кількості безробітних (на 29,5%); суттєвим зменшенням середньої тривалості пошуку роботи (з 11 до 4 місяців)²⁵.

В умовах війни регіон займає позицію серед регіонів-лідерів за появою нових вакансій (температура приросту за перше півріччя 2024 р. +30%)²⁶, співвідношенням кількості безробітних і кількості вакансій (1,7 : 1,0) та за рівнем працевлаштування безробітних з числа молоді, у віці до 35 років (2087 з 2692 осіб), що є наслідком розташування у тилу. За розміром середніх заробітних плат у пропонуваній вакансіях регіон незначно відстає від середнього по країні і становить 92,9% його розміру²⁷.

Аналізуючи ситуацію на зареєстрованому ринку праці у Тернопільській області та окремо за послугами, що надавалися Тернопільською філією Тернопільського ОЦЗ (табл. 4.1.2) прослідковуються: по-перше, тенденції до вирівнювання кількості вакансій та осіб, які мають статус безробітного, по-друге, кількість претендентів на одну вакансію у Тернопільській філії Тернопільського ОЦЗ дорівнює двом особам на вакансію, що значно менше ніж у двох інших філіях (Кременецька – 8 осіб на вакансію, Чортківська – 5 осіб)²⁸. З одного боку, це свідчить про ті ж тенденції на ринку праці, як і в решті країни (посилення дефіциту кадрів), але з другого – про розвинений ринок праці обласного центру і його роль для ринку праці регіону.

Чисельність зайнятих у **Тернопільській МТГ** коливається в межах 118 тис. осіб. Середня кількість штатних працівників налічує більше як 70 тисяч осіб. Співвідношення кількості штатних працівників до населення у громаді є суттєво вищим ніж в середньому по Україні і коливається в межах 30%.

В цілому ситуація на зареєстрованому ринку праці у Тернопільській МТГ відповідає тенденціям по регіону, проте, ринок праці тут має свої особливості. Умови розвитку економіки Тернополя як обласного центру обумовили специфіку місцевого ринку праці: *велику кількість зайнятих у бюджетній сфері, що зумовлене розвитком міста як соціального осередку регіону, де сконцентровано ключові і найбільші заклади освіти та охорони здоров'я; значну кількість*

²⁵ Основні показники ринку праці у 2000–2019рр. Головне управління статистики у Тернопільській області. <https://www.te.ukrstat.gov.ua/files/RP/RP1.htm>

²⁶ Основні характеристики ринку праці України у першому півріччі 2024 року. НІСД, 2024. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/osnovni-kharakterystyky-rynku-pratsi-ukrayiny-u-pershomu>

²⁷ Відновлення ринку праці в Україні в умовах війни: регіональні аспекти. НІСД, 2024. <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/vidnovlennya-rynku-pratsi-v-ukrayini-v-umovakh-viyny-rehionalni>

²⁸ Тернопільський обласний центр зайнятості. <https://ter.dcz.gov.ua/analytics/>

працівників у промисловому секторі, адже у місті розташовано понад 120 промислових підприємств; високий показник зайнятості у малому бізнесі – близько 40% зайнятих (46909 осіб).

Таблиця 4.1.2. Стан ринку праці Тернопільської області (за даними Тернопільської філії Тернопільського ОЦЗ, 2022-2023 роки)²⁹

Показник	2022		2023		Усього по Тернопільській області	
	кількість	частка у загальному обсязі по області, %	кількість	частка у загальному обсязі по області, %	2022	2023
Мали статус безробітного протягом періоду, осіб	12477	57,4	5863	58,1	21739	10089
Кількість осіб, які отримали послуги у центрі зайнятості, осіб	14494	57,9	9070	56,9	25037	15941
Чисельність працевлаштованих безробітних, осіб	3753	53,9	1961	59,1	6963	3317
Чисельність безробітних, які проходили профнавчання, осіб	781	53,3	394	55,4	1466	711
Чисельність осіб, які отримували допомогу по безробіттю, осіб	11341	56,4	4133	56,3	20093	7337
Кількість роботодавців, які надали інформацію про вакансії, осіб	1736	58,7	1873	59,7	2955	3135
Кількість вакансій, од.	6185	60,6	6864	62,4	10204	11007
Середній розмір заробітної плати у вакансіях, грн	9343	99,6	11133	103,7	9384	10735
Чисельність претендентів на одну вакансію, осіб	-	-	2	100,0	-	2

У рейтингу 15-ти найбільших роботодавців Тернопільської МТГ (табл. 4.1.3) переважають суб'єкти господарювання бюджетної сфери – 9 суб'єктів (шість закладів охорони здоров'я та три комунальні підприємства). Тут є також шість великих підприємств: три переробні підприємства (ПАТ «Тернопільський молокозавод», ТзОВ «Пивоварня «Опілля», ТзОВ «Тервікнопласт»), дві будівельні компанії (ТзОВ «Тернопільбуд» та ПП «Креатор-Буд») та логістичне підприємство «Пульс Лоджистик». Сукупно на цих суб'єктах господарювання зайнято більше ніж 10 тис. осіб.

Таблиця 4.1.3. Перелік найбільших роботодавців Тернопільської МТГ³⁰

Назва суб'єкта господарювання	КВЕД	Кількість зайнятих, осіб			Темп зростання, 2023/2021 рр., %
		2021	2022	2023	
ПАТ "Тернопільський молокозавод"	10.51 Перероблення молока, виробництво масла та сиру	1268	1245	1184	93,4
КНП "Тернопільська комунальна міська лікарня №2"	86.10 Діяльність лікарняних закладів	1011	1177	1168	115,5
КНП "Тернопільська обласна клінічна лікарня"	86.10 Діяльність лікарняних закладів	1065	1059	1060	99,5
ТзОВ "Тернопільбуд"	41.20 Будівництво житлових і нежитлових будівель	1209	1120	934	77,3
КНП "Тернопільська обласна клінічна психоневрологічна лікарня"	86.10 Діяльність лікарняних закладів	755	768	782	103,6
КНП "Тернопільська обласна дитяча клінічна лікарня"	86.10 Діяльність лікарняних закладів	-	698	711	-
КНП "Тернопільська міська дитяча комунальна лікарня"	86.10 Діяльність лікарняних закладів	831	762	702	84,5

²⁹ Тернопільський обласний центр зайнятості. <https://ter.dcz.gov.ua/analitics/>

³⁰ Clarity Hromada. <https://clarity-project.info/hromada/UA6104049000035010/business>

КП теплових мереж "Тернопільськтеплокомуненерго"	35.30 Постачання пари, гарячої води та кондиційованого повітря	553	560	556	100,5
ТзОВ "Пивоварня "Опілля"	11.05 Виробництво пива	456	461	525	115,1
КП "Тернопільводоканал"	36.00 Забір, очищення та постачання води	527	529	516	97,9
ПП "Креатор-Буд"	41.20 Будівництво житлових і нежитлових будівель	726	558	514	70,8
КП "Тернопільелектротранс"	49.31 Пасажирський наземний транспорт міського та приміського сполучення	525	501	464	88,4
КНП "Тернопільський обласний клінічний онкологічний диспансер"	86.10 Діяльність лікарняних закладів	404	405	400	99,0
ТзОВ "Тервікнопласт"	22.23 Виробництво будівельних виробів із пластмас	499	495	372	74,5
ТзОВ "Пульс Лоджистик"	49.41 Вантажний автомобільний транспорт	-	-	354	-
Разом 15 найбільших роботодавців		9829	10338	10243	104,2
<i>суб'єкти бюджетної сфери</i>		<i>5671</i>	<i>6459</i>	<i>6359</i>	<i>112,1</i>
<i>приватні суб'єкти господарювання</i>		<i>4158</i>	<i>3879</i>	<i>3883</i>	<i>93,4</i>

За даними [Єдиного порталу вакансій Державної служби зайнятості](#) станом на жовтень 2024 р. у Тернопільській МТГ налічується 3592 вакансії, практично усі – у Тернополі. Портал об'єднує вакансії з різних платформ пошуку роботи та служби зайнятості. Серед таких – платформа з пошуку роботи [Work.ua](#), яка дає змогу прослідкувати зміну пропозиції вакансій та порівняти з середнім по Україні. За результатами аналізу даних платформи констатуємо: на ринку праці міста спостерігаються позитивні тенденції – *кількість вакансій за три роки (жовтень 2021 – жовтень 2024 рр.) зросла на 37%, в той час як в середньому по Україні знизилася на 2%*. При цьому, динаміка зміни кількості вакансій у регіоні та в Україні (рис. 4.2.2) загалом співставна, що свідчить про реакцію роботодавців на зовнішні чинники.

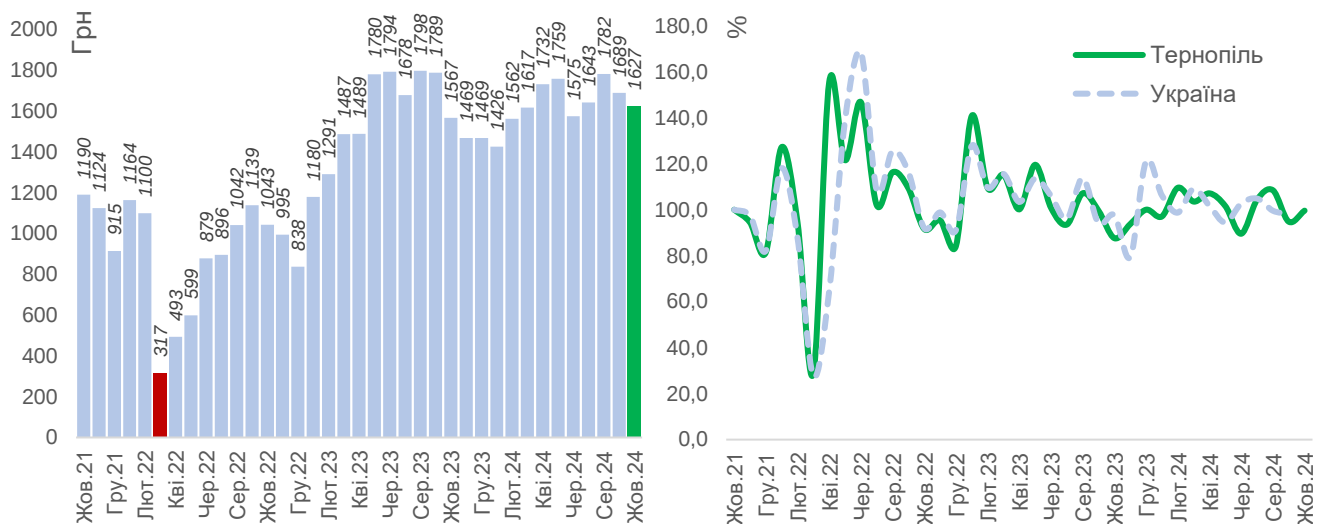

Рис. 4.2.2. Динаміка кількості вакансій у Тернополі (діаграма ліворуч) та порівняння помісячної зміни (темп зростання) її кількості в Тернополі та Україні (діаграма праворуч), жовтень 2021-жовтень 2024 рр.³¹

Середній розмір заробітної плати у пропонованих вакансіях у Тернополі є дещо більшим ніж в середньому по області, хоча стабільно менший середнього по Україні (рис. 4.2.3).

³¹ Work.ua. <https://www.work.ua/>

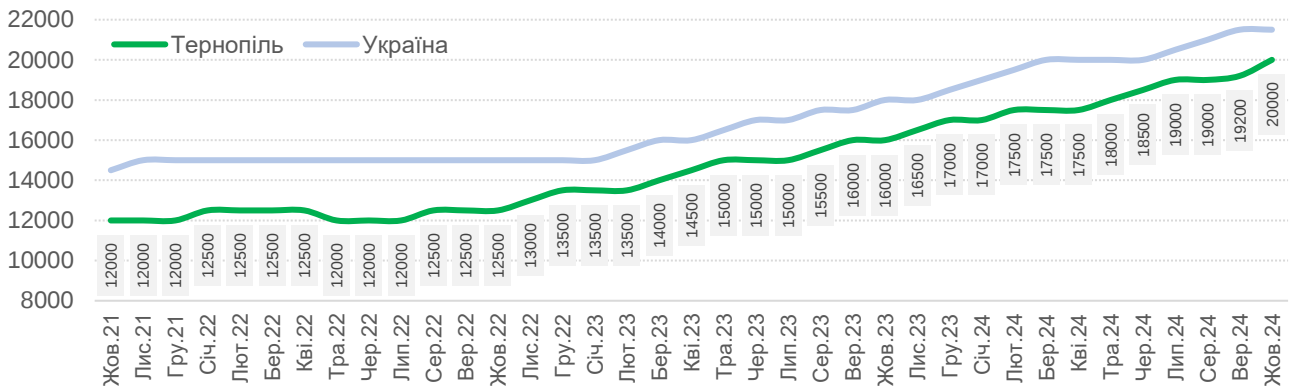

Рис. 4.2.3. Динаміка середньої зарплати у пропонуваній вакансіях в Тернополі та Україні, жовтень 2021-жовтень 2024 рр.³²

Зважаючи на це, можна констатувати: наявний трудовий потенціал за одночасно порівняно невисокого рівня оплати праці створюють додаткові переваги для інвесторів у частині започаткування та ведення бізнесу у громаді.

Найбільш популярними посадами у пропонуваній вакансіях у Тернополі є: продавець-консультант, водій, менеджер з продажу, кухар, адміністратор, касир, офіціант, бариста, торговий представник тощо – чітко прослідковується націленість на сферу обслуговування населення. Найбільша кількість резюме подано за посадами: адміністратор, продавець-консультант, менеджер з продажу, водій, бухгалтер, офіс-менеджер, менеджер по роботі з клієнтами. При цьому, значна кількість безробітних спостерігається серед менеджерів, бухгалтерів, вчителів, економістів, держслужбовців, що свідчить про дисбаланс між наявністю та потребою у кадрах певних спеціальностей.

Для розуміння специфіки найму робочої сили у Тернопільській МТГ, порівняємо структуру найму робітників в Україні, Тернопільській області та Тернопільському районі, значну частину ринку праці якого формує Тернопіль (за результатами опитування роботодавців в Україні, що представлені Державною службою зайнятості) (рис. 4.2.4).

Рис. 4.2.4. Особливості найму працівників у Тернопільському районі, Тернопільській області та Україні, %, 2023 р.³³

³² Work.ua. <https://www.work.ua/>

³³ Державна служба статистики України. <https://app.powerbi.com/>

В розрізі класифікатора професій для Тернопільського району характерне *помітно менше орієнтування на найм працівників найпростіших професій та кваліфікованих робітників з інструментом (17,6% на противагу 28,7% в Україні та 21,0% в регіоні) та помітно більша кількість найнятих фахівців і професіоналів (24,7% на противагу 15,9% в Україні та 20,9% у регіоні).*

Зміна акценту на висококваліфікованих спеціалістів та професіоналів вказує на конкурентні переваги Тернополя і пов'язана з особливостями місцевої економіки, що орієнтована на розвиток послуг, інформаційних технологій, освіти, медицини, зокрема: 1) значна частка найму фахівців і професіоналів зумовлена наявністю освітніх установ, що готують кваліфікованих працівників, а також диверсифікованістю ринку праці з позиції можливостей працевлаштування; 2) затребуваність у висококваліфікованих працівниках також вказує на потребу громади у спеціалістах для підтримки і розвитку нових галузей, які здатні підвищити її конкурентоспроможність; 3) менша частка працівників найпростіших професій може бути свідченням порівняно високого рівня автоматизації на підприємствах.

Порівняно вища частка жінок у складі найнятих за рік працівників також вказують на особливості місцевого ринку праці, зокрема наявність робочих місць у сферах, які традиційно характеризують перевагою у працевлаштуванні жінок – у сфері послуг, освіти та медицини. Вища частка молоді віком до 25 років (14,5%) порівняно із середнім показником по Україні (11,9%) показує позитивні умови для залучення молодих спеціалістів у районі та є результатом концентрації в обласному центрі ВНЗ (впродовж років Тернопіль характеризують як студентську столицю України). *Значна кількість молоді є перевагою громади та міста Тернополя, адже це забезпечує постійний кадровий резерв – 10 тис. молодих спеціалістів, які щороку випускаються із закладів вищої освіти.*

ВИСНОВКИ

1. Тернопільська МТГ є однією з найбільших в Україні за чисельністю жителів. У громаді найвища щільність населення у регіоні – 1365,4 особи/км², яка у понад 20 разів перевищує середній показник області. 98,8% жителів складається з міського населення. Сільські населені пункти громади налічують незначну кількість жителів (кожен менше пів тисячі осіб).
2. Хоча у довгостроковому періоді (20 років) жоден із населених пунктів Тернопільської МТГ не характеризувався приростом населення (навіть Тернопіль), на тлі сталої негативної демографічної динаміки у регіоні позитивним є приріст жителів Тернополя в останні п'ять років (+3,3%).
3. На відміну від більшості населених пунктів України, у довгостроковому періоді (20 років) у Тернополі спостерігався позитивний природний приріст населення, який, однак, з часом сповільнився. У 2020-2021 рр. зафіксовано незначний від'ємний природний приріст населення.
4. Сильною стороною Тернопільської МТГ є посилення міграційного приросту населення Тернополя, що свідчить про його конкурентні переваги для нових мешканців. В сучасних умовах Тернопіль є альтернативою виїзду українців за кордон (як жителів сільської місцевості області, так і ВПО).
5. Конкурентною перевагою Тернопільської МТГ є більша частка працездатного населення, дітей і молоді у віковій структурі населення, що є результатом розвитку Тернополя як обласного центру, куди мігрує багато молодих людей у пошуках місць здобуття освіти і праці.
6. У довгостроковому періоді (20 років) у громаді спостерігається посилення демографічного та економічного навантаження на населення працездатного віку (15-64 роки), а також негативні тенденції у формуванні вікової структури тернополян – поступове «вирівнювання» навантаження з боку осіб допрацездатного та післяпрацездатного віку внаслідок зменшення кількості дітей у місті і збільшення чисельності осіб старшого віку, тобто прослідковується процес старіння населення міста.

7. Тернопіль є привабливим пунктом проживання для ВПО: 1/3 переселенців у регіоні зареєстрована в обласному центрі. Приріст населення за рахунок внутрішньо переміщених осіб, у випадку їх інтеграції у громаду, сприятиме її омолодженню та збільшенню частки жіночого населення.

8. Ринок праці Тернопільської МТГ характеризується диверсифікованістю робочих місць для зайнятості населення та невеликою кількістю претендентів на одну вакансію (більше, ніж удвічі меншою порівняно з іншими районами області), що свідчить про пропозицію значної кількості вакансій для працевлаштування жителів.

9. Умови розвитку економіки Тернополя як обласного центру обумовили специфіку місцевого ринку праці: велику кількість зайнятих у бюджетній сфері, що зумовлене розвитком міста як соціального осередку регіону, де сконцентровано ключові і найбільші заклади освіти та охорони здоров'я; значну кількість працівників у промисловому секторі через розташування у місті понад 120 промислових підприємств; високий показник зайнятості у малому бізнесі – близько 40% зайнятих (46909 осіб).

10. Перевагою Тернополя для інвесторів є наявність значного трудового потенціалу (частка штатних працівників у загальній кількості населення у громаді є суттєво вищою ніж в середньому по Україні) та нижчий середній розмір заробітної плати у пропонованих вакансіях. Водночас відносно нижчий розмір заробітної плати в громаді, порівняно з іншими створеними навколо обласних центрів громадами, виступає своєрідним стримуючим фактором для офіційного працевлаштування мешканців громади.

11. Особливістю ринку праці Тернополя є орієнтування місцевих роботодавців на найм висококваліфікованих спеціалістів, що вказує на конкурентні переваги міста у контексті розвитку сфери послуг, інформаційних технологій, освіти, медицини.

12. Сильною стороною Тернопільської громади є висока частка молоді віком до 25 років у структурі найнятих працівників. Значна кількість молоді є перевагою громади та міста Тернополя, адже це забезпечує постійний кадровий резерв – 10 тис. молодих спеціалістів, які щороку випускаються із закладів вищої освіти.

V. РОЗВИТОК ІНФРАСТРУКТУРИ

5.1. Транспортна інфраструктура

Тернопіль у системі транспортного сполучення в межах України та Європи Тернопільська МТГ характеризується розвиненою транспортною інфраструктурою. Територією громади проходять **європейські автошляхи**:

- **автошлях E50**, що проходить територією Франції, Німеччини, Чехії, Словаччини, України; є найдовшим автошляхом України та відомий під назвою «Дорога єдності», об'єднуючи Ужгород та Луганськ;
- **маршрут E85**, що бере свій початок в литовській Клайпеді і закінчується у грецькому Александрополісі, загальною довжиною 2300 км. В Україні шлях починається на кордоні з Білоруссю біля населеного пункту Доманове, Волинська область. Далі, збігаючись із маршрутом міжнародної автомагістралі М19, прямує через Ковель, Луцьк, Дубно, Кременець, Тернопіль, Чортків, Чернівці й закінчується на пропускному пункті «Порубне» (Чернівецька область), на кордоні з Румунією.
- **маршрут E372**, що бере свій початок у Варшаві і закінчується у Львові, однак в Україні збігається з маршрутом міжнародного автошляху М09 (Тернопіль – Львів – Жовква – Рава-Руська), який, по суті, є його продовженням.

Відповідно до постанови КМУ № 1318 від 15 грудня 2023 р. через Тернопіль проходять такі вагомні автомобільні дороги загального користування державного значення: М-09 Тернопіль - Львів - Рава-Руська (на м. Люблін), Н-18 Івано-Франківськ - Бучач – Тернопіль, Р-39 Броди – Тернопіль.

В умовах війни автошляхи E50 та E85 частково втратили свою роль важливих транзитних артерій у євразійському масштабі, оскільки є «перерваними» внаслідок війни в Україні та їх проходження по територіях рф та білорусі. Альтернативою для Тернополя є потенціал як одного з ключових транзитних пунктів в умовах реалізації проєкту транснаціонального транспортного коридору [Go Highway](#) (рис. 5.1.1), в межах якого планується будівництво та вдосконалення автошляхів, що сполучають українські чорноморські порти Миколаїв та Одеса з польським Гданськом на Балтійському морі. Автобан включатиме дорогу М-09 Тернопіль - Львів - Рава-Руська (на м. Люблін). Тернопіль у проєкті визначено як важливий пункт, де заплановано відгалуження магістралі на Івано-Франківськ, Чернівці та Рівне.

Рис. 5.1.1. Проходження транснаціонального транспортного коридору Go Highway в межах України³⁴

³⁴ <https://mtu.gov.ua/files/GO%20Highway.pdf>

Перевагою громади є доступ до диверсифікованих видів транспорту, що забезпечують сполучення міста з іншими населеними пунктами в Україні та за її межами:

1) «включеність» Тернополя до системи **залізничного сполучення** України (рис. 5.1.2). У місті розташовано одну з п'яти дирекцій Львівської залізниці – Тернопільську. Залізнична станція Тернопіль є важливим транспортним вузлом в західній частині України. Вона забезпечує пасажирські (щоденно проходить близько 20 потягів; пропускна спроможність головного пасажирського термінала міста – 17 тис. осіб/добу) та вантажні перевезення (залізнична станція «Тернопіль-Товарний» обслуговує в середньому 65,2 тис. т вантажів/добу) в 11-тих різних напрямках (зокрема Львів, Київ, Харків, Чоп (переміжне сполучення з Польщею та Угорщиною)), включаючи міжнародні маршрути;

Рис. 5.1.2. Тернопіль у системі залізничного сполучення України³⁵

2) доступ до **аеропорту «Тернопіль»**, що розташований за межами міста у сусідній громаді, на відстані 5,8 км від центру Тернополя. Аеропорт може обслуговувати повітряні судна з максимальною злітною масою до 61 т. Пропускна спроможність – до 100 пасажирів на годину. Наразі аеропорт не виконує своєї ключової функції через закриття повітряного простору над Україною в умовах війни. Також ремонт потребує модернізації злітно-посадкової смуги. Іншими найближчими аеропортами є аеропорти у м. Львів (120 км) та м. Київ (500 км);

3) наявність **міжнародного автовокзалу «Тернопіль»**, що обслуговує пасажирів внутрішньообласного і міжнародного сполучення, забезпечує автобусне сполучення з населеними пунктами області, з окремими обласними центрами України, містами за кордоном держави.

Дорожньо-транспортна система Тернопільської МТГ орієнтована на розвиток на засадах **сталості мобільності**. З цією метою у громаді прийнято [План сталості мобільності Тернопільської міської](#)

³⁵ <https://www.poizd.lviv.ua/2012/09/lvivska-zaliznitsya-rozklad.html>

територіальної громади (рішення № 8/13/12 від 04.03.2022 р.), згідно з яким визначено візію сталої мобільності громади (рис. 5.1.3) та пріоритети її забезпечення:

- посилення ролі громадського транспорту (результати дослідження транспортної поведінки жителів громади свідчать, що 52,4% переміщень мешканців здійснюється з використанням громадського транспорту, 19,3% - індивідуальних автомобілів, що є невеликим показником);
- формування комфортного для переміщення міського середовища;
- розвиток пішохідного та велосипедного руху, легкого персонального транспорту;
- оптимізація магістральної вулично-дорожньої мережі для перерозподілу транзитних і міських транспортних потоків.

Рис. 5.1.3. Візія сталої мобільності Тернопільської МТГ відповідно до Плану сталої мобільності Тернопільської міської територіальної громади

Вулично-дорожня мережа Тернополя є достатньо розгалуженою, сформована відповідно до традиційного підходу планування транспортних мереж – автомобілеорієнтованого.

Стан вулично-дорожньої мережі є задовільним: 89% міських вулиць і доріг мають якісне асфальтобетонне покриття. Особливістю транспортної системи Тернополя є наявність 17 штучних споруд-елементів магістральної мережі (6 автомобільних мостів протяжністю 140,4 м; 9 шляхопроводів загальною протяжністю 1794,0 м; 2 пішохідних мости загальною протяжністю 242,2 м).

Проблемою організації транспортного руху у Тернополі є те, що магістральні вулиці міста (вул. С. Будного та вул. Протасевича) збігається з південною об'їзною дорогою, що спричиняє рух транспортних потоків автошляху Е50 через місто. Відбувається змішування міських і транзитних потоків транспорту, що веде до посилення навантаження на магістральні мережі міста. Перевантаження магістральних ділянок вулично-дорожньої мережі створює затримки руху не лише індивідуальних автомобілів, але й засобів громадського транспорту. Відсутність організації пріоритетного руху громадського транспорту перед індивідуальним та стрімке зростання рівня автомобілізації мешканців громади перешкоджають потенційному збільшенню користування більш екологічним та економічно доцільним громадським транспортом.

Система громадського транспорту Станом на листопад 2024 р. структура громадського транспорту Тернопільської МТГ представлена мережею 9 тролейбусних маршрутів та 34 автобусних маршрутів, які обслуговують 45 тролейбусів та 144 автобуси. Послуги з перевезень надають дев'ять перевізників, з яких два комунальні підприємства – КП «Міськавтотранс» та КП «Тернопільелектротранс».

За 10 місяців 2024 року міськими автомобільним транспортом перевезено 24 млн. 696 тис. 754 пасажирів, в т. ч. – 9 млн. 472 тис. 322 пільовика та 2 млн. 990 тис. 682 учня/студента.

Тролейбусами перевезено 6 млн. 618 тис. 553 пасажира, в тому числі 2 млн. 808 тис. 846 пільговиків та 1 млн. 111 тис. 836 учнів.

Згідно з інвестиційними зобов'язаннями, **перевізниками активно проводиться оновлення автобусів малої вмістимості на низькопідлогових автобусів середньої/великої вмістимості**: станом на 1 листопада 2024 р. на маршрутах міста працює 120 низькопідлогових автобусів. Тобто **за період 2021-2024 рр. у місті замінено кожен другий автобус. В цілому замінено 83,3% засобів.**

Ще одним напрямом постійної роботи міської ради із перевізниками є **досягнення безбар'єрності у функціонуванні громадського транспорту**. Зокрема, у жовтні 2024 року КП «Міськавтотранс» придбало вісім автобусів середньої пасажиромісткості, обладнаних для перевезення осіб з обмеженими фізичними можливостями.

Пасажирські перевезення екологічним електричним транспортом забезпечує КП «Тернопільелектротранс». Тролейбусний парк підприємства нараховує 52 тролейбуси (29 – зчленовані, довжиною 17,72 м; 16 одиниць без низької підлоги, довжиною 11,3 м; 7 одиниць – низькопідлогові, довжиною від 11,99 м до 12,75 м). Тролейбуси з терміном експлуатації більше 40 років (26% від загальної кількості) потребують капітального ремонту.

З метою покращення ситуації міська рада сприяє залученню КП «Тернопільелектротранс» кредиту від Європейського банку реконструкції та розвитку під гарантію Тернопільської міської ради для реалізації «Проекту модернізації громадського тролейбусного транспорту у м. Тернопіль в рамках програми RLF» та, серед іншого, придбати 39 нових низькопідлогових тролейбусів. Технічні характеристики цих засобів відповідають вимогам сталої мобільності, що може забезпечити оновлення парку на 75%.

На маршрутній мережі міста розташовані 218 **зупинок громадського транспорту**, для понад 96% тернополян – у межах пішохідної доступності 500 метрів від місць проживання.

Цифровізація системи громадського транспорту також є характерною для Тернопільської МТГ. На сайті «Транспорт Тернополя» та в додатку «е-Тернопіль» у режимі реального часу надано повну інформацію про рух та перебування усього громадського транспорту (у т. ч., надано інформацію про його обладнання засобами безбар'єрності).

Система оплати проїзду у громаді є автоматизованою. Тернопіль є передовим містом в Україні з впровадження такої системи оплати проїзду. Станом на листопад 2024 р. пасажири мають доступ до мережі 70 (у 2021 р. – 56) пунктів поповнення карт.

Система оплати проїзду у громадському транспорті Тернополя включає оплату: електронним квитком «Соціальна карта Тернополянина»; неперсоніфікованими електронними квитками; разовим проїзним квитком; безконтактною банківською картою; пристроєм з функцією NFC.

У міському громадському транспорті діє послуга «Єдиний квиток», що дає можливість пасажирам впродовж 30-ти хвилин безкоштовно пересісти в інший автобус чи тролейбус без повторної сплати за проїзд. Доступна послуга як в муніципальних автобусах та тролейбусах, так і в автобусах приватних перевізників. А також збережено пільговий проїзд для окремих категорій населення.

Громадська безпека. На вулицях міста забезпечено шляхом встановлення та функціонування 1502 камер відеоспостереження в місцях масового скупчення людей, в тому числі 465 по програмі «Безпечний двір», 310 в загальноосвітніх навчальних закладах та 114 в закладах дошкільної освіти. У 2024 р. встановлено 107 камер відеоспостереження в житлових будинках м. Тернополі по проекту «Безпечний двір».

Станом на 2021 р. лише 1,5% переміщень у Тернополі здійснювалися з використанням **велосипедного транспорту**, що, серед інших причин, вказує на невідповідність існуючої інфраструктури нормам руху велотранспорту. Адже більша частина користувачів велосипедного транспорту в Тернополі, за відсутності обладнаних велодоріжок, здійснює переміщення по тротуару. У місті облаштовано близько 100 велопарковок, відсутній прокат велосипедів.

Недостатня розвиненість велоінфраструктури є вагомим проблемою для розвитку сталої мобільності у громаді і потребує вирішення. З цією метою у громаді діє Програма розвитку

велосипедної інфраструктури на 2021-2024 роки, якою передбачено досягти таких результатів: облаштувати 4300 м велосипедних контрсмуг на дорогах з одностороннім рухом, забезпечити створення магістрального велосипедного маршруту Сонячний-Східний-Центр-Дружба, створити велодоріжки та велосмуги другої категорії, встановити велостійки на 100 велосипедних паркомісцях, створити 200 паркомісць для довготривалого зберігання велосипедів у ВелоХабах.

Розвиток велоінфраструктури важливий не лише у контексті сталої мобільності, а й туризму. Адже через місто проходить **маршрут «Євровело-4»** (рис. 5.1.4), який поєднує центральну частину Європи та проходить із Заходу на Схід.

Рис. 5.1.4. Мапа маршрутів EuroVelo та місце Тернополя у цій системі³⁶

5.2. Житлово-комунальна інфраструктура. Енергоефективність

На початку 2022 р. **житловий фонд** налічує 1650 багатоквартирних житлових будинків, загальна площа яких складає 3,5 млн. м². 820 будинків обладнано 1575 ліфтами (термін експлуатації 592 ліфтів перевищує 25 років).

Ліфтове господарство має високий рівень фізичного та морального зносу конструкцій і електрообладнання, а його заміна чи модернізація через брак коштів проводиться на недостатньому рівні.

Склад багатоквартирних житлових будинків: одноповерхових будинків – 54 загальною площею 8191,6 м², двоповерхових – 185 загальною площею 59583,6 м², трьохповерхових – 106 загальною площею 68996,4 м², чотирьохповерхових – 73 загальною площею 112615,6 м², п'ятиповерхових – 388 загальною площею 1178089,6 м², шестиповерхових – 21 загальною площею 65534,5 м², семиповерхових – 5 загальною площею 9751,7 м², восьмиповерхових – 2 загальною площею 13531,0 м², дев'ятиповерхових 176 загальною площею 1094818,6 м², десятиповерхових – 34 загальною площею 284446,9 м², чотирнадцятиповерхових – 1 загальною площею 4267,8 м², шістнадцятиповерхових – 2 загальною площею 9235,0 м², зблокованих – 17, площею 156355,7 м² та інших – 583.

Малоцінного та ветхого житлового фонду в м. Тернополі нараховується 19 будинків загальною площею 1505,7 м². 147 житлових будинків перебуває в переліку застарілого житлового фонду.

³⁶ https://uk.wikipedia.org/wiki/EuroVelo#/media/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:EuroVelo_Routes_2020.svg

Надавачами житлової послуги з управління багатоквартирними будинками є приватні підприємства в кількості 14 одиниць³⁷.

Впродовж років найбільша площа прийнятого в експлуатацію житла концентрується саме у Тернополі як обласному центрі: частка міста у регіоні коливається в межах 30-60% (рис. 5.2.1).

Рис. 5.2.1. Динаміка прийняття в експлуатацію житла у Тернополі та області у 2014-2022 рр. та частки міста у регіоні³⁸

Основна частка житлового фонду Тернополя в розрізі кількості будинків зведена у 1961-1990 рр. (51,3%) (рис. 5.2.2). Враховуючи державну політику у житловій сфері у цей період, мова йде про енергозатратне малогабаритне житло із дотриманням мінімальних санітарно-гігієнічних вимог. Для прикладу, якщо перевести спожитий газ, теплову енергію та електроенергію за 2012 р. в кВт год. та поділити на опалювальну площу житлового фонду то на 1 кв. м. припадає 294 кВт год, що в декілька раз перевищує аналоги в країнах Європейського Союзу. Якщо ж говорити про грошовий еквівалент, то сукупні витрати лише за газ та електроенергію дорівнюють бюджету міста, що є неприпустимим для його сталого розвитку³⁹.

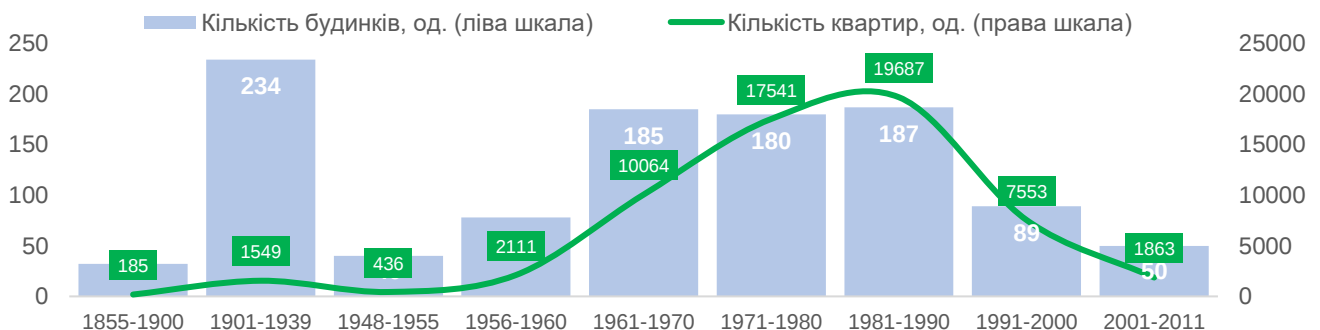

Рис. 5.2.2. Динаміка розбудови житлового фонду Тернополя у 1855-2011 рр., од.⁴⁰

За період 2014-2022 рр. в експлуатацію у Тернополі введено 1460,6 тис. м² житла, тобто 21,7% загального житлового фонду міста. Таким чином, **1/5 житлового фонду міста є відносно «новими» будівлями.**

Кількість ОСББ у Тернополі постійно збільшується. Станом на 2023 р. у громаді зареєстровано 700 об'єднань співвласників багатоквартирних будинків та понад 50 органів самоорганізації населення - будинкових комітетів⁴¹.

³⁷ Програма розвитку житлово-комунального господарства Тернопільської міської територіальної громади на 2021-2024 роки

³⁸ За даними Тернопільської міської ради (Інвестиційний паспорт Тернопільської МТГ); Головне управління статистики у Тернопільській області. <https://www.te.ukrstat.gov.ua/statinfoNM.html>

³⁹ Що робити тернополянам із спадком Микити Хрущова. <https://komun.te.ua/shho-robyty-ternopolyanam-iz-spadkom-myk/>

⁴⁰ Що робити тернополянам із спадком Микити Хрущова. <https://komun.te.ua/shho-robyty-ternopolyanam-iz-spadkom-myk/>

⁴¹ За даними Тернопільської міської ради: Основні індикатори оцінки ефективності впровадження Стратегічного плану розвитку Тернопільської міської територіальної громади до 2029 року за 2023 рік

Однією з найбільших проблем житлових будівель громади є їх низька якість з точки зору **енергоефективності**. Зважаючи на те, що встановлення мінімальних норм енергоефективності будівель в Україні відбулося лише наприкінці 2020 р. ([накази Мінрегіону № 260 від 27.10.2020 р. та № 261 від 27.10.2027 р.](#)), вести мову про їх дотримання можна лише щодо житла прийнятого в експлуатацію з 2021 р., тобто менше 10% (зокрема, у 2021-2022 рр. було прийнято 6% житлового фонду міста). 90% будівель житлового фонду є енергозатратними та потребують проведення термомодернізації або комплексного капітального ремонту основних конструктивних елементів.

У 2021 р. у громаді розроблено [енергетичні сертифікати](#) невеликої кількості багатоквартирних будинків, що зведені у місті у радянську епоху. Згідно з енергетичними сертифікатами, клас енергетичної ефективності будівель переважної більшості – G, невеликої кількості – E. Конструктивні елементи житлових будинків часів радянської забудови мають високу термальну провідність та низький тепловий опір. Через те, більшість будинків легко втрачають тепло, що тягне за собою збільшення споживання енергоносіїв.

Таким чином, проблемними питаннями, які першочергово слід вирішити у Тернопільській МТГ, є: низький тепловий опір конструктивних елементів житлових будівель; висока енергозатратність; часткове оснащення будівель приладами обліку енергоресурсів. При цьому, Тернопільська міська рада є однією з передових громад в Україні у цьому питанні, адже тут впродовж багатьох років впроваджуються Програма розвитку житлово-комунального господарства Тернопільської міської територіальної громади та Програми енергоефективності, енергозбереження та термомодернізації житлового фонду і об'єктів соціальної інфраструктури міста Тернополя. Зокрема, у багатоквартирних будинках Тернополя на умовах співфінансування можна провести ремонт багатоквартирних будинків, які експлуатуються понад 10 років. Станом на 2021 р. перевагами Програми енергоефективності [скористалося](#) понад 60 житлових будинків Тернополя. У 2024 р. для проведення ремонтних робіт визначено [18 будинків](#).

Станом на 2021 р. практично все житло обладнано водо-, газо-, електропостачанням та водовідведенням, 45,3% – гарячим водопостачанням та центральним опаленням⁴².

У 2012 р. Тернопіль долучився до «Угоди мерів» та є активним членом Асоціації «Енергоефективні міста України» та Асоціації міст України, тобто громада активно працює в напрямі енергетичної ефективності та енегоощадності. На даний час громада працює над формуванням Плану дій зі сталого енергетичного розвитку та клімату.

Електропостачання Джерелом живлення Тернополя і регіону є підстанція 330/110/35 кВ «Тернопіль», на якій встановлено чотири трансформатори потужністю по 125 МВА та яка отримує електричну енергію від державних районних електричних станцій «Бурштинська», «Ладизинська», та Хмельницької АЕС лініями електропередачі 330 кВ «Бурштин – Тернопіль» та «Хмельницький – Тернопіль».

Згідно з даними, що наведені у таблиці 5.2.1, загальне споживання електроенергії в Тернополі зросло на 9,1%. Загальне зростання споживання електроенергії відбулося на фоні структурних змін. Найбільше зниження споживання відбулося серед підприємств комунального господарства, тоді як населення та приватний сектор продемонстрували зростання. Це вказує на необхідність подальших інвестицій в енергоефективні технології та управління енергоспоживанням у місті.

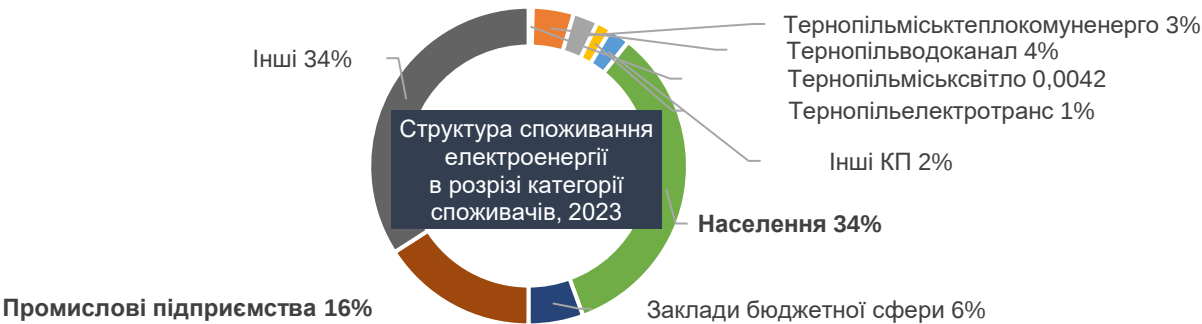
Джерелом централізованого **газопостачання** Тернополя є ГРС, що розташована на відгалуженні від магістрального газопроводу I класу (5,5 МПа) «Дашава – Київ»). Система газопостачання міста триступенева, з подачею газу споживачам по розподільчих газопроводах: високого, середнього та низького тиску. Аналіз динаміки і структури споживання газу різними категоріями населення за 2011-2023 рр. (табл. 5.2.2) дає змогу висувати: загальний обсяг споживання природного газу скоротився за десятиріччя на третину (34,8%), а ключовим фактором зниження є суттєве скорочення споживання теплопостачальними підприємствами (на 42,5%), промисловістю (на 67,8%) та бюджетними установами (на 39,7%).

⁴² За даними Тернопільської міської ради: Програма економічного та соціального розвитку Тернопільської міської територіальної громади на 2022-2024 роки

Таблиця 5.2.1. Споживання електроенергії споживачам всіх категорій міста Тернополя за 2011-2023 рр., тис. кВт·год. - РЕМ ⁴³

	Постачання електроенергії	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Темп зростання, 2023 / 2011 рр., %
1.1	Тернопільміськсвітло	2802,4	2907,3	3126,0	3189,9	3137,7	3258,0	3222,3	3416	3459	3305	2959	1456,8	1640,7	58,5
1.2	Тернопільводоканал	20104,5	22402,2	20973,0	20364,1	18726,6	18230,8	18487,3	19121,0	17914	17803	18012	15599,3	16089,9	80,0
1.3	Тернопільміськтеплокомуненерго	18645,2	18789,4	19040,0	17424,7	19397,7	18890,7	16122,5	14149,0	13440	17081	13827	10107,6	9805	52,6
1.4	Тернопільелектротранс	5809,0	6060,0	6301,0	6427,0	7102,7	6900,00	7152,0	6771,0	6488	5676	6132	5706,3	5855,8	100,8
1.5	Інші	17283,9	20575,7	19336,0	19643,6	19275,4	19672,2	18882,0	18581	6118,5	5708	6129	5985,0	8206,1	47,5
2	Населення	116575	121755	123800	127736	117824	123745	124588	127346	126585	126766	134233	31888,5	130094,4	111,6
3	Заклади бюджетної сфери в т. ч:	27573,5	27494,9	27288,0	26710,3	25199,8	25826,6	25929,0	28781	25791	22484	25200	24714	21488,8	77,9
3.1	Державний бюджет	15274,4	15013,5	14492,0	13957,0	12746,6	12541,6	12903,7	12193	12458,6	10311	11382	10980,8	9924,7	65,0
3.1	Обласний бюджет	5674,9	5418,8	5561,0	5631,7	5537,2	5583,9	5693,6	5934	6217,3	5887	6366	6042,7	6164,0	108,6
3.3	Місцевий бюджет	6624,2	7062,6	7235,0	7121,6	6915,9	7701,2	7333,4	10654,0	7115,1	6284	7451	7690,5	5400,1	81,5
4	Промислові підприємства	60499,2	60977,5	69806,0	61621,2	59962,9	66708,8	61854,1	61879,0	64467	63102	69962	61050,1	61393,5	101,5
5	Інші	90592,7	93248,6	92376,0	93173,9	93628,1	89788,6	97345,5	102903	119356	108325	127810	216085,4	131684,5	145,4
6	ЗАГАЛОМ	354076	368150	375745	376291	364255	373020	373582	379609	383621	370974	404267	362485,3	386258,7	109,1

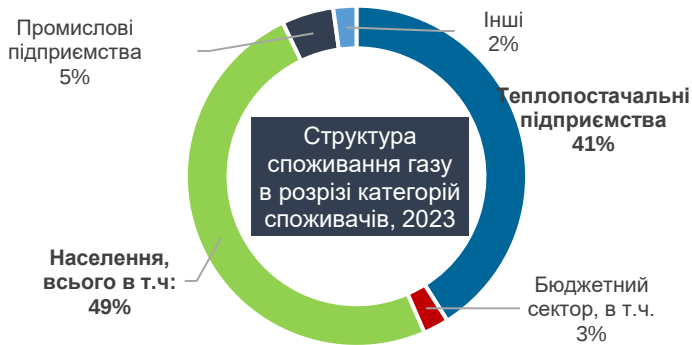

⁴³ За даними Тернопільської міської ради

Таблиця 5.2.2. Споживання газу споживачам всіх категорій міста Тернополя за 2011-2023 рр., тис. м³⁴⁴

	Постачання природного газу	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Темп зростання, 2023 / 2011 рр., %
1	Теплопостачальні підприємства:	83400	81220	78553	65915	62773	65812,9	62510,1	62844,0	54820,6	58904	63224	51950	47980,1	57,5
1.1	- підприємства теплоенергетики	82225	80002	77633	65250	62171	65812,9	62510,1	62497,3	54564,6	58656	62942	51496	47534,4	57,8
1.2	- інші	1175	1218	920	665	602	0	0	346,7	255,8	248	282	544,4	445,7	37,9
2	Бюджетний сектор, в т.ч.	4696	4526	4297	3394	3009	3133,8	3112,0	2946,0	2796,4	2704	2983	2576,9	2830,3	60,3
2.1	Державний бюджет	3286	3143	2988	2257	2033	2036,2	2023,0	1915,0	-	-	-	-	-	-
2.2	Обласний бюджет,	629,6	617,5	584,5	428,7	367	367,5	373,0	353,0	-	-	-	-	-	-
2.3	Місцевий бюджет	780,4	765,5	724,5	708,3	609	730,1	716,0	678,0	-	-	-	-	-	-
3	Населення, всього в т.ч:	67429	77856	75107	68686	52445	57917,3	58275,6	58806,4	48927,5	40834	53127	57242,8	57738,4	85,6
3.1	- споживання плитами	8512	8322	8297	5363	-	-	-	2352,2	2073,4	1297	1828	2023,2	4934,2	58,0
3.2	- споживання на ГВП	8986	8684	7777	6037	-	-	-	4116,5	1928,0	1337	977	1597,0	3168,9	35,3
3.3	- споживання газу на опалення	49931	60850	59033	57286	-	-	-	52337,7	44926,1	38200	50322	48622,6	49635,3	99,4
4	Промислові підприємства	17877	18419	15785	13769	11960	11364,7	10155,9	10661,8	9480,3	10031	10229	4984	5749	32,2
5	Інші	5949	5720	5453	4655	3463	3898,9	4011,2	4055,2	3657,2	3849	4126	2756,3	2562,7	43,1
	ЗАГАЛОМ	179351	187741	179195	156419	133650	142606	138433	139313	119682	116322	133689	119510,3	116860,5	65,2

⁴⁴ За даними Тернопільської міської ради

Послуги **теплопостачання** у Тернопільській МТГ надає КП «Тернопільміськтеплокомуненерго». В опалювальному періоді 2024/2025 рр. Тернопіль є єдиним населеним пунктом, де забезпечено централізоване теплопостачання – 717 будинків.

У Тернопільській МТГ з 2016 р. впроваджують [Схему теплопостачання міста Тернополя на розрахунковий період 2016-2023 рр.](#), якою передбачено остаточне відключення окремих житлових будинків від мереж централізованого опалення із подальшим переведенням їх на індивідуальні системи опалення, що спрямоване на підвищення енергоощадності у громаді. У 2024 р. робота за цим напрямом продовжується (за підтримки USAID), зокрема (станом на цей час) основними проблемами, які планується усунути в межах реалізації Схеми, є: 1) частка централізованого теплопостачання складає 37 %, що значно зменшує можливість вплинути на структуру теплопостачання; 2) недостатнє оснащення вузлами обліку як на стороні генерації так і на стороні споживачів (35%); 3) рівень зношеності мереж ЦТ близько 73%; 4) низька забезпеченість відновлювальними видами палива (0,2%) та відсутні джерела скидного тепла; 5) дуже високий рівень відключення існуючих споживачів. Цільові показники, які планується досягти, визначено (табл. 5.2.3).

Таблиця 5.2.3. Існуючий стан та цільові показники розроблення Схеми теплопостачання міста Тернополя у 2024 р.

Показник	Існуючий стан в базовому році (2023), %	Цільове значення, %
Відсоток вузлів обліку теплової енергії на об'єктах (будівлях)	37	100
Забезпечення регулювання теплопостачання на вводах споживачів	35	100
Частка теплової енергії, виробленої з відновлювальних джерел енергії	0,2	50
Частка теплової енергії, виробленої з використанням скидної теплової енергії	0,0	
Частка теплової енергії, виробленої в результаті спільного виробництва теплової та електричної енергії	0,0	
Втрати теплової енергії в мережах	13	10

Місто Тернопіль має розвинені **системи водопостачання і водовідведення**. Протяжність водопровідних мереж станом на 01.01.2024 року становить 365,75 км, каналізаційних мереж – 297,50 км, вони перебувають на балансі КП «Тернопільводоканал» (що обслуговує Тернопіль та 13 навколишніх сіл). На сільських територіях громади системи каналізування та водопостачання відсутні, а жителі користуються вигрібними ямами та автономними септиками.

Проблемою для міста є значна частина ветхих та аварійних мереж: 61% водопровідних та 58% каналізаційних. Хоча у місті постійно ведеться активна робота по заміні водопровідних і каналізаційних мереж (рис. 5.2.3), частка оновлених є доволі невеликою (зокрема, за 20 років тут замінено лише чверть водопровідної мережі). Це, серед іншого, впливає рівень аварійності на мережах водопостачання і водовідведення.

Рис. 5.2.3. Динаміка заміни водопровідних мереж у Тернополі та кількості аварійних випадків на цих об'єктах, 2003-2023 рр.⁴⁵

Попри це, у місті прослідковується постійне збільшення протяжності мереж та підвищення рівня раціонального використання водних ресурсів (рис. 5.2.4). Якщо у 2003 р. при підйомі води обсягом 28,99 млн м³ реалізовано лише 15,3 млн м³ (47,2%) (решта є втратами і витратами у процесі водопостачання), то через 20-ть років обсяги втрат зменшено удвічі – до 21,9%, а підйом води становить лише 13,3 млн м³ (тобто 45,9% обсягу 2003 р.). При цьому, втрата більше 20% піднятої води є суттєвою проблемою для Тернопільської МТГ, яка обрала і чітко слідує курсу на енергозбереження та раціональне використання ресурсів.

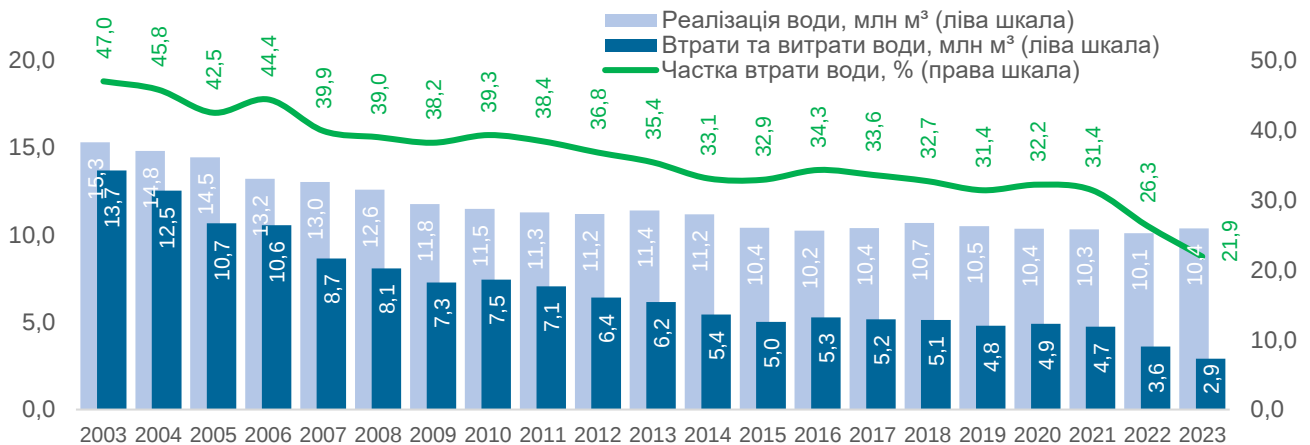

Рис. 5.2.4. Динаміка споживання та втрат і витрат води у Тернополі, 2003-2023 рр.⁴⁶

Утримання електромереж **зовнішнього освітлення** у Тернопільській МТГ здійснює КП «Тернопільміськвітло». На обслуговуванні підприємства знаходиться:

- 297,6 км ліній зовнішнього освітлення (з них кабельних – 211,9 км та повітряних – 85,7 км);
- кількість світлоточок за типами джерел світла – 9073 шт. (у т. ч., лампи розжарювання – 30 шт., ртутні – 933 шт., натрієві – 6685 шт., світлодіодні – 1465 шт.);
- шаф управління – 112 шт.; опори: металічних – 967 шт., залізобетонних – 2458 шт.

Аналізуючи об'єкти на обслуговуванні КП «Тернопільміськвітло», можна зробити висновок: підприємство демонструє позитивну тенденцію до енергоефективності, оскільки значна частина світлоточок (особливо світлодіодні та натрієві лампи) є енергоефективними. Модернізація на основі світлодіодних технологій, а також оптимізація ліній освітлення (наприклад, збільшення частки кабельних ліній) є важливими напрямками для подальшого підвищення енергоефективності підприємства.

5.3. Інфраструктура торгівлі та послуг

Тернопільська МТГ є лідером з розвитку інфраструктури та громадських просторів у Тернопільській області: в обласному центрі зосереджено близько 80% страхових компаній області, 30-50% об'єктів надання інших послуг (рис. 5.3.1).

Мережа роздрібної торгівлі товарами широкого вжитку тут налічує понад 4,8 тис. суб'єктів господарювання, в т. ч. 241 компанію та 4,6 тис. ФОП⁴⁷. У Тернополі налічується 1086 об'єктів інфраструктури торгівлі і послуг, серед яких – супермаркети, продуктові магазини, магазини, що реалізують змішані групи товарів, а також спеціалізовані магазини (з продажу парфумерії, квітів, зоотоварів, електроніки тощо).

Підтримку системі торгівлі на території громади забезпечує відділ торгівлі, побуту та захисту прав споживачів Тернопільської міської ради. Йому підпорядковані два комунальні підприємства: КП «Еней» Тернопільської міської ради та КП «Підприємство матеріально-технічного забезпечення» Тернопільської міської ради.

⁴⁶ Звіт керівника про основні аспекти діяльності КП «Тернопільводоканал» за 2023 рік

⁴⁷ Каталог компаній Тернопільської області. YCMarset. <https://catalog.youcontrol.market/ternopilsk-oblast>

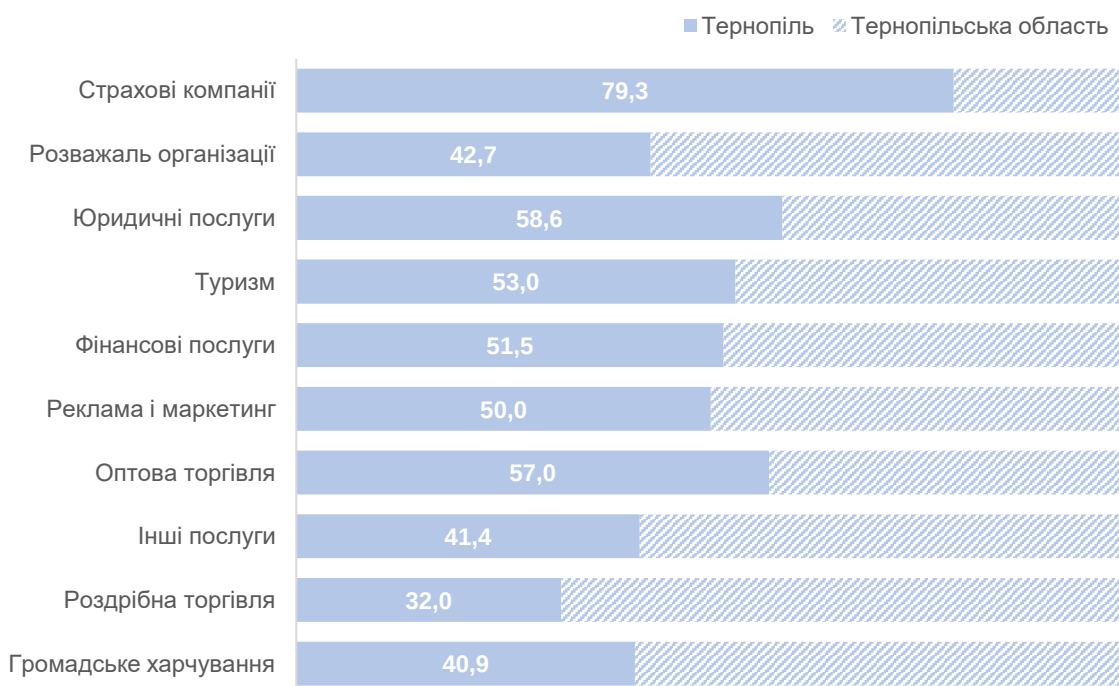

Рис. 5.3.1. Частка Тернополя у регіоні за кількістю об'єктів торгівлі та послуг, %, 2024 р.⁴⁸

У сфері побутових послуг спостерігається поживавлення розвитку таких видів послуг, як: салонів краси, перукарень, послуги, пов'язані з доглядом за тілом, послуги пов'язані з прибиранням приміщень, виготовлення та ремонт меблів. Розширюється мережа комплексів із технічного обслуговування автомобілів та радіоелектронної апаратури. Мережа закладів ресторанного господарства у місті Тернопіль налічує 249 об'єктів.

За даними НБУ, банківські послуги на території громади надають 35 відділень 26 банків, найбільші з яких – ПриватБанк, Ощадбанк, КРЕДІ АГРИКОЛЬ, ПУМБ, Райффайзен Банк, УКРГАЗБАНК, Укрексімбанк, КРЕДОБАНК, КБ «Львів», ОТП БАНК.

У місті сконцентровано ½ суб'єктів надання страхових послуг – 23 компанії, найбільші з яких – Арсенал Страхування, Оранта, Уніка, ББС Іншуранс, Аско ДС, Гарант-Авто, ІНГО, Українська пожежно-страхова компанія⁴⁹.

Послуги цивільно-правового характеру в громаді надають 58 нотаріусів⁵⁰.

ВИСНОВКИ

1. Сильною стороною Тернопільської МТГ є розташування на перетині важливих автошляхів міжнародного і національного значення та доступ до диверсифікованих видів транспорту (автомобільного, залізничного, повітряного), що забезпечують сполучення з населеними пунктами в Україні та за її межами.

2. В умовах війни та зниження транзитної вагомості автошляхів Е50 та Е85 альтернативою для Тернополя є потенціал як одного з ключових транзитних пунктів в умовах реалізації проекту транснаціонального транспортного коридору Go Highway для сполучення портів Чорного та Балтійського морів.

⁴⁸ Каталог компаній Тернопільської області. YCMarcat. <https://catalog.youcontrol.market/ternopilska-oblast>

⁴⁹ Каталог компаній Тернопільської області. YCMarcat. <https://catalog.youcontrol.market/ternopilska-oblast>

⁵⁰

<https://opendatobot.ua/open/notaries/6100000000/%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D0%BE%20%D0%A2%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%BF%D1%96%D0%BB%D1%8C?page=5>

3. Сильною стороною Тернопільської МТГ є розвиток системи дорожньо-транспортної інфраструктури на засадах сталої мобільності, що передбачає чітко визначену візію та напрями руху громади у цій сфері (посилення ролі громадського транспорту; розвиток пішохідного та велосипедного руху, легкого персонального транспорту; оптимізацію магістральної вулично-дорожньої мережі для перерозподілу транзитних і міських транспортних потоків), сформовані на поєднанні економічної вигоди, соціальної доцільності та екологічного підходу до розвитку.

Перевагою Тернопільської МТГ є достатньо розгалужена та у доброму стані вулично-дорожня мережа (89% доріг і вулиць з асфальтобетонним покриттям). Проблемою – автомобілеорієнтований підхід до організації транспортного сполучення у місті та посилене навантаження на магістральні мережі міста через змішування міських і транзитних потоків транспорту, що має негативний економічний та екологічний вплив на розвиток громади.

Система громадського транспорту у Тернопільській МТГ розвивається на засадах сталості, екологічного підходу (електричним транспортом обслуговується 26,5% маршрутів та 32,8% пасажирів), безбар'єрності, доступності (зупинки для 96% тернополян – у межах пішохідної доступності 500 метрів від місць проживання) та цифровізації (автоматизована і диференційована система оплати проїзду). Слабкою стороною системи є застарілий парк автобусів і тролейбусів, однак цей недолік активно виправляється (за період 2021-2024 рр. у місті замінено кожен другий автобус, ведеться робота над оновленням парку електротранспорту).

Слабкою стороною громади у контексті досягнення сталої мобільності є невідповідність велоінфраструктури у громаді нормам руху велотранспорту, внаслідок чого лише 1,5% переміщень у Тернополі здійснюються з використанням велосипедного транспорту.

4. 1/5 житлового фонду міста є відносно «новими» будівлями, що є результатом активної забудови міста та високого попиту на житло у ньому. Однією з найбільших проблем житлових будівель громади є їх низька якість з точки зору енергоефективності – 90% будівель житлового фонду є енергозатратними та потребують проведення термомодернізації.

5. У громаді розвинена система надання житлово-комунальних послуг, практично все житло обладнано водо-, газо-, електропостачанням та водовідведенням. Громада активно впроваджує принципи сталого розвитку в контексті модернізації ЖКГ.

6. Слабкою стороною Тернопільської МТГ є значна частина ветхих та аварійних комунальних мереж: 61% водопровідних та 58% каналізаційних потребують ремонту або заміни.

7. Тернопільська МТГ є лідером з розвитку інфраструктури торгівлі і послуг та громадських просторів у Тернопільській області: в обласному центрі зосереджено близько 80% страхових компаній області, 30-50% об'єктів надання інших послуг.

VI. СОЦІАЛЬНА ІНФРАСТРУКТУРА

6.1. Освіта

Згідно з [Реєстром суб'єктів освітньої діяльності](#), у 2024/2025 н. р. мережа закладів освіти у Тернопільській МТГ представлена 37 закладами дошкільної освіти (36 - комунальної форми власності та один заклад державної форми власності), 41 закладом загальної середньої освіти комунальної форми власності, 2 приватними закладами загальної середньої освіти та Міжшкільним ресурсним центром з вивчення предмета «Захист України», а також навчально-реабілітаційним центром (табл. 6.1.1). У Тернополі, як обласному центрі, розташовані та функціонують 7 закладів професійної (професійно-технічної) освіти і 7 інших закладів, які надають професійно-технічну освіту (з них, 7 державної форми власності, 4 – комунальної та 3 приватної), 8 закладів фахової передвищої освіти (з них, 4 – державної форми власності, 1 – комунальної та 3 – приватної), 5 ЗВО (з них, 1 - приватний).

Таблиця 6.1.1. Кількість закладів дошкільної та загальної середньої освіти та їх наповнюваність у Тернопільській МТГ, 2024/2025 н. р.^{51, 52}

Показники	2024/2025 н. р.
Кількість дошкільних закладів, од.	37 (крім того, 26 груп у п'яти ЗЗСО)
Кількість дітей в дошкільних закладах, осіб	8150
Кількість груп, од.	364
Кількість вихователів, осіб	1039
Проектна потужність закладів, осіб	6550
Завантаженість дошкільних закладів (дітей на 100 місць)	124
Кількість загальноосвітніх навчальних закладів, од.	43
Кількість учнів у загальноосвітніх закладах, осіб	29645
Середня наповнюваність закладу, особи	689
Учні 1-4 класів	11210
Учні 5-9 класів	14978
Учні 10-11 класів	3452

Дошкільна освіта. У Тернопільській МТГ сформовано цілісний дошкільний освітній простір як частину соціокультурного простору території громади, забезпечено доступність послуг системи дошкільної освіти. У 2024/2025 навчальному році послуги дошкільної освіти надавали 36 закладів дошкільної освіти комунальної форми власності (із них, два заклади компенсуючого типу та два – комбінованого типу), 1 заклад державної форми власності та створено 26 груп для вихованців у п'яти ЗЗСО. Загальна кількість груп у громаді налічує 364, з них, переддошкільного віку – 69, дошкільного віку – 295, компенсуючого типу – 32, інклюзивні групи – 63, групи із 12 годинним режимом роботи – 4. Освітній процес у закладах дошкільної освіти забезпечували 1020 педагогічних працівників.

Середня наповнюваність у I молодших групах (для дітей віком від 2-3 років) становила 20 дітей, у садових групах (для дітей віком від 4-6 (7) років) становила 24 дитини. У 2024/2025 н. р. загальна проектна спроможність ЗДО та дошкільних підрозділів початкових шкіл громади становила 8087 місць, що вказує на достатність місць для повного охоплення дітей дошкільного віку у громаді. Рівень завантаженості закладів дошкільної освіти в середньому становить 124 дитини на 100 місць. Проблемою у системі дошкільної освіти в Тернопільській МТГ є нерівномірність розміщення закладів. Передусім, тільки в одному із сільських населених пунктів громади (с. Чернихів) у закладі загальної середньої освіти функціонує одна дошкільна група, а, зважаючи на порівняно велику відстань від сіл громади до її адміністративного центру (понад 20 км) це суттєва проблема для сімей із дітьми, що проживають на даній місцевості. З другого боку, внаслідок постійної розбудови міста Тернополя та формування нових мікрорайонів, спостерігається нестача закладів дошкільної освіти в таких мікрорайонах: «Північний»,

⁵¹ Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. <https://registry.edbo.gov.ua/>

⁵² Інформаційна система управління освітою. Тернопільська область. <https://te.isuo.org/authorities/schools-list/id/2574>

«Варшавський», «Канада» та «Березовиця». Аналізуючи показники наповнюваності у більшості ЗДО громади (рис. 6.1.1), спостерігається, що деякі заклади є критично переповненими (№ 4 – 217,3%, № 5 – 184,3%, № 11 – 160,0%).

Мережу дошкільних груп компенсуючого типу закладів дошкільної та загальної середньої освіти складають шість закладів освіти, де присутні 32 групи за напрямками корекції порушення слуху, мови, порушення зору, затримки розвитку тощо.

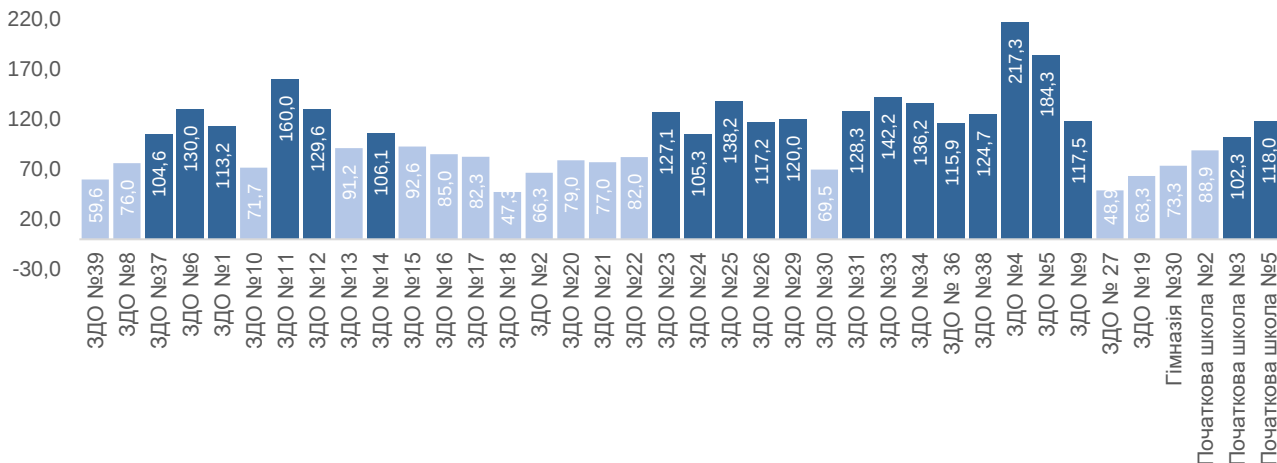

Рис. 6.1.1. Рівень завантаженості дошкільних закладів та груп дошкільнят (відношення кількості дошкільнят до проектної потужності закладу) у Тернопільській МТГ, %, 2024/2025 н. р.⁵³

Середня освіта. На території Тернопільської МТГ у 2024/2025 н. р. функціонувало 43 заклади загальної середньої освіти (з них дві приватні школи). У громаді визначено території обслуговування закладами загальної середньої освіти. Обслуговування сільських територій здійснюють Кобзарівська гімназія (Кобзарівка, Носівці, Городище, Вертелка), Курівецька гімназія імені Миколи Бенцаля (Курівці) та Чернихівська загальноосвітня школа I-III ступенів (Чернихів, Малахівці, Іванківці, Плєсківці, Глядки).

З часу утворення громади у 2018 р. кількість учнів у закладах середньої освіти тут поступово збільшувалася. Однак, з моменту повномасштабного вторгнення РФ на територію України, навіть попри приїзд у громаду значної кількості ВПО, спостерігається спадна тенденція (рис. 6.1.2). Серед причин спостережуваного – виїзд за кордон молоді та дітей, зокрема, через мобілізацію.

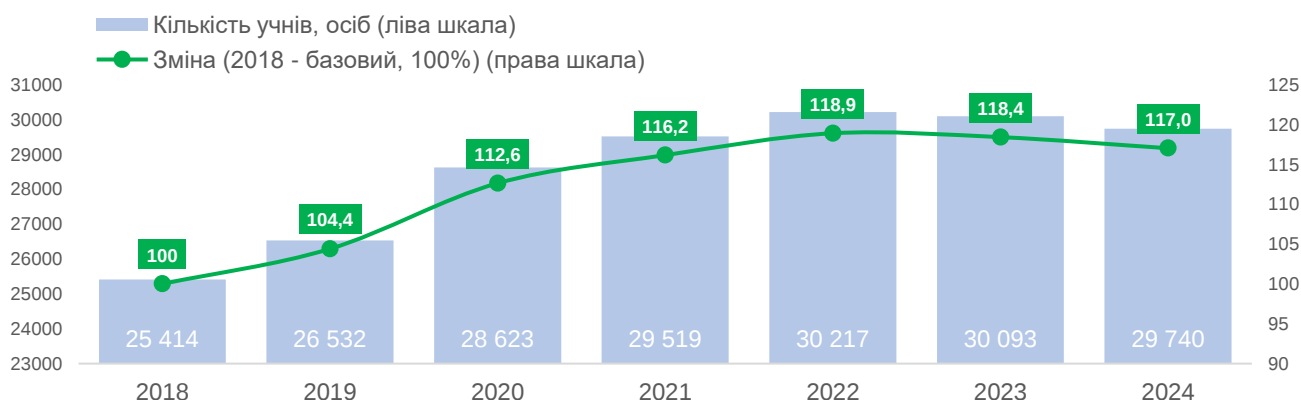

Рис. 6.1.2. Динаміка кількості учнів у закладах загальної середньої освіти Тернопільської МТГ, 2018-2024 рр.⁵⁴

⁵³ Інформаційна система управління освітою. Тернопільська область. <https://te.isuo.org/authorities/schools-list/id/2574>

⁵⁴ Міністерство освіти та науки України. Освітні індикатори національного та місцевого рівнів.

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoieWZiMDA1YjItMmY2MCOONzVmLWEyN2ItNTZkMWwEwNmQ1OTJlIiwidCI6IjcxNmVknjRjLT12ZTItNGI5ZS04Yjg4LTcyZjllZDIhNWU4MylsImMiOiJl9&pageName=ReportSection>

Середня наповнюваність закладів загальної середньої освіти у Тернопільській МТГ поступово збільшується (рис. 6.1.2): за останні чотири роки (2020/2021 – 2023/2024 н. р.) відбулося збільшення показника на 7,8%.⁵⁵ З огляду на наявність обласного центру як адміністративного центру громади, середня наповнюваність закладів середньої освіти у громаді є значно більшою ніж в середньому по громадах України (у 3,2 раза) і відповідає середньому показнику по територіальних громадах з адміністративними центрами в обласних центрах України (718,1 особи у 2023/2024 н. р.).

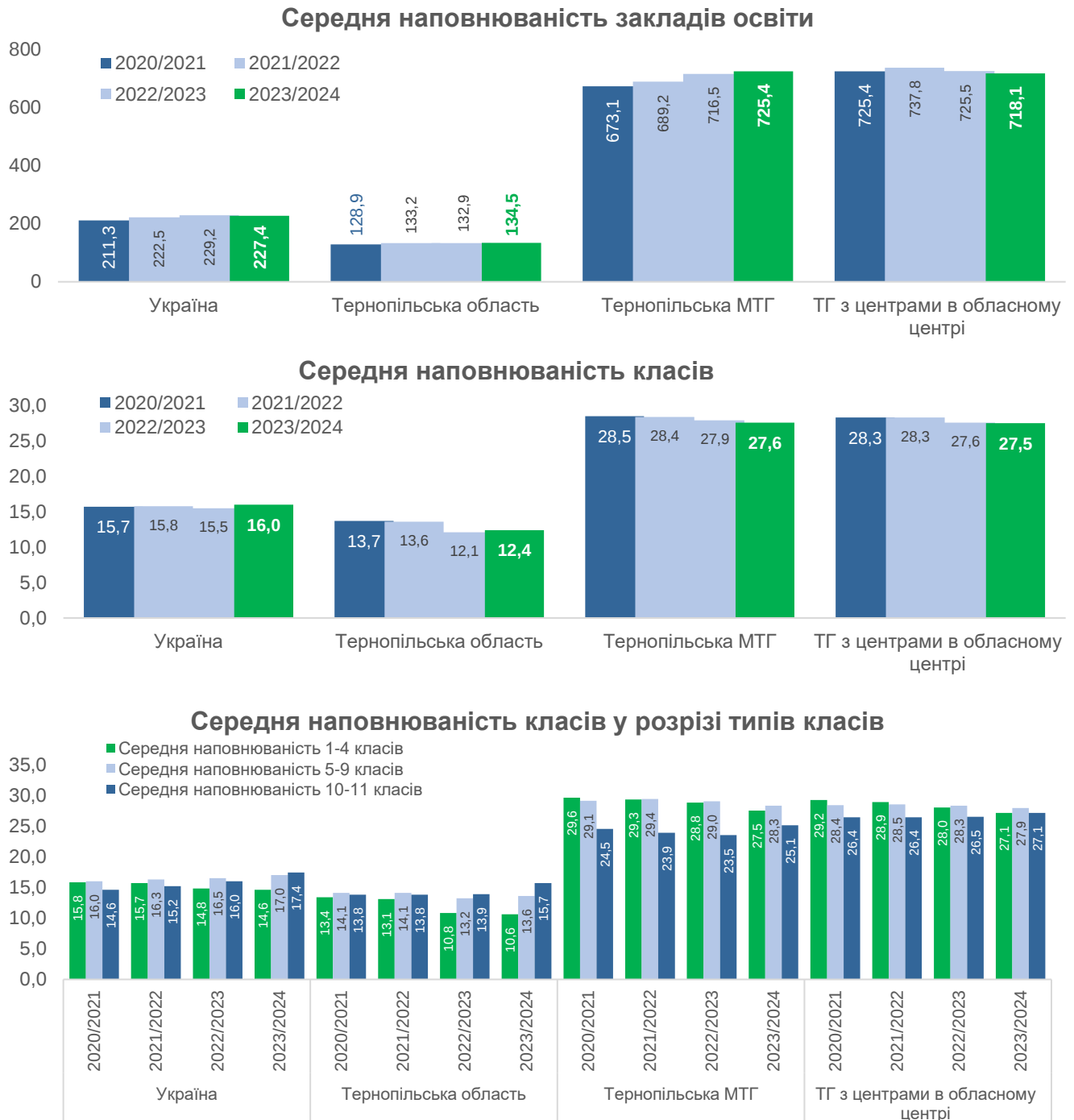

Рис. 6.1.2. Порівняння динаміки наповнюваності закладів середньої освіти та класів у Тернопільській МТГ, Тернопільській області та Україні, осіб⁵⁵

⁵⁵ Міністерство освіти та науки України. Освітні індикатори національного та місцевого рівнів.

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoieWZiMDA1YjItMmY2MCOONzVmLWEyN2ItNTZkMWwEwNmQ1OTJlIiwidCI6IjcxNmVknjRjLT12ZTltNGI5ZS04Yjg4LTcyZjllZDIhNWU4MyIsImMiOiI9&pageName=ReportSection>

Особливістю Тернопільської області є стабільно найнижча середня наповнюваність шкіл в Україні (коливається в межах 60% середньої наповнюваності шкіл у країні), натомість Тернопільська МТГ є повністю співставною за цим показником з обласними центрами. Відповідно у регіоні є значні диспропорції за показником наповнюваності шкіл у містах та сільській місцевості (середня наповнюваність шкіл Тернопільської МТГ у 5,4 раза більша, ніж середнє по регіону).

За показником середньої наповнюваності класів ситуація є аналогічною. Середня наповнюваність класів у Тернопільській МТГ (27,6 учня) значно більша, ніж у середньому по Україні (у 1,7 раза) та регіону (у 2,2 раза), і відповідає середньому показнику у громадах з адміністративними центрами в обласних центрах.

У Тернопільській МТГ за індивідуальною формою навчається 1595 учнів (тобто 5,4% учнів), з них 975 учнів проходять навчання за екстернатною формою, 555 – за сімейною (домашньою) та 65 дітей мають педагогічний патронаж. Також збільшується кількість груп продовженого дня, що важливо передовсім для батьків, які працюють. Мережа груп продовженого дня в закладах загальної середньої освіти включає 38 закладів освіти, де є 176 груп та навчаються загалом 5026 учнів.

Також функціонує мережа логопедичних пунктів у закладах загальної середньої освіти, що налічує 18 закладів, що включає 321 учасника освітнього процесу та діє 18 логопедичних пунктів.

У громаді збільшується кількість учнів і класів з **інклюзивною формою навчання**. У мережу інклюзивних класів у закладах загальної середньої освіти включено 28 навчальних закладів (тобто 66,6%). У зв'язку зі збільшенням дітей з особливими освітніми потребами кількість інклюзивних класів зросла до 185. Учні, які потребують корекції фізичного або розумового розвитку налічується 274 дитини.

У м. Тернополі розташовано також Тернопільський навчально-реабілітаційний центр Тернопільської обласної ради, що працює для дітей з особливими освітніми потребами. На його базі функціонує дошкільна група проектною потужністю 12 осіб, що, станом на 2024 р., налічує шестеро вихованців.

У 2024 р. видатки на освіту становили 43% видатків бюджету Тернопільської МТГ. Враховуючи, що частка освітньої субвенції у структурі доходів бюджету громади дорівнює 14%, можна констатувати: **29% видатків на освіту тут забезпечує сама громада** (рис. 6.1.3).

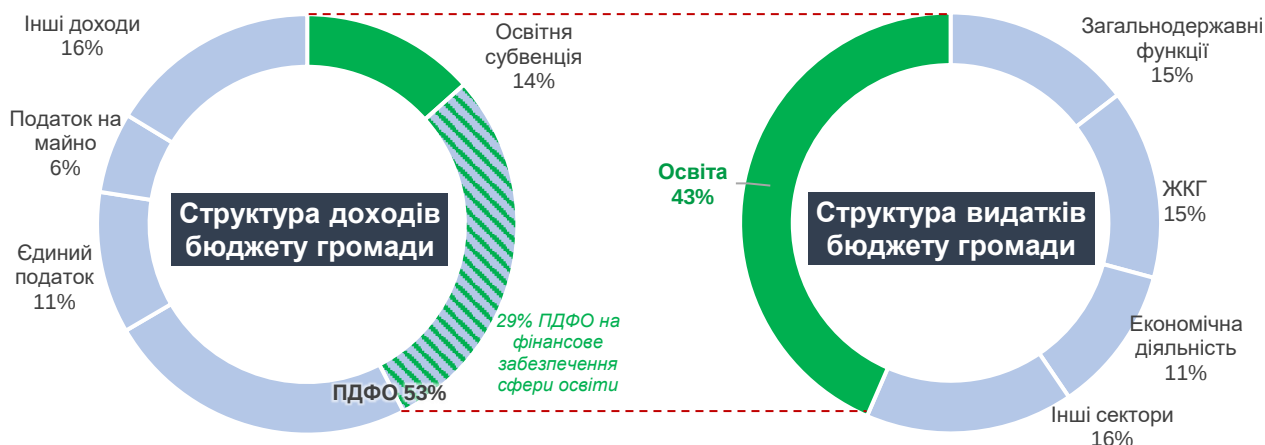

Рис. 6.1.3. Порівняння часток видатків на освіту у структурі доходів та освітньої субвенції у структурі видатків бюджету Тернопільської МТГ, %, 2024 р.⁵⁶

У громаді діють чотири **заклади позашкільної освіти**: «Станція юних техніків», «Центр творчості дітей та юнацтва», «Школа народних ремесел» та «Дитяча хорова школа «Зоринка» імені Ізидора Доскоча». У цих закладах загалом налічується 291 група та навчаються 3686 учнів. Мережа закладів позашкільної освіти у сфері культури, що спрямована на розвиток мистецької освіти, налічує три заклади (табл. 6.1.2).

⁵⁶ Міністерство освіти та науки України. Освітні індикатори національного та місцевого рівнів.

<https://app.powerbi.com/view?r=eyJrIjoieWZiMDA1YjItMmY2MCOONzVmLWEyN2ItNTZkMWwEwNmQ1OTJlIiwidCI6IjcxNmVhNjRjLT12ZTI1NGI5ZS04Yjg4LTcyZjllZDIhNWU4MylsImMiOiI9&pageName=ReportSection>

Таблиця 6.1.2. Кількість закладів позашкільної освіти у сфері культури та їх наповнюваність у Тернопільській МТГ, 2024/2025 н. р.⁵⁷

Назва закладу	Кількість учнів	Учні, що відносяться до пільгових категорій	Кількість викладачів	Відділи
Тернопільська музична школа №1 імені Василя Барвінського	630	228	86	Фортепіанний, народних інструментів, струнно-смичкових інструментів, духових та ударних інструментів, вокально-хорових дисциплін
Тернопільська музична школа №2 імені Михайла Вербицького	630	235	88	Фортепіанний, народних інструментів, струнно-смичкових інструментів, духових та ударних інструментів, академічного та естрадного співу, музично-теоретичних дисциплін
Тернопільська художня школа імені Михайла Бойчука	420	95	19	художнього оздоблення текстилю, образотворчого мистецтва

Важливим індикатором ефективності систем освіти у територіальних громадах є позиції в рейтингах за [результатами ЗНО/НМТ](#). У 2024 р. за результатами рейтингування обласних центрів України за показником успішності складання НМТ Тернопіль займає **восьму позицію з-поміж 22 міст обласних центрів**, поступившись Львову, Херсону, Києву, Луцьку, Рівному, Чернігову та Сумам. Середній бал НМТ тут становив 141,78 (у лідера рейтингу – 147,30), успішно тест складало 97% осіб.

Серед 200 ТОП-шкіл України за успішністю складання НМТ Тернопільську область представляють дев'ять шкіл, серед них лише три розташовані у Тернопільській МТГ: на 46 позиції Тернопільський академічний ліцей «Українська гімназія» імені І. Франка Тернопільської міської ради, 82 місці – Тернопільська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів №3 з поглибленим вивченням іноземних мов Тернопільської міськради Тернопільської області, 116 - Тернопільський НВК «Школа-ліцей № 6 ім. Н. Яремчука» Тернопільської міськради Тернопільської області.

Вища, фахова, передвища, професійна (професійно-технічна) освіта. Адміністративний центр громади одночасно є адміністративним центром області, тому тут історично сформувалось конкурентне середовище у сфері вищої, фахової, передвищої та професійно-технічної освіти. Згідно з [Реєстром суб'єктів освітньої діяльності](#), у Тернопільській МТГ освітні послуги надають (табл. 6.1.3):

- 5 закладів вищої освіти, з яких один приватний – Приватний вищий навчальний заклад «Тернопільський інститут соціальних та інформаційних технологій»;
- 8 закладів фахової передвищої освіти, з яких три державної форми власності, один – комунальної (Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола) та три – приватні (Відокремлений структурний підрозділ закладу вищої освіти «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» Тернопільський фаховий коледж; Приватний фаховий навчальний заклад «Медичний коледж»; Тернопільський кооперативний фаховий коледж);
- 7 закладів професійної (професійно-технічної) освіти та 7 інших закладів, що надають професійну (професійно-технічну) освіту; серед них три приватні заклади (АТ «Тернопільобленерго», ПП «Романець Естетик Група», Тернопільська автомобільна школа Товариства сприяння обороні України). Серед цих закладів чотири перебувають у комунальній власності громади, а саме: КП «Автошкола «Міськавтотранс» Тернопільської міської ради, КП «Тернопільелектротранс», Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу, Тернопільський обласний комунальний навчально-курсний центр.

⁵⁷ Затверджено мережу закладів позашкільної освіти у сфері культури в Тернополі. Тернопільська міська рада. Офіційний сайт. <https://ternopilcity.gov.ua/news/82063.html>

Таблиця 6.1.3. Заклади вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти державної та комунальної власності, що розташовані у Тернополі⁵⁸

Назва закладу освіти	Рік заснування	Позиція у рейтингу ЗВО	Кількість здобувачів, 2024 р.
Заклади вищої освіти			27103
 Західноукраїнський національний університет	1966	14	14275
 Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я України	1957	20	4394
 Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	1940	52	6665
 Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя	1960	37	1769
Заклади фахової передвищої освіти			4237
 Відокремлений структурний підрозділ «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій Західноукраїнського національного університету»	2011		2023
 Відокремлений структурний підрозділ «Тернопільський фаховий коледж Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя»	1974		1101
 Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола	1997		242
 Тернопільський мистецький фаховий коледж ім. Соломії Крушельницької	1958		301
 Тернопільський фаховий коледж харчових технологій і торгівлі	1963		570
Заклади професійної (професійно-технічної) освіти			2108
Державний навчальний заклад «Тернопільський центр професійно-технічної освіти»	1966		405
Державний навчальний заклад «Тернопільське вище професійне училище технологій та дизайну»	1985		205
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Тернопільське вище професійне училище ресторанного сервісу і торгівлі»	1960		547
Державний професійно-технічний навчальний заклад «Тернопільське вище професійне училище сфери послуг та туризму»	1959		511
Тернопільське вище професійне училище № 4 імені М. Парашука	1969		440
Інші заклади професійної (професійно-технічної) освіти			
Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Тернопільської області	2006		-
Аварійно-рятувальний загін спеціального призначення Головного управління ДСНС України у Тернопільській області	2006		-
Комунальне підприємство «Автошкола «Міськавтотранс»	2017		-
Комунальне підприємство «Тернопільелектротранс»	2000		-
Тернопільський комунальний методичний центр науково-освітніх інновацій та моніторингу	2005		-
Тернопільський обласний комунальний навчально-курсний центр	2000		-
РАЗОМ у закладах вищої, фахової передвищої та професійної освіти			33448

За даними [Реєстру суб'єктів освітньої діяльності](https://registry.edbo.gov.ua/), сукупна кількість здобувачів освіти у державних і комунальних закладах вищої, передвищої та професійної освіти у 2024 р. у Тернополі становить майже 33,5 тис. осіб (з урахуванням приватних закладів їхня кількість ще більша) – 15% від кількості жителів міста. Тобто кожен сьомий тут є студентом.

У 2023 р. випускниками ЗВО, коледжів та закладів професійної (професійно-технічної) освіти були 8,0 тис. осіб (рис. 6.1.3). Найбільша кількість випускників за спеціальностями «Середня

⁵⁸ Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. <https://registry.edbo.gov.ua/>

освіта», «Медицина», «Фінанси, банківська справа та страхування», «Право», «Менеджмент», «Комп'ютерні науки» та «Комп'ютерна інженерія», «Облік і оподаткування» і «Медсестринство».

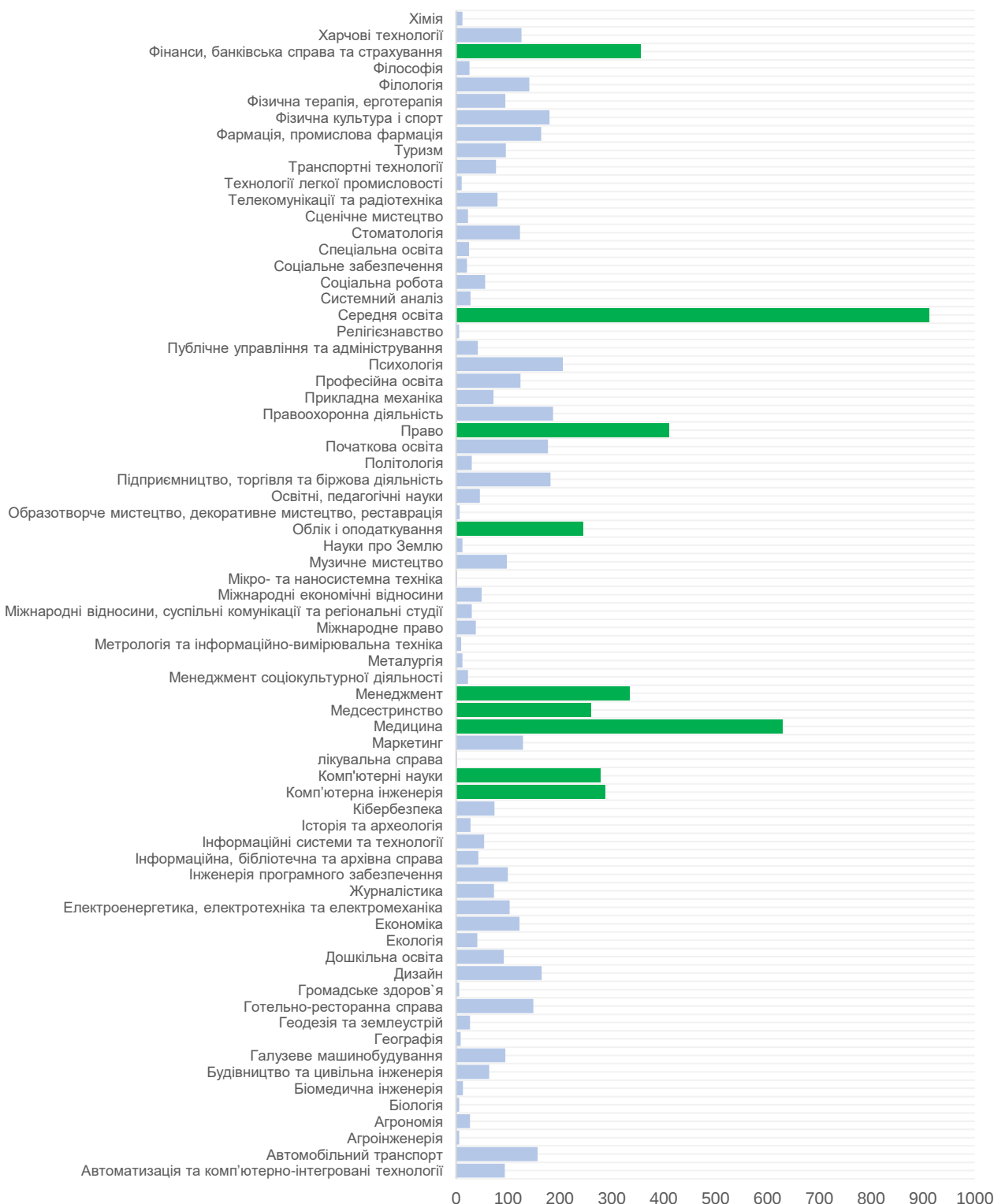

Рис. 6.1.4. Кількість випускників закладів вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти у Тернопільській МТГ, %, 2023 р.⁵⁹

В умовах війни до Тернополя релоковано два заклади освіти зі Сходу (табл. 6.1.4).

⁵⁹ Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. <https://registry.edbo.gov.ua/>

Таблиця 6.1.4. Заклади вищої та фахової передвищої освіти, що релоковані у Тернопіль зі Сходу України в умовах війни⁶⁰

Назва закладу	Рік заснування	Звідки релоковано	Інформаційна довідка	Позиція у рейтингу 200 ЗВО України
Донбаська державна машинобудівна академія	1952	Донецька область, Краматорськ	Відомий технічний виш, заклад освіти вищого рівня акредитації з правом підготовки іноземних громадян	80
Маріупольський електромеханічний фаховий коледж	1970	Донецька область, Маріуполь	Коледж є закладом фахової передвищої освіти, який здійснює підготовку спеціалістів з базовою освітою та кваліфікаційним рівнем – фаховий молодший бакалавр	-

Розвиток Тернополя як освітнього хабу та осередку студентства сприяє всебічному поступу міста. По-перше, студенти витрачають кошти на проживання, харчування, транспорт, розваги, що підтримує місцевий бізнес та сприяє створенню робочих місць у таких сферах, як оренда житла, організація харчування, роздрібна торгівля, розваги тощо. По-друге, це стимул для розвитку ринку праці, адже велика кількість студентів створює базу молодих спеціалістів, що сприяє розвитку інновацій та підприємництва. По-третє, це ключова умова для впровадження інновацій та розвитку високотехнологічних галузей. По-четверте, це можливості для підвищення іміджу міста та його просування як молодіжної столиці (про що громада постійно заявляє) з розвинутою саме студентською культурою.

Охорона здоров'я. Оскільки Тернопіль є адміністративним центром області, надання послуг у сфері охорони здоров'я у Тернопільській МТГ забезпечує диверсифікована мережа закладів охорони здоров'я. Згідно з даними [НСЗУ](https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/), у Тернополі налічується **29 надавачів медичних послуг** (21,9% від загальної кількості надавачів послуг охорони здоров'я у Тернопільській області) (табл. 6.1.5): один надавач державної форми; 11 – комунальної власності Тернопільської обласної ради, які забезпечують надання спеціалізованої допомоги населенню; п'ять – комунальної власності Тернопільської міської ради – надають спеціалізовану допомогу, а КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги» - первинну; шість закладів приватної форми та шість ФОПів. **В цілому у громаді налічується 75 місць надання послуг у сфері охорони здоров'я.**

Таблиця 6.1.5. Основні надавачі медичних послуг, що зареєстровані у Тернопільській МТГ⁶¹

Назва закладу	Кількість місць надання медичних послуг	Напрямок надання допомоги	Кількість пакетів послуг
Державна			
Тернопільський національний медичний університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України	1	Спеціалізована	2
Комунальна – Тернопільська обласна рада			
КНП «Тернопільський обласний клінічний онкологічний диспансер»	1	Спеціалізована	13
КНП «Тернопільська обласна клінічна психоневрологічна лікарня»	1	Спеціалізована	11
КНП «Тернопільська обласна дитяча клінічна лікарня»	1	Спеціалізована	14
КНП «Тернопільська обласна клінічна лікарня»	2	Спеціалізована	14
КНП «Тернопільський обласний лікарсько-фізкультурний диспансер»	1	Спеціалізована	1

⁶⁰ Реєстр суб'єктів освітньої діяльності. <https://registry.edbo.gov.ua/>

⁶¹ НСЗУ. <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/>

КНП «Тернопільський обласний клінічний шкірно-венерологічний диспансер»	3	Спеціалізована	1
КНП «Тернопільський обласний центр реабілітації та розвитку дитини»	1	-	-
КНП «Тернопільський обласний медичний центр соціально-небезпечних захворювань»	3	Спеціалізована	6
КНП «Центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф»	1	-	-
КНП «Тернопільське обласне патологоанатомічне бюро»	4	-	-
КНП «Тернопільський обласний клінічний перинатальний центр «Мати і дитина»	1	Спеціалізована	8
Комунальна – Тернопільська міська рада			
КНП «Тернопільська міська комунальна лікарня швидкої допомоги»	7	Спеціалізована	5
КНП «Тернопільська комунальна міська лікарня №2»	8	Спеціалізована	19
КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги»	18	Первинна, спеціалізована	2
КНП «Тернопільська стоматологічна поліклініка»	1	Спеціалізована	2
КНП «Тернопільська міська стоматологічна поліклініка № 1»	1	Спеціалізована	-
Приватна			
ТзОВ «Паракліт»	1	Спеціалізована	1
ТзОВ «Медичний центр «Віасан»	1	Первинна	1
ПП «Амбулаторія загальної практики - сімейної медицини Медікус №1»	1	Первинна, спеціалізована	3
ПП «Амбулаторія загальної практики-сімейної медицини Медікус №2»	1	Первинна, спеціалізована	3
ТзОВ «Атом і К»	1	-	-
ТзОВ «Медична клініка «Авіда»	1	Первинна	1
ФОП	6	Первинна, спеціалізована	-
Загальний підсумок	75	-	-

У 2024 році відповідно до вимог постанови КМУ від 28 лютого 2023 року № 174 «Деякі питання організації спроможної мережі закладів охорони здоров'я» у Тернопільській МТГ **завершено процес формування спроможної мережі закладів охорони здоров'я госпітального округу та створено два кластерних заклади:**

- **КНП «Тернопільська міська комунальна лікарня швидкої допомоги»**, до якого приєднано КНП «Міська комунальна лікарня №3» Тернопільської міської ради, КП «Тернопільська міський лікувально-діагностичний центр» Тернопільської міської ради. Для підвищення ефективності роботи затверджено нову структуру КНП, а саме створено нові відділення - кардіології, ендокринології, офтальмології, гінекології, неврології з нейрохірургічними ліжками;
- **КНП «Тернопільська комунальна міська лікарня №2»**, до якого приєднано КНП «Тернопільська міська дитяча комунальна лікарня». Це найбільший лікувальний заклад міста, у якому працює понад 1500 осіб та надається спеціалізована терапевтична, хірургічна, гінекологічна, реабілітаційна стаціонарна медична допомога, пологова допомога породіллям та амбулаторна медична допомога дитячому і дорослому населенню. Медична допомога надається на 645 ліжках, а впродовж 2024 року в закладі надано стаціонарну допомогу 13476 дорослим пацієнтам та 4473 дітям.

Щодо надання первинної медичної допомоги, згідно з даними [НСЗУ](#), у Тернопільській МТГ налічується 18 надавачів із загальною кількістю місць надання первинної медичної допомоги 38 та 220 лікарями ПМД (табл. 6.1.6). Найбільш розгалужену мережу надання послуг має КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги» Тернопільської міської ради - 18 місць (зокрема одне у с. Малашівці) та 163 лікаря. Крім того, комунальне підприємство характеризується також найчастішим досягненням лікарями лімітів за показником кількості декларацій на одного спеціаліста.

Таблиця 6.1.6. Надавачі послуг ПМД на території Тернопільської МТГ⁶²

Назва суб'єкта надання ПМД	Місця надання послуг	Місце розташування	Відповідність ліміту
Комунальної форми власності			
КНП «Центр первинної медико-санітарної допомоги» Тернопільської міської ради	АЗПСМ № 17	Малашівці	Ліміту не досягнуто
	АЗПСМ № 1	Тернопіль	Ліміти переважно досягнуто або перевищено
	АЗПСМ № 2	Тернопіль	
	АЗПСМ № 3	Тернопіль	Ліміти переважно не досягнуто
	АЗПСМ № 4	Тернопіль	Ліміти переважно досягнуто
	АЗПСМ № 5	Тернопіль	Ліміти переважно досягнуто або перевищено
	АЗПСМ № 6	Тернопіль	Ліміти частково досягнуто
	АЗПСМ № 7	Тернопіль	
	АЗПСМ № 8	Тернопіль	Ліміти переважно досягнуто або перевищено
	АЗПСМ № 9	Тернопіль	
	АЗПСМ № 10	Тернопіль	Ліміту не досягнуто
	АЗПСМ № 11	Тернопіль	Ліміти переважно досягнуто або перевищено
	АЗПСМ № 12	Тернопіль	
	АЗПСМ № 13	Тернопіль	
	АЗПСМ № 14	Тернопіль	
	АЗПСМ № 15	Тернопіль	
	АЗПСМ № 16	Тернопіль	
	АЗПСМ № 18	Тернопіль	
КНП Великобerezовецької селищної ради «Тернопільський районний центр ПМСД»	Відділення амбулаторії загальної практики – сімейної медицини № 2, 3	Тернопіль	Ліміти частково досягнуто
Приватної форми власності			
ТзОВ «Медичний центр «Віасан»	Поліклінічне відділення № 1	Тернопіль	Ліміти частково досягнуто
Тернопільський БФ «КАРІТАС»	ТБФ «Карітас»	Тернопіль	Ліміту не досягнуто
БФ Шпиталь імені А. Шептицького курії Львівської архієпархії української греко-католицької церкви	Поліклінічне відділення м. Тернопіль	Тернопіль	Ліміту не досягнуто
ТзОВ «Сумський обласний центр алергології та еферентних методів лікування «МІРА»	ТзОВ «Сумський обласний центр алергології та еферентних методів лікування «МІРА»	Тернопіль	Ліміту не досягнуто
ПП «Амбулаторія загальної практики – сімейної медицини Медікус № 1»	Амбулаторія загальної практики – сімейної медицини Медікус № 1	Тернопіль	Ліміту не досягнуто
ПП «Амбулаторія загальної практики – сімейної медицини Медікус № 2»	Амбулаторія загальної практики – сімейної медицини Медікус № 2	Тернопіль	Ліміту не досягнуто
ТзОВ «Медичний центр святої Терези»	МЦ святої Терези МЦ святої Терези 2	Тернопіль	Ліміту не досягнуто
ТзОВ «Медична клініка «Авіда»	Медична клініка «Авіда»	Тернопіль	Ліміту не досягнуто
4 ФОП	-	Тернопіль	Ліміту не досягнуто

В цілому, на комунальні суб'єкти господарювання, що є надавачами медичних послуг, припадає 89% активних декларацій, на приватних (без врахування ФОП) – 8%, на ФОП – 3% (рис. 6.1.5).

⁶² НСЗУ. <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/>

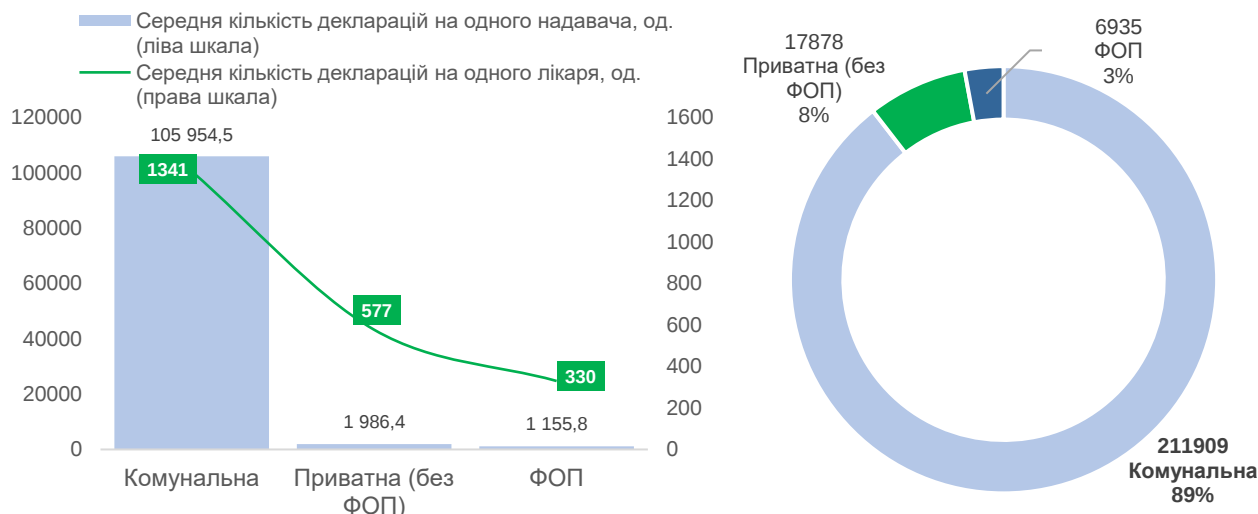

Рис. 6.1.5. Розподіл декларацій про надання послуг ПМД між суб'єктами господарювання різних форм власності у Тернопільській МТГ, 2024 р.⁶³

Серед надавачів послуг ПМД – дев'ять приватних суб'єктів господарювання. Примітно, що для жодного не характерне досягнення лімітів за кількістю декларацій на одного лікаря. Така ситуація характерна для системи охорони здоров'я в Україні і зумовлена радянським минулим і системою обслуговування пацієнта у той час. Однак, якщо аналізувати динаміку розвитку системи охорони здоров'я у Тернопільській МТГ, видно, що процес охоплення медичними послугами населення з боку приватних надавачів послуг є динамічним: **за період 2018-2024 рр. відбулося збільшення кількості декларантів ФОП у 77,1 разів, приватних суб'єктів (без ФОП) – за 2020-2024 рр. у 58,2 разів.**

Показник охоплення укладеними угодами населенням з лікарями про ПМД у Тернопільській МТГ у 2022 р. становив 105,8%, у 2023 р. – 103,7%, що вказувало на «залучення» системою охорони здоров'я громади не лише місцевих жителів, а й мешканців сусідніх громад та ВПО. Зокрема, у 2024 р. декларації про вибір лікаря, який надає ПМД, уклали 3523 ВПО, що становить 1,78 % від усіх декларацій закладу.

Аналізуючи динаміку розвитку системи охорони здоров'я у Тернопільській МТГ впродовж періоду її існування (2018-2024 рр.) (рис. 6.1.6) можна констатувати, що вона демонструє позитивну динаміку, хоча й із певними викликами:

- *досягнення повноти охоплення населення послугами ПМД:* у 2018 р. кількість активних декларацій становила 165649, а в 2021 році досягла піку — 238879 (зростання на 44%). Після 2021 року спостерігається невелике зниження до 236722 у 2024 році, що може свідчити як про насичення системи та/або зміну демографічного складу, структури населення, зокрема в умовах війни;
- *розширення спектра надавачів медичних послуг,* яким подано декларації, з 5 у 2018 р. до 17 у 2024 р., що вказує на *розвиток інфраструктури охорони здоров'я;*
- *збільшення кількості лікарів,* яким подано декларації, зі 181 у 2018 р. до 206 у 2024 р., та *оптимізація навантаження на них.* Це свідчить про покращення кадрового забезпечення системи.

Така динаміка свідчить про поступове формування у Тернопільській МТГ системи охорони здоров'я, яка адаптується до потреб мешканців громади.

⁶³ НСЗУ. <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/>

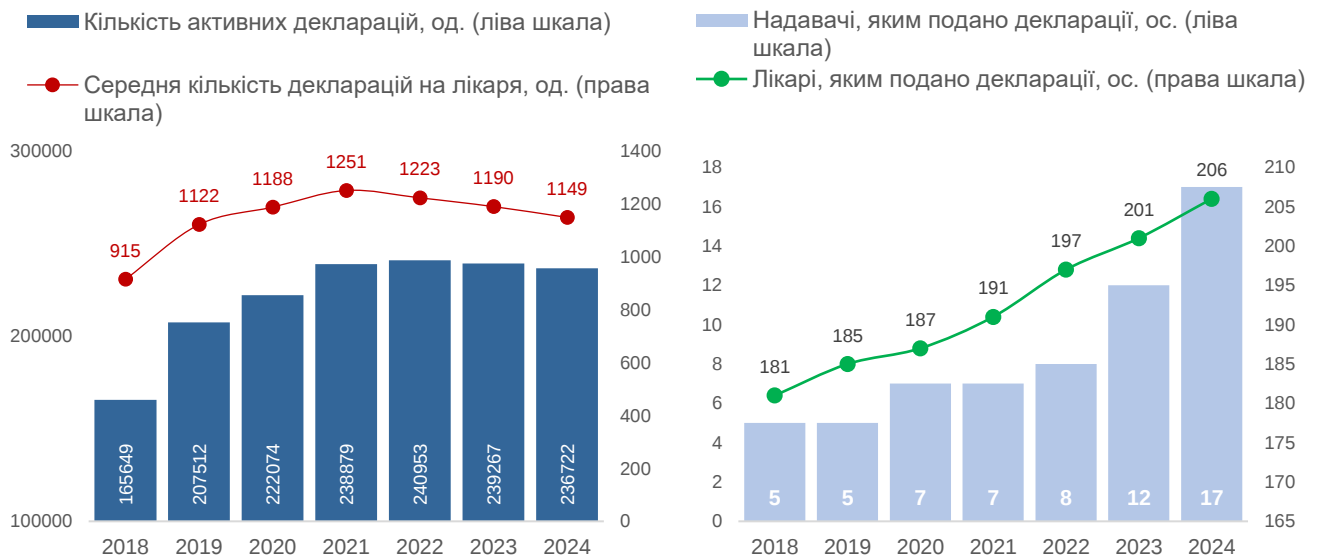

Рис. 6.1.6. Особливості розвитку системи охорони здоров'я у Тернопільській МТГ, 2018-2024 р.⁶⁴

Культура. Згідно з [Переліком закладів культури базової мережі Тернопільської області](#), затвердженого Тернопільською обласною військовою адміністрацією, **на території Тернопільської МТГ розташовані ключові суб'єкти господарювання у сфері культури в регіоні** (табл. 6.1.7). Підпорядкування Тернопільської обласної ради, однак на території Тернопільської громади, що дає змогу її жителям та гостям користуватися пропонованими культурними послугами, функціонують 16 закладів культури, зокрема: чотири музеї, що представляють різні сфери інтересу (художню, краєзнавчу, історико-меморіальну), три обласні бібліотеки, два академічні театри та обласна філармонія, кіновідеопрокатне підприємство тощо.

Таблиця 6.1.7. Перелік закладів культури базової мережі Тернопільської області на території Тернопільської МТГ⁶⁵

Назва закладу	Тип закладу	Місце розташування
Тернопільська обласна рада		
Тернопільський обласний художній музей	Музей	Тернопіль
Тернопільський обласний краєзнавчий музей	Музей	Тернопіль
КУ ТОР «Музей національно-визвольної боротьби Тернопільщини»	Музей	Тернопіль
Історико-меморіальний музей політичних в'язнів	Музей	Тернопіль
Тернопільський обласний центр охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини	Інший заклад культури	Тернопіль
Тернопільська обласна універсальна наукова бібліотека	Бібліотека	Тернопіль
Тернопільська обласна бібліотека для молоді	Бібліотека	Тернопіль
Тернопільська обласна бібліотека для дітей	Бібліотека	Тернопіль
Тернопільський академічний обласний український драматичний театр ім. Т. Г. Шевченка	Театр	Тернопіль
Тернопільський академічний обласний театр актора і ляльки	Театр	Тернопіль
Тернопільська обласна філармонія	Філармонія	Тернопіль
Тернопільський мистецький фаховий коледж ім. Соломії Крушельницької	Фаховий мистецький коледж	Тернопіль
Мистецька школа Тернопільського мистецького коледжу ім. Соломії Крушельницької	Мистецька школа	Тернопіль
Тернопільський обласний методичний центр народної творчості	Центр народної творчості	Тернопіль

⁶⁴ НСЗУ. <https://edata.e-health.gov.ua/e-data/dashboard/>

⁶⁵ <https://oda.te.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennia-pereliku-zakladiv-kultury-bazovoi-merezhi-ternopilskoi-oblasti>

Тернопільське обласне комунальне підприємство «Фірма «Кінодністер»	Кіновідеопрокатне підприємство	Тернопіль
КП ТОР «Тернопільський обласний центр дозвілля «Терноцвіт»	Центр дозвілля	Тернопіль
Тернопільська міська рада		
КП «Тернопільська кінокомісія»	Кіновідеопрокатне підприємство	Тернопіль
Комунальна установа «Тернопільський міський Палац культури «Березіль» імені Леся Курбаса	Палац і будинок культури	Тернопіль
Тернопільська музична школа № 2 імені Михайла Вербицького	Мистецька школа	Тернопіль
Тернопільська музична школа № 1 імені Василя Барвінського	Мистецька школа	Тернопіль
Тернопільська художня школа імені Михайла Бойчука	Мистецька школа	Тернопіль
Тернопільський муніципальний духовий оркестр «Оркестра Волі»	Мистецький колектив	Тернопіль
Муніципальний галицький камерний оркестр	Мистецький колектив	Тернопіль
Тернопільська міська централізована бібліотечна система	Бібліотеки	Тернопіль
Будинок культури «Пронятин»	Палац і будинок культури	Тернопіль
Клуб-філія с. Курівці	Інший клубний заклад	Курівці
Клуб-філія с. Кобзарівка	Інший клубний заклад	Кобзарівка
Клуб-філія с. Малашівці	Інший клубний заклад	Малашівці
Клуб-філія с. Іванківці	Інший клубний заклад	Іванківці
Клуб-філія с. Плесківці	Інший клубний заклад	Плесківці
Будинок культури-філія с. Чернихів	Палац і будинок культури	Чернихів
Будинок культури-філія с. Вертелка	Палац і будинок культури	Вертелка
Клуб-філія с. Глядки	Інший клубний заклад	Глядки
Будинок культури «Кутківці»	Палац і будинок культури	Тернопіль
Клуб-філія с. Городище	Інший клубний заклад	Городище
Клуб-філія с. Носівці	Інший клубний заклад	Носівці

У комунальній власності Тернопільської міської ради перебувають 19 закладів культури (без урахування системи бібліотек), ½ з яких на сільських територіях громади.

Система бібліотек у Тернопільській МТГ ефективно організована у **Тернопільську міську централізовану бібліотечну систему (ЦБС)**, яка є публічним інформаційним, культурним, освітнім закладом, має єдину структуру та упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотек.

Тернопільська міська ЦБС об'єднує 19 структурних підрозділів – публічних бібліотек міста Тернополя та Тернопільської міської територіальної громади, з них 7 сільських бібліотек-філій у селах Вертелка, Городище, Іванківці, Кобзарівка, Курівці, Малашівці, Чернихів. Серед них головною ланкою є Центральна міська бібліотека. 5 бібліотек обслуговують дітей, 7 – дорослих читачів, а інші бібліотеки є універсальними. У бібліотеках-філіях ЦБС працює понад 60 фахівців.

Щорічно бібліотеки-філії обслуговують понад 30 тис. користувачів різного віку, яким видається понад 615 тис. примірників видань. Відвідування становить понад 213 тис. од. Бібліотечний фонд налічує понад 347 тис. документів.

Важливою перевагою бібліотечної системи є наявність [офіційного сайту](#) та цифровізація послуг, зокрема запису до бібліотеки та перегляду електронного каталогу.

Як видно, після утворення у Тернопільській МТГ було збережено систему закладів культури, проведено їх часткову оптимізацію та розпочато роботу в напрямі цифровізації надання послуг у цій сфері.

Спорт. У Тернопільській МТГ функціонують шість установ сфери фізичної культури та спорту: КП «Тернопільський стадіон», КП «Спортивний клуб «Тернопіль», Тернопільський міський центр фізичного здоров'я населення, Тернопільський обласний центр фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», школа вищої спортивної майстерності, Тернопільський регіональний центр з

фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт», а також 11 спортивних шкіл (табл. 6.1.8).

У дитячо-юнацьких спортивних школах Тернополя займається понад 5000 вихованців спортивних та оздоровчих груп під керівництвом більше 130 висококваліфікованих тренерів.

Таблиця 6.1.8. Заклади фізичної культури і спорту у Тернопільській МТГ⁶⁶

№ з/п	Повна назва школи	Вид спорту	Юнаки	Дівчата
Тернопільська міська рада				
1.	«Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа №1» Тернопільської міської ради	Важка атлетика	+	+
		Велосипедний спорт (МТБ)	+	+
		Боротьба вільна	+	+
		Волейбол	+	
		Киокушинкан карате	+	+
		Плавання	+	+
		Шахи	+	+
2.	«Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа №2 імені Юрія Горайського» Тернопільської міської ради,	Плавання	+	+
		Спортивна гімнастика	+	
		Дзюдо	+	+
		Фехтування	+	+
3.	«Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа з ігрових видів спорту» Тернопільської міської ради	Гандбол		+
		Волейбол		+
		Баскетбол	+	
4.	«Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа з водних видів спорту» Тернопільської міської ради	Веслування на байдарках та каное	+	+
		Віндсерфінг (вітрильний спорт)	+	+
5.	«Комплексна дитячо-юнацька спортивна школа з греко-римської боротьби»	Боротьба греко-римська	+	
		Карате	+	+
		Бокс	+	+
6.	«Спеціалізована дитячо-юнацька спортивна школа олімпійського резерву «Екстрім» Тернопільської міської ради	Фрислайл (могул)	+	+
		Сноубординг	+	+
7.	«Дитячо-юнацька спортивна школа «Футбольна академія Тернопіль» Тернопільської міської ради	Футбол	+	+
Тернопільська обласна рада				
8	Комунальна установа Тернопільської обласної ради «Тернопільська обласна дитячо-юнацька спортивна школа з літніх видів спорту»	Легка атлетика	+	+
		Пауерліфтинг	+	+
		Бокс	+	+
		Гирьовий спорт	+	+
		Кікбоксинг	+	+
		Армрестлінг	+	+
		Велоспорт	+	+
		Регбі	+	+
		Боротьба вільна	+	+
		Важка атлетика	+	+
		Футбол	+	+
9	Комунальна установа Тернопільської обласної ради «Тернопільська обласна дитячо-юнацька спортивна школа з зимових видів спорту»	Лижні гонки	+	+
10	Обласна дитячо-юнацька спортивна школа	Настільний теніс	+	+
		Волейбол		+
		Легка атлетика	+	+
		Велоспорт	+	+
11		Боротьба вільна,	+	+

⁶⁶ За даними Тернопільської міської ради. <https://ternopilcity.gov.ua/gromadyanam/sotsialni-poslugi/>

Комунальна установа «Регіональна дитячо-юнацька спортивна школа осіб з інвалідністю Тернопільського регіонального центру з фізичної культури і спорту осіб з інвалідністю «Інваспорт»	Легка атлетика	+	+
	Дзюдо	+	+
	Пауерліфтинг	+	+
	Плавання	+	+
	Волейбол	+	+
	Лижні гонки	+	+
	Біатлон	+	+
	Футбол	+	+

Оскільки адміністративним центром громади є центр області, тут постійно проводять спортивні змагання регіонального, загальнодержавного та навіть міжнародного рівнів. Зокрема, Тернопіль є постійним господарем проведення чемпіонатів України з вітрильного спорту, боротьби самбо, боротьби греко-римської, дзюдо, баскетболу, волейболу тощо, а також численних заходів (понад 70 заходів) всеукраїнського та місцевого характеру. Тернопіль отримав можливість проведення фіналу Кубка України з футболу 2020/2021, що відбувся на Тернопільському міському стадіоні імені Романа Шухевича. На Тернопільському ставі діє єдина в Україні траса сертифікована Міжнародним водно-моторним союзом де проводяться змагання рівня чемпіонату Європи та світу з водно-моторного спорту «HYDRO GP Ternopil».

Попри це, система фізичної культури і спорту у громаді потребує активної підтримки і системного розвитку, зокрема, в частині оновлення/розбудови інфраструктури. Попри це, *система фізичної культури і спорту у громаді потребує активної підтримки і системного розвитку, зокрема в частині оновлення/розбудови інфраструктури.*

Соціальний захист. У Тернопільській МТГ організовано ефективну комплексну систему соціального захисту і підтримки населення, в межах якої функціонує чотири міські центри (табл. 6.1.9).

Таблиця 6.1.9. Перелік центрів надання соціальних послуг у Тернопільській МТГ⁶⁷

Назва закладу	Послуги	Місце надання послуг	Цільова аудиторія
Тернопільський міський територіальний центр соціального обслуговування населення (надання соціальних послуг)	Догляд вдома	В отримувача послуг	Громадяни старшого віку, особи з інвалідністю, хворі, громадяни, що перебувають у складних обставинах
	Соціальна адаптація	Територіальний центр та інші заклади	
	Консультування	Територіальний центр	Громадяни старшого віку, особи з інвалідністю, хворі, громадяни, що перебувають у складних обставинах, бездомні, інші категорії населення
	Представництво інтересів	В межах територіальної громади	
	Соціальна профілактика	Територіальний центр	Громадяни старшого віку, особи з інвалідністю, хворі, громадяни, що перебувають у складних обставинах
	Посередництво	По місту	
	Натуральна допомога	Територіальний центр	Громадяни старшого віку, особи з інвалідністю, хворі, громадяни, що перебувають у складних обставинах, бездомні, інші категорії населення
КЗ «Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Без обмежень»	Комплексна реабілітація (соціальна, психолого-педагогічна)	-	Діти з інвалідністю та діти, які мають ризик отримати інвалідність віком до 18 років
КЗ «Центр підтримки	Інформаційно-консультативна підтримка, психологічна	КЗ «Центр підтримки	Ветерани війни, особи, які мають особливі заслуги перед

⁶⁷ За даними Тернопільської міської ради. <https://ternopilcity.gov.ua/gromadyanam/sotsialni-poslugi/>

ветеранів та родин Героїв»	допомога, правнича допомога, здійснення фізкультурно-спортивної реабілітації, професійна адаптація та профорієнтація; проведення інформаційно-просвітницької роботи, включаючи конференції, форуми, семінари, тренінги, майстер-класи тощо; участь у розвитку міжнародного ветеранського співробітництва та міжрегіональної взаємодії ветеранської спільноти в Україні; збір та обробка інформації щодо потреб отримувачів послуг, забезпечення якісного надання послуг, здійснення моніторингу надання та оцінювання їхньої якості; організація заходів з відзначення святкових, пам'ятних та історичних дат, пов'язаних із вшануванням ветеранів війни	ветеранів та родин Героїв»	Батьківщиною, постраждали учасники Революції Гідності та члени їх сімей, особи з інвалідністю внаслідок війни, члени сімей загиблих (померлих), пропалих безвісти Захисників і Захисниць України та інші демобілізовані особи під час їх реабілітації та реінтеграції в Тернопільській міській територіальній громаді
Комунальний заклад Тернопільської міської ради «Тернопільський міський центр соціальних служб»	Соціальний супровід Консультування Інформування Соціальна профілактика Соціальна інтеграція та реінтеграція Соціальна адаптація Соціальний супровід сімей, в яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування Кризове та екстрене втручання Представництво інтересів Посередництво (медіація) Інші соціальні послуги відповідно до визначених потреб	-	Сім'ї/особи, які перебувають у складних життєвих обставинах і не можуть самостійно подолати або мінімізувати негативний вплив цих обставин, випускники інтернатних закладів з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, особи, які відбули покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі, сім'ї, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування та ін.

Комунальний заклад Тернопільської міської ради Тернопільський міський центр соціальних служб відповідно до визначених для нього завдань:

1) здійснює заходи щодо: запобігання потраплянню у складні життєві обставини осіб та сімей, упровадження новітніх соціальних технологій, спрямованих на недопущення, мінімізацію чи подолання складних життєвих обставин; виявлення отримувачів соціальних послуг та ведення їх обліку; соціальної та психологічної адаптації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, осіб з їх числа з метою підготовки до самостійного життя, організації наставництва; надання особам, які постраждали від домашнього насильства, та особам, які постраждали від насильства за ознакою статі, вичерпної інформації про їх права та можливість отримання допомоги;

2) проводить оцінювання потреб осіб/сімей, які належать до вразливих груп населення та/або перебувають у складних життєвих обставинах, у соціальних послугах, визначає методи соціальної роботи, забезпечує психологічну підтримку;

3) надає соціальні послуги відповідно до державних стандартів соціальних послуг, зокрема: соціального супроводу; консультування; соціальної профілактики; соціальної інтеграції та

реінтеграції; соціальної адаптації; соціального супроводу сімей, в яких виховуються діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування; кризового та екстреного втручання; представництва інтересів; посередництва (медіації); інші соціальні послуги відповідно до визначених потреб;

- 4) забезпечує соціальне супроводження прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу;
- 5) забезпечує соціальний патронаж осіб, які відбули покарання у вигляді обмеження або позбавлення волі на певний строк, а також звільнених від подальшого відбування зазначених видів покарань на підставах, передбачених законом;
- 6) складає план реабілітації особи, яка постраждала від торгівлі людьми;
- 7) вносить відомості до Реєстру надавачів та отримувачів соціальних послуг;
- 8) проводить моніторинг та оцінювання якості наданих ним соціальних послуг;
- 9) створює умови для навчання та підвищення кваліфікації фахівців, які надають соціальні послуги;
- 10) взаємодіє з іншими суб'єктами системи надання соціальних послуг, а також з органами, установами, закладами, фізичними особами — підприємцями, які у Тернопільській міській територіальній громаді в межах своєї компетенції надають допомогу вразливим групам населення та особам/сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах, та/або забезпечують їх захист;
- 11) інформує жителів Тернопільської міської територіальної громади та кожного отримувача соціальних послуг у формі, доступній для сприйняття особами з будь-яким видом порушення здоров'я, про перелік соціальних послуг, які він надає, обсяг і зміст таких послуг, умови та порядок їх отримання;
- 12) інформує жителів Тернопільської міської територіальної громади про сімейні форми виховання та проводить попередній відбір кандидатів у прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі;
- 13) бере участь у визначенні потреб населення Тернопільської міської територіальної громади у соціальних послугах, а також у розробленні та виконанні програм надання соціальних послуг, розроблених за результатами визначення потреб населення Тернопільської міської територіальної громади у соціальних послугах.

Система надання адміністративних послуг. Відділ «Центр надання адміністративних послуг» Тернопільської міської ради є виконавчим органом Тернопільської міської ради. Електронний доступ – за посиланням <https://cnap.rada.te.ua/>. У структурі ЦНАП виділено територіальний підрозділ у Тернополі та п'ять віддалених робочих місць – у селах Курівці, Іванківці, Кобзарівка, Городище, Чернихів.

Станом на 2024 р. громадяни та суб'єкти господарювання мають можливість отримати тут 400 видів послуг (рис. 6.1.7). Зокрема, з 30.09.2024 р. тут запрацював Центр рекрутингу Української армії.

З жовтня 2023 року у Центрі надання адміністративних послуг у місті Тернополі надаються окремі види послуг з використанням спеціального автоматизованого комплексу «Мобільний кейс» для окремих категорій громадян, що мешкають у м. Тернополі, та ВПО. Комплекс створений для забезпечення доступності й підвищення якості надання адміністративних послуг для мешканців Тернополя за місцем перебування суб'єктів звернення певних категорій осіб, в тому числі осіб з інвалідністю. Для мешканців доступні 37 видів послуг. До категорій осіб, які мають право на отримання послуг з використанням «Мобільного кейсу», відносяться: особи, які досягли 80-річного віку; особи з інвалідністю I групи; особи, які за станом здоров'я не здатні самотійно пересуватись; особи, які перебувають на стаціонарному лікуванні у комунальних медичних закладах м. Тернополя, ВПО, які зареєстровані на території міста Тернополя.

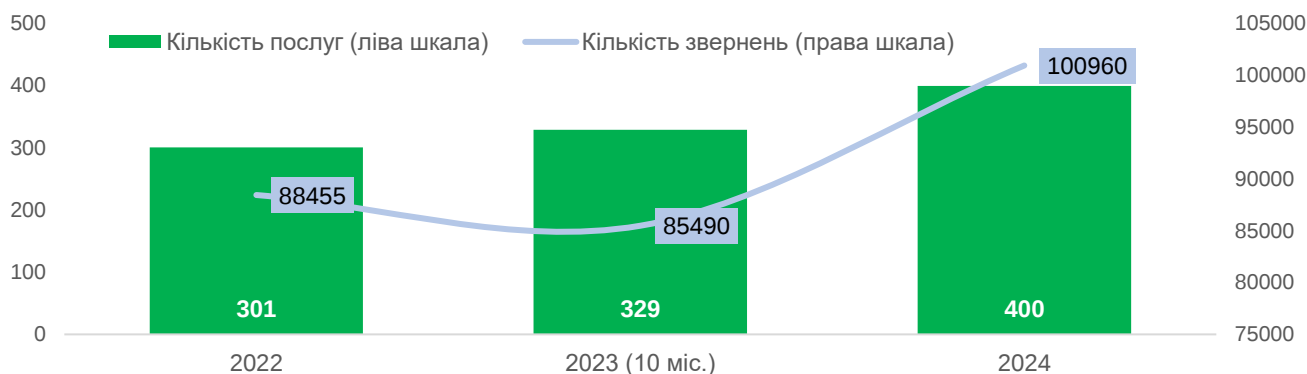

Рис. 6.1.7. Динаміка розширення спектра послуг ЦНАП та кількості користувачів такими послугами у Тернопільській МТГ, 2022-2024 р.⁶⁸

ВИСНОВКИ

1. Ключовою перевагою Тернопільської МТГ є концентрація у Тернополі як обласному центрі регіону розвиненої і диференційованої (з позиції форм власності, спеціалізації, рівнів функціонування та управління) інфраструктури у сферах освіти, культури і спорту, охорони здоров'я, надання адміністративних послуг.

2. У громаді розвинена **мережа закладів освіти**. В місті функціонують заклади освіти міського, обласного та державного підпорядкування усіх рівнів: дошкільної освіти (37 закладів), заклади загальної середньої освіти (41), навчально-реабілітаційний центр, заклади професійно-технічної освіти (7), інші заклади, які надають професійно-технічну освіту (7), заклади фахової передвищої освіти (8), ВНЗ (5).

2.1. Сильною стороною громади є цілісний **дошкільний освітній простір**, про що свідчить оптимальний рівень завантаженості закладів дошкільця (в середньому 124 дитини на 100 місць). Проблемою є нерівномірність розміщення закладів: їх відсутність у сільських населених пунктах громади та недостатність у нових мікрорайонах Тернополя.

2.2. У громаді оптимальна мережа закладів **середньої освіти** (41 заклади) та затверджена система обслуговування закладами території громади (сільських територій – 3 заклади).

На тлі найнижчої в Україні середньої наповнюваності шкіл у Тернопільській області, Тернопільська МТГ повністю відповідає середній наповнюваності класів і шкіл в інших обласних центрах.

Проблемою, що зумовлена війною, є (навіть попри значну кількість ВПО), зменшення кількості учнів з 2022 року, зокрема через мобілізацію та виїзд за кордон молоді і дітей.

Сильною стороною системи загальної середньої освіти Тернопільської МТГ є збільшення кількості груп продовженого дня, що є перевагою для працюючих батьків. Активно розвивається інклюзивна форма навчання, у місті розташовано Тернопільський навчально-реабілітаційний центр Тернопільської обласної ради.

Важливим індикатором ефективності систем освіти у територіальних громадах є позиції в рейтингах за результатами ЗНО/НМТ. У 2024 р. за результатами рейтингування обласних центрів України за показником успішності складання НМТ Тернопіль займає восьму позицію з-поміж 22 міст обласних центрів,

За успішністю складання НМТ Тернопільська МТГ займає гарні позиції серед громад, в основі яких міста обласні центри (8), однак дещо «програє» на внутрішньо регіональному рівні (лише 1/3 закладів освіти, які входять до найпотужніших шкіл України, розташована у Тернопільській МТГ).

⁶⁸ За даними Тернопільської міської ради.

Громада спрямовує значні фінансові ресурси на підтримку і розвиток системи освіти: тут високий рівень (43%) видатків на середню освіту у структурі видатків бюджету (29% видатків на освіту забезпечує громада).

2.3. У громаді розвинена система **позашкільної освіти** (сім закладів позашкільної освіти).

2.4. Сильною стороною Тернопільської МТГ є розвиток Тернополя як освітнього хабу у загальноукраїнському контексті та сформоване тут конкурентне середовище у сфері **вищої, фахової передвищої та професійно-технічної освіти**. Сукупна кількість здобувачів освіти у громаді перевищує 33,5 тис. осіб (15% від кількості жителів міста). Чинником посилення системи вищої та фахової передвищої освіти є релокація в умовах війни до Тернополя двох закладів освіти зі Сходу.

3. Сильною стороною Тернопільської МТГ є:

- розвинена (21,9% надавачів послуг у регіоні), диверсифікована (з позиції форм власності, спеціалізації, рівнів функціонування та управління) система охорони здоров'я;
- сформована відповідно до національних пріоритетів спроможна мережа закладів охорони здоров'я госпітального кластеру (два кластерних заклади);
- позитивні тенденції розвитку системи: розширення спектру надавачів медичних послуг, зокрема в частині приватних суб'єктів (ФОП – збільшення кількості декларацій у 77,1 разів, приватні суб'єкти (без ФОП) – у 58,2 разів), оптимізація навантаження на лікарів, покращення кадрового забезпечення закладів;
- повнота охоплення населення укладеними угодами з закладами ПМД (105,8%), що свідчить про «залучення» у систему мешканців сусідніх громад та ВПО.

4. На території Тернопільської МТГ розташовані ключові суб'єкти господарювання у сфері **культури** в регіоні, що дає змогу її жителям та гостям користуватися пропонованими культурними послугами та представляють різні сфери інтересу (художню, музичну, театральну, краєзнавчу, історико-меморіальну).

Після утворення у Тернопільській МТГ тут збережено систему закладів культури, проведено їх часткову оптимізацію та розпочато роботу в напрямі цифровізації надання послуг у цій сфері. Зокрема, ефективно організована Тернопільська міська централізована бібліотечна система, а її перевагою є наявність офіційного сайту та цифровізація послуг.

5. У Тернопільській МТГ порівняно добре розвинена інфраструктура спорту (10 установ у сфері спорту та фізичної культури, висока залученість дітей до занять у дитячо-юнацьких спортивних школах (майже 4 тис. осіб)), однак, сфера фізичної культури і спорту потребує активної підтримки і системного розвитку, зокрема в частині оновлення/розбудови інфраструктури.

6. Система соціального захисту і підтримки населення у громаді представлена трьома міськими центрами (Тернопільський міський територіальний центр соціального обслуговування населення, КЗ «Центр комплексної реабілітації для дітей з інвалідністю «Без обмежень», Тернопільський міський центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді) та охоплює різні категорії вразливих груп мешканців громади.

7. Активно розвивається відділ «Центр надання адміністративних послуг» Тернопільської міської ради, про що свідчить динаміка розширення спектра послуг та кількості користувачів такими послугами.

VII. МІСТОБУДІВНА ДОКУМЕНТАЦІЯ

Для раціонального використання територіальних та природних ресурсів, визначення перспектив територіального розвитку, а також оптимізації функціональної організації поселення для забезпечення найкращих умов проживання та праці розробляється містобудівна документація.

Містобудівною документацією у Тернопільській МТГ є генеральний план населеного пункту, план зонування міста та детальний план території.

Основними чинниками, які історично вплинули на формування сучасної планувальної структури Тернополя, є протікання цією територією р. Серет та розташування на території міста Тернопільського ставу, що розділяють місто на східну та західну частини. **У складі планувальної структури міста чітко сформовані усі функціональні зони, притаманні міському середовищу: сельбищна, зона загальноміського центру, промислова та комунально-складська, ландшафтно-рекреаційна та зовнішнього транспорту.**

Згідно з прийнятою планувальною структурою та з метою раціонального використання міських земель і створення сприятливих умов проживання передбачено такі шляхи використання і організації функціональних зон міста.

Розвиток **сельбищної території** передбачено на вільних придатних для будівництва землях, внаслідок ущільнення житлової забудови, а також на територіях підприємств, які знаходяться поруч з житловою забудовою та не працюють або передбачені до винесення, з дотриманням містобудівних, санітарних норм та протипожежних вимог.

Організація функціонування **загальноміського центру** передбачає такі заходи: реконструкція історичного ядра зі збереженням основної структури і характеру сформованої забудови, дотриманням режимів історичних ареалів і комплексної охоронної зони пам'яток культурної спадщини; розширення зони загальноміського центру за рахунок освоєння територій вивільнених від виробничих підприємств, які розташовані в центральній історичній частині міста; диференціація руху пішоходів і транспорту з подовженням зони, вільної від автомобільного руху; озелененням і санація внутрішніх квартальних територій. Для вирішення питань розвитку центральної частини міста передбачено два напрями: реконструкція кварталів житлової і громадської забудови; винесення промислово-комунальних об'єктів.

Периферійні зони поліфункціональних громадських центрів намічені: у західному планувальному районі (мкр. Кутківці) – розвиток Львівського напрямку як зони культурно-освітньої і комерційної активності, формування локального центру по вул. Володимира Винниченка; у східному планувальному районі – вздовж вул. Степана Бандери як зони ділової і комерційної активності, формування локального центру по вул. 15 Квітня, Підволочиському шосе.

Пропозиції щодо **розвитку промисловості і складського господарства** визначені на перспективу з урахуванням потреби передислокації окремих промислових об'єктів та розширення земель для розміщення виробничих і складських підприємств.

Особливе значення відведено **будівництву кільцевого автомобільного обходу міста** та доцільності влаштування транспортно-складських комплексів вздовж західної об'їзної дороги, а також розвитку **єдиної мережі ландшафтних та рекреаційних територій** (зокрема, ландшафтного парку «Загребелля», до якого входить Тернопільський став).

Генеральний план міста Тернополя розроблений та затверджений Тернопільською міською радою у 2010 році (рішення від 10.08.2010 №5/37/11), розробник – ДП «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромисто» (м. Київ)». Розрахунковий строк Генерального плану міста Тернополя прийнято до 01.01.2041 року. В подальшому, до Генерального плану міста Тернополя вносилися зміни, останні зміни розроблялися протягом 2022-2023 років та затверджені міською радою у 2024 році (рішення від 07.06.2024 №8/39/06).

Також, Тернопільською міською радою у 2013 році розроблено та затверджено План зонування території міста Тернополя (рішення від 27.01.2014 №6/44/12), розробник - ДП «Український державний науково-дослідний інститут проектування міст «Діпромисто» (м. Київ)», останні зміни

до якого затверджені Тернопільською міською радою у 2024 році (рішення від 07.06.2024 №8/39/17).

Тернопільською міською радою розроблено та затверджено документацію з планування територій - Схему планування території Тернопільської міської територіальної громади (рішення від 13.03.2020 №7/47/19). З метою деталізації рішень Генерального плану міста Тернополя (із змінами) та уточнення окремих його положень розробляються та затверджуються по мірі готовності детальні плани територій. На даний час розроблено та затверджено 17 детальних планів територій:

- «Детальний план території житлового району «Кутківці», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 18.12.2014 №6/54/10;
- «Детальний план території житлового району «Пронятин», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 24.03.2017 №7/14/63;
- «Детальний план території мікрорайону «Північний», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 24.03.2017 №7/14/64;
- «Детальний план території житлового району «Південний», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 20.04.2018 №7/24/37;
- «Детальний план території, обмеженої вул.15 Квітня, вул. Академіка Сахарова, вул. Академіка Корольова, вул. Підволочиське шосе (мікрорайону №6) в м. Тернополі», затверджений рішенням виконавчого комітету Тернопільської міської ради від 30.05.2018 №426;
- «Детальний план території, обмеженої вул. Миру, вул. Драгоманова, вул. П. Орлика, вул. Дружби (мікрорайон «Дружба») в м. Тернополі», затверджений рішенням виконавчого комітету Тернопільської міської ради від 06.02.2019 №121;
- «Детальний план території, обмеженої вул. Генерала Тарнавського, вул. Київська, вул. М. Липницького, вул. Володимира Великого (мікрорайон №14) в м. Тернополі», затверджений рішенням виконавчого комітету Тернопільської міської ради від 09.01.2020 №17;
- «Детальний план території, обмеженої вул. Живова, вул. Танцорова, площа Героїв Євромайдану, вул. Доли, вул. Митрополита Шептицького (мікрорайон «Живова» житлового району «Центральний») в м. Тернополі», затверджений рішенням виконавчого комітету Тернопільської міської ради від 15.04.2020 №316;
- «Детальний план території, обмеженої вул. Львівська, межа території парку «Загребелля», вул. Бригадна, вул. Глибока Долина, вул. Тернопільська в м. Тернополі», затверджений рішенням виконавчого комітету Тернопільської міської ради від 20.11.2020р. №21;
- «Детальний план території, обмеженої вул. М. Грушевського, парк ім. Т. Шевченка, вул. Білецька, вул. С. Наливайка, вул. А. Чехова, вул. С. Крушельницької, вул. Б. Хмельницького, вул. Руська, вул. Кардинала Сліпого, вул. Листопадава (мікрорайони «Історичний центр», «Новий Світ» житлового району «Центральний»)», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 03.09.2021 №8/9/05;
- «Детальний план території, обмеженої вул. Проектна №7, вул. Проектна №4, вул. Проектна №3, вул. Богуна, вул. Галицька, вул. За Долиною, в с. Малашівці Тернопільської міської територіальної громади», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 04.02.2022 №8/12/12;
- «Детальний план території, обмеженої вул. Бережанська, вул. Лучаківського, вул. С. Будного, межа міста Тернополя (мікрорайони «Тролейбусна», «Психлікарня» житлового району «Дружба»)», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 22.08.2022 №8/п17/06;
- «Детальний план території, що межує з земельною ділянкою полігону твердих побутових відходів (кад. ном. 6122685400:01:001:1335) за межами населеного пункту села Малашівці Тернопільської міської територіальної громади», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 14.11.2022 №8/п19/05;
- «Детальний план території, обмеженої вул. П. Чубинського вул. М. Вербицького, вул. Є. Коновальця, проспект Злуки (мікрорайон №10 житлового району «Канада») в м. Тернополі», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 27.01.2023 №8/22/11.

- «Детальний план території, обмеженої вул. Збаразька, пр. Злуки, вул. Галицька (мікрорайону «Текстильна» житлового району «Канада») в м. Тернополі», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 03.03.2023 №8/23/32;
- «Детальний план території, обмеженої вул. Білецька, вул. Межова, територія гаражного кооперативу «Темп», вул. Новий Світ, вул. С. Наливайка (мікрорайон «Новий Світ» житлового району «Центральний») в м. Тернополі», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 09.06.2023 №8/26/35;
- «Детальний план території, обмеженої вул. Руська, вул. Кардинала Сліпого, вул. Листопадова, вул. М. Грушевського, межі парку ім. Т. Шевченка та набережної Тернопільського ставу (мікрорайон «Історичний центр» житлового району «Центральний») в м. Тернополі», затверджений рішенням Тернопільської міської ради від 09.06.2023 №8/26/34.

У 2024 році Тернопільською міською радою затверджено науково-проектну документацію «Внесення змін до історико-архітектурно опорного плану м. Тернополя» (рішення від 07.06.2024 №8/39/07)».

Проблемними питаннями у сфері містобудування Тернопільської МТГ є обмеженість територіальних ресурсів для розвитку міста, в т.ч. для розміщення районів багатоквартирної та садибної житлової забудови, відсутність оновленої містобудівної документації на забудову та реконструкцію промислових територій, визначення на них планувальних обмежень. Існує потреба в подальшому розвитку та модернізації автоматизованої геоінформаційної системи містобудівного кадастру, яка дасть можливість забезпечити органи управління, проєктні установи, зацікавлені організації актуальною і об'єктивною інформацією про дійсний стан і статус об'єктів землекористування та нерухомості, зміни їх характеристики, функціонального використання, результатів економічної оцінки, метричні дані тощо.

Тернопільською міською радою прийнято Програму розвитку містобудівної діяльності, територіального планування та містобудівного кадастру на 2022-2024 рр. Загальний плановий обсяг фінансування становить 18,8 млн грн. Джерело фінансування – бюджет міської територіальної громади.

У 2014 році на замовлення Виконавчого комітету Тернопільської міської ради для забезпечення збереження пам'яток та об'єктів культурної спадщини Тернополя виконано науково-дослідні роботи з внесення змін до Історико-архітектурного опорного плану м. Тернополя, зокрема в частині визначення меж та режимів використання зон охорони пам'яток та історичних ареалів (договір № 24-2021 від 23.07.2021 р.). зміни внесено до пояснювальної записки (впорядковано Перелік пам'яток культурної спадщини та їхню адресову прив'язку, уточнено типологічну приналежність, власні назви й датування пам'яток на підставі проведених у міжчассі досліджень, проведено докладний містобудівний аналіз й інвентаризацію забудови на території історичного центру, оновлено фотофіксацію існуючого стану об'єктів, підготовлено список об'єктів, що не відповідають критеріям занесення їх до Переліку пам'яток культурної спадщини, обґрунтовано зміни меж історичних ареалів тощо), графічної частини та зони охорони пам'яток культурної спадщини Тернополя.

Висновки

1. Тернопільська МТГ характеризується актуальною системою містобудівної документації (яку постійно оновлюють). Для усіх сільських населених пунктів також розроблено генеральні плани території у 2021-2022 рр. В перспективі діяльності міської ради – розроблення комплексного плану просторового розвитку території Тернопільської міської територіальної громади.

VIII. ЕКОНОМІКА ТА ПІДПРИЄМНИЦТВО

8.1. Позиції у регіоні. Порівняльна характеристика економік схожих громад

В межах Тернопільської області територія Тернопільської МТГ визначена як один з осередків розвитку середньо- та високотехнологічних виробництв з орієнтуванням на переробну промисловість та постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря. Згідно зі [Схемою планування території Тернопільської області](#) (що розроблена на період до 2036 року), Тернопіль виокремлено як ключовий полюс розвитку області, що впливає на навколишні території, та, що особливо важливо, як центр розвитку інноваційного виробництва у регіоні.

Тернопільська МТГ займає вагомий роль в економіці не лише Тернопільської області, а й України в цілому. В рейтингу територіальних громад країни за окремими економічними показниками громада посідає позиції серед громад-лідерів (у другому та третьому десятку) (табл. 8.1.1).

Таблиця 8.1.1. Позиції Тернопільської МТГ у рейтингу територіальних громад України за економічними показниками, 2024 р.⁶⁹

Показник	Позиція в рейтингу (1469 ТГ та Київ)	Показник
Кількість компаній	19	11680 компаній
Кількість ФОП	19	39665 осіб
Кількість активних компаній	20	9425 компаній
Кількість активних ФОП	17	16009 осіб
Загальний дохід компаній	24	90574,800 млн грн
Загальні активи компаній	33	70786,102 млн грн
Кількість персоналу в компаніях	19	45721 осіб

На внутрішньо регіональному рівні Тернопільська МТГ концентрує більше ніж 1/3 економічної потуги Тернопільської області (рис. 8.1.1): у громаді зареєстровано 42,9% компаній та 38,6% ФОП (при чому, активних компаній і ФОП в обласному центрі ще більше – відповідно 46,4% та 43,5%). Суб'єкти господарювання Тернопільської МТГ концентрують 36,9% загального доходу та 34,9% активів компаній регіону. Крім того, тут працює 1/2 зайнятих у компаніях Тернопільської області персоналу, що вказує на розвинений ринок праці.

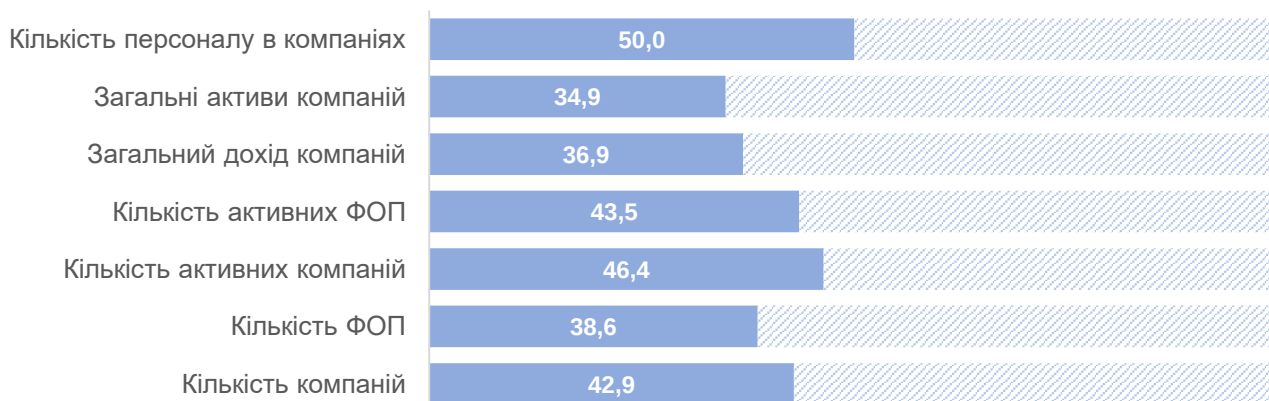

Рис. 8.1.1. Частка Тернопільської МТГ в економіці регіону за окремими показниками розвитку економіки, %, 2024 р.⁷⁰

Аналізуючи динаміку кількості підприємств у Тернополі з акцентом на зміні частки міста у регіоні (рис. 8.1.2) за 2014-2020 рр., прослідковуємо як збільшення кількості підприємств в обласному центрі (з 2235 до 2526 одиниць), так і стабільне збільшення їх частки в області (з 43,3% до 49,2%). Це свідчить про зростаючу концентрацію підприємств саме у місті Тернопіль порівняно з рештою області.

⁶⁹ Clarity Hromada. <https://clarity-project.info/hromada/>

⁷⁰ Clarity Hromada. <https://clarity-project.info/hromada/>

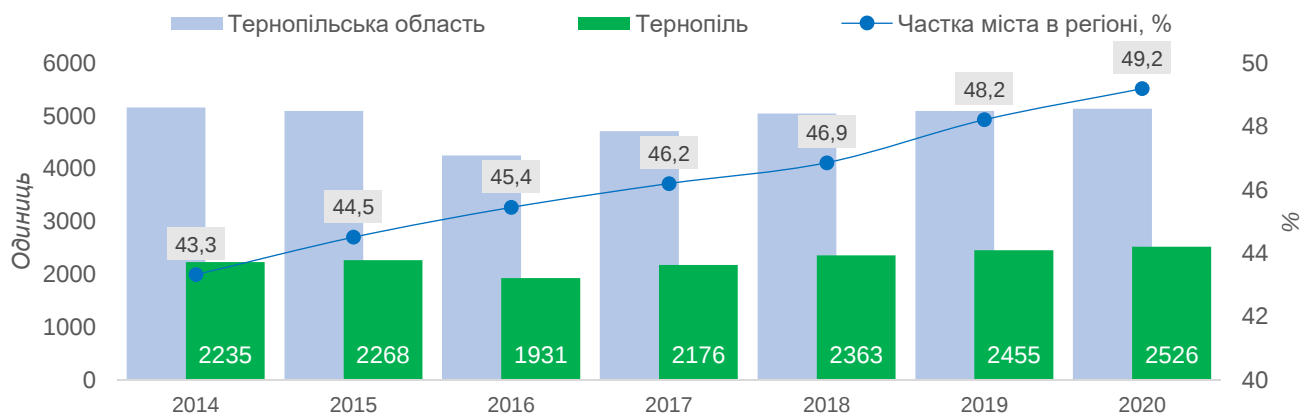

Рис. 8.1.2. Динаміка частки підприємств Тернополя загальній кількості підприємств Тернопільської області, 2014-2020 рр.⁷¹

Натомість аналіз динаміки частки Тернополя у регіоні за показником обсягу реалізованої продукції на підприємствах вказує на інші тенденції. Попри певні коливання у 2015-2016 рр., обсяг реалізованої продукції на підприємствах Тернополя та регіону в цілому впродовж 2016-2020 рр. поступово зростає. Однак, частка обсягу реалізованої продукції міста у загальному показнику регіону знизилася (рис. 8.1.3).

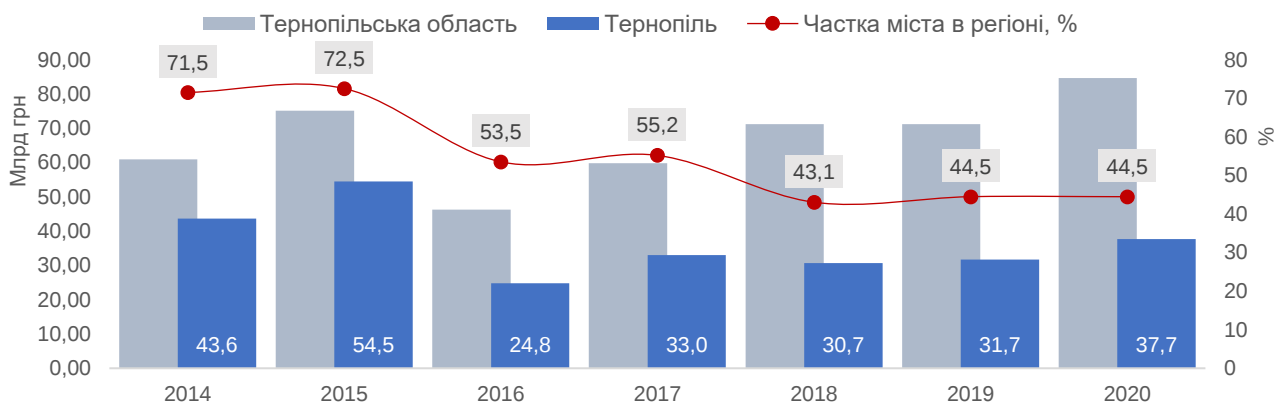

Рис. 8.1.3. Динаміка частки обсягу реалізованої продукції на підприємствах Тернополя у загальному обсязі реалізованої продукції на підприємствах Тернопільській області, 2014-2020 рр.⁷²

Виявлена тенденція до збільшення кількості підприємств у Тернополі з одночасним відносним зменшенням частки міста в загальному обсязі реалізованої продукції у регіоні може бути спричинена:

по-перше, *розвитком виробничих підприємств, що виробляють значні обсяги продукції, у Тернопільській області поза межами обласного центру* (наприклад, агропромислових, переробних чи інших галузей, які є продуктивними і характеризуються великими обсягами реалізації продукції);

по-друге, *відмінною структурою ВЕД підприємств у Тернополі* – місто характеризується більшою кількістю підприємств сфери послуг та малого бізнесу, що не виробляють продукції у великих обсягах, але надають послуги або продають товари у відносно невеликих кількостях, а, отже, їхній внесок у загальний обсяг реалізованої продукції регіону є меншим. Серед таких, зокрема, ІТ-бізнес, який активно розвивається у місті впродовж останніх років.

Порівняно з територіальними громадами сусідніх регіонів, адміністративними центрами яких є міста обласні центри, *Тернопільська МТГ характеризується помірним рівнем розвитку економіки, однак, зі значним потенціалом для зростання в різних секторах* (табл. 8.1.2).

⁷¹ Державна служба статистики України. <https://app.powerbi.com/>

⁷² Державна служба статистики України. <https://app.powerbi.com/>

Таблиця 8.1.2. Порівняння Тернопільської МТГ та територіальних громад України за економічними показниками, 2024 р.⁷³

	Кількість компаній, од.	Кількість активних компаній, од.	Загальний дохід компаній, млн грн	Загальні активи компаній, млн грн	Кількість персоналу в компаніях, осіб	Кількість ФОП, осіб	Кількість активних ФОП, осіб
Вінницька	16295	14132	191827,6	162657	76754	51769	23022
Івано-Франківська	16296	12519	130825,4	164367	51255	52931	19377
Луцька	11407	9748	222153,3	202208,7	60173	25189	13089
Львівська	54152	47851	532168,2	596400,3	194069	147253	72776
Рівненська	15425	12074	71144,7	66268,6	44924	47724	16945
Тернопільська	11680	9425	90574,8	70786,1	45721	39665	16009
Ужгородська	10948	8727	46699,5	41904,2	21774	29833	10545
Хмельницька	9652	8475	103431,4	92549,4	52572	25713	13309
Чернівецька	8520	7208	240782	387560,4	41897	28316	13118

Для досягнення об'єктивності при порівнянні громад, адміністративними центрами яких є міста з найбільш потужними економіками у своїх регіонах, порівняльний аналіз варто здійснювати з розрахунку на одиницю площі (дослідження рівня економічної віддачі території) та чисельність жителів (аналіз бізнес-активності) (рис. 8.1.4).

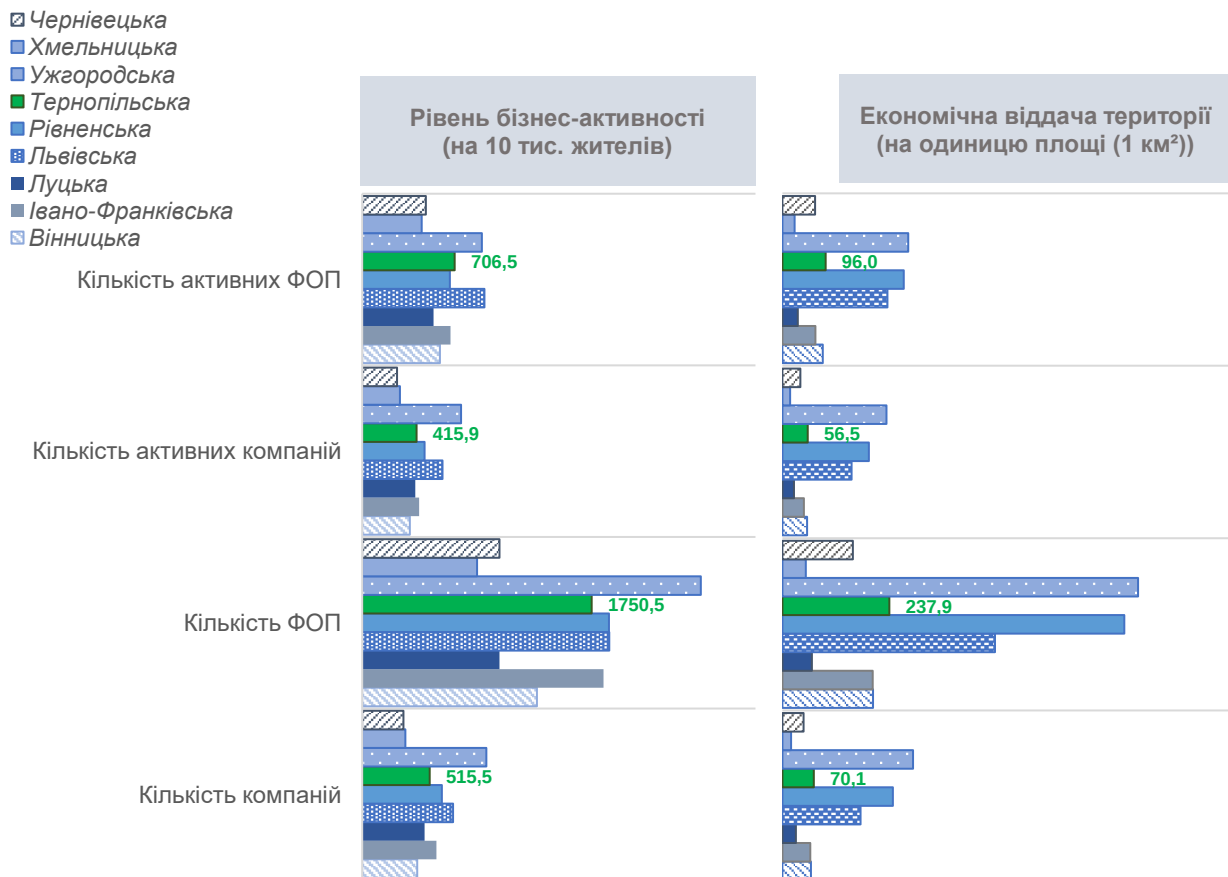

Рис. 8.1.4. Порівняння Тернопільської МТГ та територіальних громад України за економічними показниками, 2024 р.⁷⁴

Результати порівняльного аналізу вказують на кілька ключових аспектів:

- *рівень активності бізнесу*: за кількістю компаній (515,5 од.) та ФОП (1750,5 осіб) на 10 тис. населення Тернопільська МТГ характеризується середнім показником по

⁷³ Clarity Hromada. <https://clarity-project.info/hromada/>

⁷⁴ Clarity Hromada. <https://clarity-project.info/hromada/>

аналізованих громадах, що вказує на помірний рівень підприємницької активності. При цьому, відносно велика кількість ФОП у громаді є важливим ресурсом для підтримки економічної активності, зокрема у сфері послуг;

- **економічна віддача території:** за кількістю суб'єктів господарювання на одиницю площі Тернопільська МТГ відстає від схожих громад, що є наслідком специфіки її формування; адже $\frac{1}{2}$ площі громади займають сільські території, що не входять до приміських до Тернополя територій, а відтак характеризуються нижчим рівнем економічного розвитку та привабливості для потенційних інвесторів.

Порівняння середніх показників розвитку суб'єктів господарювання з числа юридичних осіб, що функціонують на території громад (рис. 8.1.5), дає змогу констатувати: в середньому на одну компанію у Тернопільській МТГ припадає 3,9 особи персоналу, 6,1 млн грн активів та 7,8 млн грн середнього доходу.

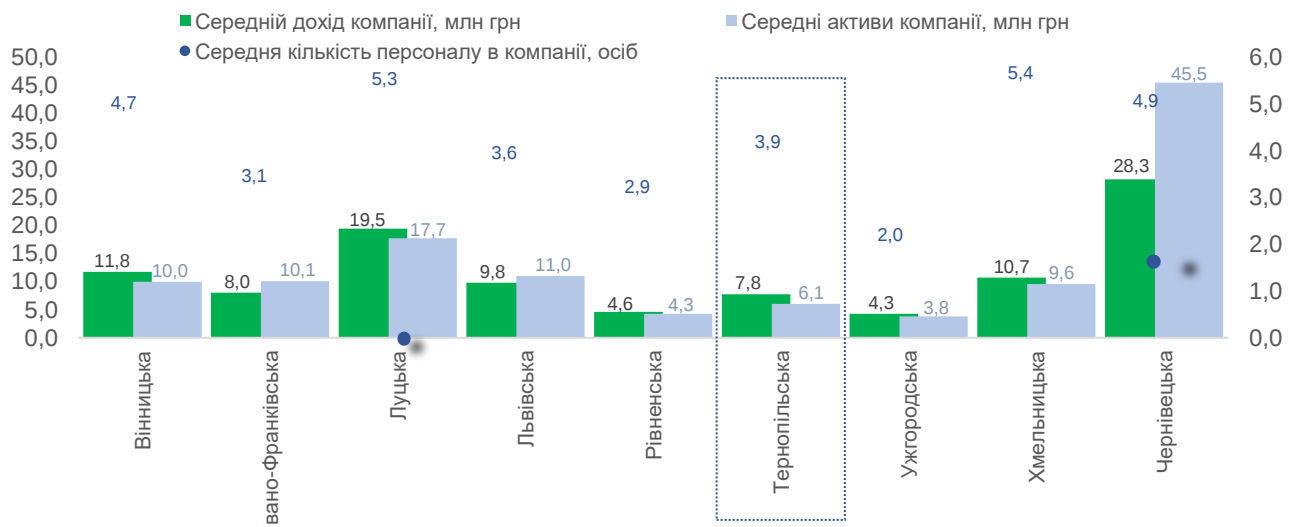

Рис. 8.1.5. Порівняння середніх показників розвитку компаній у Тернопільській та схожих громадах України, 2024 р.⁷⁵

Зважаючи на функціонування у Тернополі великих підприємств з сотнями працівників (ПАТ "Тернопільський молокозавод", ТзОВ "Тернопільбуд", ТзОВ "Пивоварня "Опілля", ПП "Креатор-Буд", ТзОВ "Тервікнопласт", ТзОВ "Пульс Лоджистик" та ін.), невеликі середні показники розвитку компаній свідчать про наявність численного і потужного малого бізнесу та його роль у формуванні структури економіки громади.

8.2. Галузевий розподіл економіки. Підприємницька активність мешканців

У розрізі чисельності суб'єктів господарювання з числа юридичних осіб (рис. 8.2.1) переважаючими сферами економіки у Тернопільській МТГ є надання інших видів послуг (19%; сюди відносять діяльність громадських організацій, ремонт комп'ютерів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, надання індивідуальних послуг хімічного очищення виробів, перукарських послуг, діяльності із забезпечення фізичного комфорту, організації поховань тощо), оптова і роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів та мотоциклів (17%), діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (14%, у т.ч. діяльність ОСББ), що зумовлене специфікою функціонування і просторового розміщення суб'єктів цих сфер.

Помітну частку у структурі займають суб'єкти переробної промисловості (7%), будівництва (7%), операцій з нерухомим майном (6%), а також професійної, наукової та технічної діяльності (5%), що є результатом розвитку громади як території з пріоритетним розвитком метрополітарних видів діяльності.

⁷⁵ Clarity Hromada. <https://clarity-project.info/hromada/>

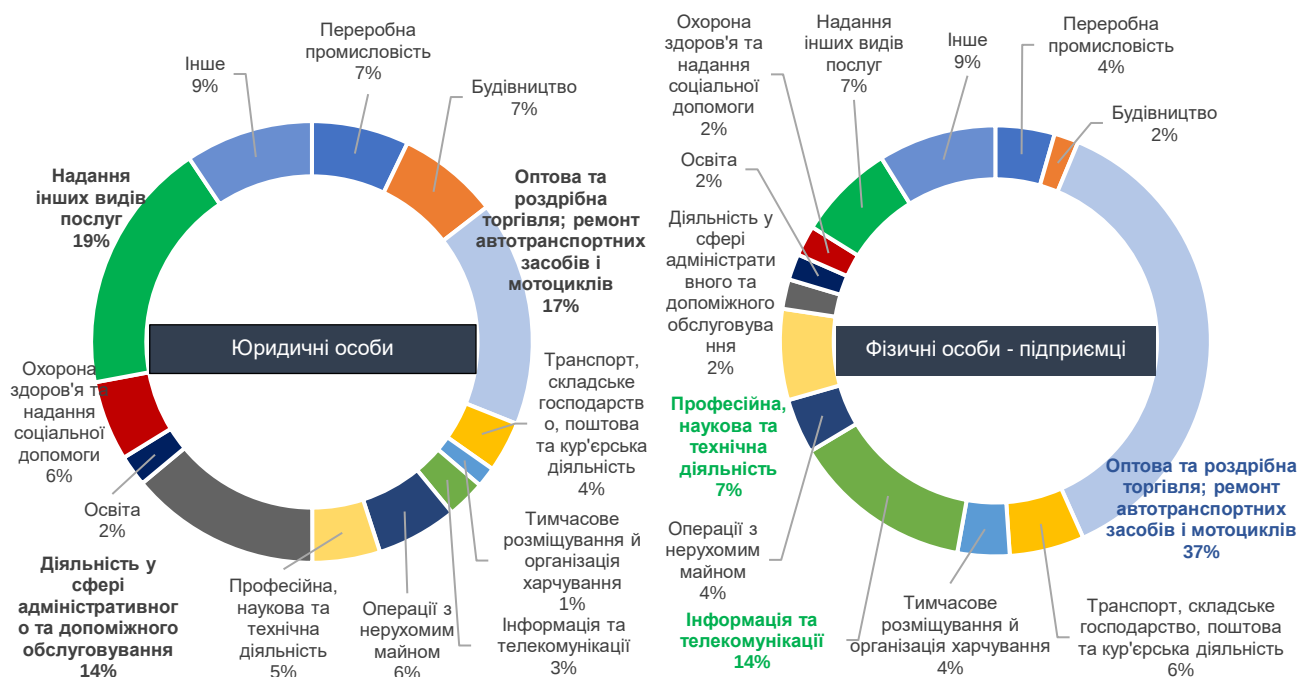

Рис. 8.2.1. Структура економіки Тернопільської МТГ в розрізі суб'єктів економіки юридичних осіб та в розрізі ФОП, 2024 р.⁷⁶

За рівнем підприємницької активності мешканців Тернопільська МТГ випереджає як Тернопільський район (399,8 особи/10 тис. мешканців), так і Тернопільську область (288,4 особи/10 тис. мешканців) і є основним чинником, що забезпечує вищу концентрацію ФОП у Тернопільському районі. Станом на 2024 р. середня кількість активних ФОП на 10 тис. жителів у громаді становить 706,5 осіб.

У структурі економіки громади з числа ФОП найбільшу частку займають суб'єкти у сфері торгівлі і ремонту автотранспортних засобів (37%), що є традиційним для міських громад. Натомість, на увагу заслуговує те, що **кожен п'ятий у громаді ФОП (21%) зайнятий у сферах інформації і телекомунікації та/або професійної, наукової і технічної діяльності. Це свідчить про розвиток у громаді ВЕД, які мають високу додану вартість, орієнтовані на інноваційну складову та затребуваність у висококваліфікованих працівниках.** Зокрема, значна частка підприємців у сфері інформації і телекомунікації (14%) є індикатором розвитку ІТ-сектору в громаді та вказує на орієнтування таких підприємців на сучасні інформаційні технології, медіа, комунікаційні послуги. 7% підприємців у сфері професійної, наукової та технічної діяльності вказує на інноваційну активність та наявність висококваліфікованих фахівців консалтингу, інженерних послуг, наукових досліджень та схожих напрямів. Розвиток ВЕД з високою доданою вартістю має багато переваг для громади: сприяє залученню молодих кадрів, створенню висококваліфікованих робочих місць і збільшенню інвестиційного потенціалу громади.

Структура економіки громади за часткою сплачених до бюджету Тернопільської МТГ суб'єктами господарювання податків (рис. 8.2.2) в цілому ще раз підтверджує вже виявлені тенденції. По-перше, основну роль у наповненні бюджету, попри потужний промисловий та потенціал малого бізнесу, відіграє бюджетна сфера, зокрема охорона здоров'я та освіта, адже у Тернополі як обласному центрі зосереджено провідні заклади медицини і всіх рівнів освіти. По-друге, значна частка сплати податків припадає на третинний сектор: сферу оптової і роздрібно торгівлі (14%), комп'ютерне програмування та консультування (4%), транспорт (5%), операції з нерухомістю (4%). Серед промислових підприємств, яких у громаді також доволі багато, значну частку займають суб'єкти господарювання з виробництва харчових продуктів (2%), які тут сформували потужний кластер.

⁷⁶ Clarity Hromada. <https://clarity-project.info/hromada/>

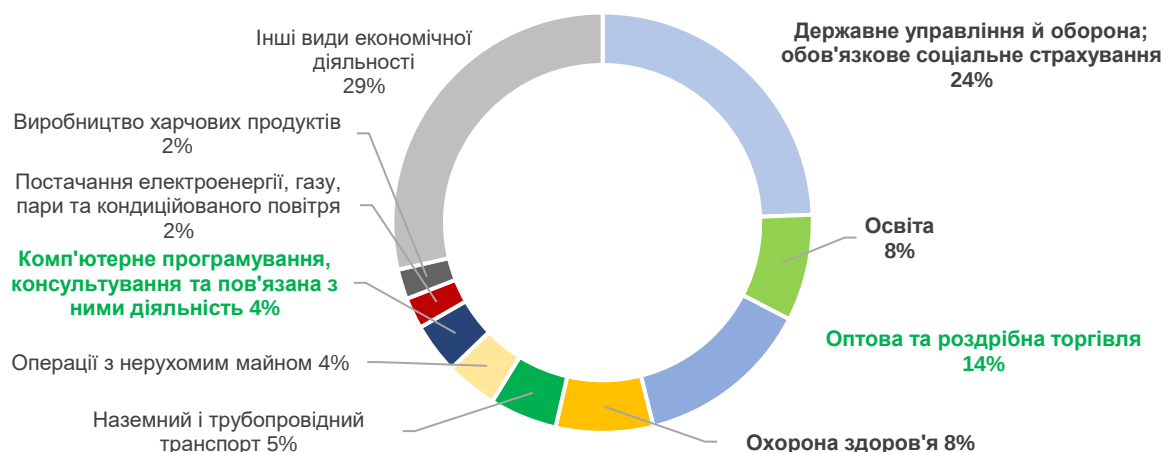

Рис. 8.2.2. Структура економіки Тернопільської МТГ в розрізі сплачених суб'єктами господарювання податків, 2023 р.⁷⁷

Характеристика найбільших підприємств Тернопільської МТГ Стратегічно важливою для розвитку громади є переробна промисловість (табл. 8.2.1). Серед найбільших підприємств у громаді – вісім потужних переробних підприємств, де сукупно зайнято близько 3 тис. осіб. Серед таких – підприємства харчової промисловості (ПАТ «Тернопільський молокозавод», ТзОВ «Пивоварня «Опілля», ПАТ «ТЕРА»), виробництва будівельних і виробів з пластмас (ТзОВ «Тервікнопласт», ТзОВ «ВКФ «Еліт Пласт»), засобів зв'язку (АТ «Тернопільський завод «Оріон»), фармацевтичних виробів (ТзОВ «Тернофарм»), меблів (ПП «Фабрика меблів «Нова»), освітлення (ТзОВ «Шредер»).

Землі сільського господарства займають 57,5% території Тернопільської МТГ, займаючи сільські території громади. Сфера сільського господарства, лісового та рибного господарства у громаді представлена 164 суб'єктами господарювання з числа юридичних осіб та 92 ФОП. Серед підприємств із найбільшими активами у секторі два типи підприємств: 1) ті, що функціонують у сфері допоміжної діяльності у рослинництві (передпосівна підготовка полів, сівба та садіння сільськогосподарських культур, їх оброблення, обприскування, у т.ч. з повітря, збирання врожаю тощо), а їх специфікою є наявність потужних сільськогосподарських машин (ТзОВ «Агро Спар Машинері», ТзОВ «Агро Спар Сервіс» та ТзОВ «Агрі Спрей Центр», ТзОВ «Агрі Спрей Сервіс», ТзОВ «РАС»); 2) підприємства, що здійснюють вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур (ТзОВ «Агропродсервіс Вест», ПФГ «Гелідс», ФГ «Софія-А», ТзОВ «Вестленд Агро», СГК «Дніпро»).

Крім того, на території Тернополя розташовані два з чотирьох у районі елеватори – Тернопільський КПХ, що входить до складу ПАТ «Державна продовольчо-зернова корпорація України» (потужність одночасного зберігання – 40,7 тис. т) та Західний Контейнерний Термінал, сучасний логістичний комплекс для виконання операцій, пов'язаних із контейнерними перевезеннями.

У громаді концентруються найбільші підприємства у сфері будівництва (як за обсягами активів, так і за кількістю працівників) – ПП «Креатор Буд», ТзОВ «Тернопільбуд», ТзОВ «Техно-Буд-Центр» тощо.

Третинний сектор займає значну частку економіки громади. Серед найбільших підприємств сектору – суб'єкти у сфері транспорту та складського господарства (ТзОВ «Партнер-Авто-Пром», ТзОВ «МВ «Стелар», ТзОВ «Пульс Лоджистик), оптової і роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів (ТзОВ «Компанія «ЛАН», ПМП «Лотос», ТзОВ «Торгова група «АРС-Кераміка», ТзОВ «Західний Контейнерний термінал» тощо).

⁷⁷ Податкова карта України. <https://map.tax.gov.ua/community/UA61040490000035010>

Таблиця 8.2.1. Перелік найбільших підприємств Тернопільської міської територіальної громади⁷⁸

Назва суб'єкта господарювання	КВЕД	Заснування	Коротка характеристика	Кількість зайнятих, осіб	Обсяг активів, млн грн
Переробна промисловість					
 ПАТ «Тернопільський молокозавод»	10.51 Перероблення молока, виробництво масла та сиру	2000	Здійснює виготовлення молочних продуктів ТМ «Молокія». Підприємство позиціонує себе як орієнтоване на екологічне виробництво продукції та акцентує на співпраці з місцевими фермерськими господарствами	1184	1568,0
 ТОВ «Пивоварня «Опілля»	11.05 Виробництво пива	2011	Історія пивоваріння на підприємстві бере початок 1850-х рр. Підприємство позиціонує себе як прозорий та соціально відповідальний бізнес	525	908,3
 ТзОВ «Тервікнопласт»	22.23 Виробництво будівельних виробів із пластмас	2006	Підприємство виготовляє продукцію під торговою маркою «VIKNAR'OFF» і є одним з найбільших виробників металопластикових конструкцій в Україні	372	306,4
 ТзОВ «Шредер»	27.40 Виробництво електричного освітлювального устаткування	2008	Schröder - світовий лідер у галузі розумних рішень для зовнішнього освітлення та внутрішнього промислового і спортивного освітлення. Компанія, заснована в 1907 році, присутня в понад 70 країнах світу на 5 континентах. В Україні представлена ТзОВ «Шредер», виробничі потужності знаходяться в Тернополі. Компанія орієнтована на розбудову і сталий розвиток розумних міст	312	1276,6
 ТзОВ «Тернофарм»	21.20 Виробництво фармацевтичних препаратів і матеріалів	2007	Створена на базі Тернопільської фармацевтичної фабрики, побудованої у 1968 р., є структурним підрозділом холдингу «Юніфарма». Здійснює виробництво сучасних ліків із природної та рослинної сировини	288	250,3
 ПАТ «ТЕРА»	10.72 Виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання	1991	Підприємство засноване в 1945 році. В основі корпоративної політики – безпека та висока якість харчової продукції	188	107,3
 АТ «Тернопільський завод «Оріон»	26.30 Виробництво обладнання зв'язку	1998	Одне з провідних підприємств України з виробництва професійних засобів радіозв'язку. Спеціалізується на виробництві засобів радіозв'язку УКХ-діапазону. У своїй діяльності підприємство використовує сучасні технологічні процеси	109	64,4
 ТзОВ «ВКФ «Еліт Пласт»	22.21 Виробництво плит, листів, труб і профілів із пластмас	2009	Виробник екструзійного пінополістиролу Penoboard, процес виробництва відповідає нормам екозбереження. Виготовлення продукції в рамках протоколу Кіото знижує викиди вуглеводнів і фреонів до мінімуму	134	93,0
 ТзОВ «НОВА»	31.01 Виробництво меблів для офісів і підприємств торгівлі	2001	Вітчизняна компанія з виробництва меблів, яка активно інвестує в організацію виробництва за світовими стандартами, модернізацію	12	82,3

⁷⁸ Clarity Hromada. <https://clarity-project.info/hromada/UA61040490000035010/business>

ПП «Фабрика меблів «Нова»			виробничих потужностей, впровадження нових технологій, в тому числі енергозберігаючих		
Будівництво					
 ТзОВ «Тернопільбуд»	41.20 Будівництво житлових і нежитлових будівель	1944	Найстарша та найбільша будівельна компанія Тернополя	934	1585,9
 ПП «Креатор-Буд»	41.20 Будівництво житлових і нежитлових будівель	2006	ПП «Креатор-Буд» сфокусований на будівництві житлової та комерційної нерухомості, його загальний портфель нараховує понад 55 реалізованих проєктів	514	2845,0
Транспорт і складське господарство					
 ТОВ «ПулсЛоджистик»	49.41 Вантажний автомобільний транспорт	2022	Компанія надає комплекс логістичних послуг, який включає: зберігання, управління запасами, комплектацію замовлень і доставку кінцевим споживачам	354	174,3
 ТОВ «МВ «Стелар»	49.41 Вантажний автомобільний транспорт	2003	Перевезення наливних вантажів в Україні та в міжнародному сполученні. Географія перевезень охоплює 30 країн	290	359,3
Оптова і роздрібна торгівля					
 ТОВ «Компанія «ЛАН»	6.61 Оптова торгівля сільськогосподарськими машинами й устаткуванням	2004	Провідна компанія у сфері продажу комбайнів CLAAS та широкого спектру ґрунтообробної техніки AMAZON, LEMKEN, BEDNAR, OPALL-AGRI. Здійснює обслуговування та ремонту іншої сільськогосподарської техніки, реалізацію запасних частин	104	893,3
 ПМП «Лотос»	46.39 Неспеціалізована оптова торгівля продуктами харчування, напоями та тютюновими виробами	1995	З 2015 року компанія активно займається імпортом риби та морепродуктів в Україну. На сьогоднішній день продукція імпортується з 25 країн світу. Основними категоріями продукції компанії є охолоджена риба, свіжоморожена риба, стейки та філе, готова продукція, делікатесні сорти риби, ікра та морепродукти	54	1956,8
 ТОВ «Торгова група «АРС-Кераміка»	47.52 Роздрібна торгівля залізними виробами, будівельними матеріалами та санітарно-технічними виробами в спеціалізованих магазинах	2003	Будівельний гіпермаркет, що працює на ринку України понад 20 років. Головний офіс знаходиться в Тернополі. Торгова група включає 9 будівельних супермаркетів і 2 меблевих салони	712	729,6
 ТОВ «Західний Контейнерний Термінал»	46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин	2017	Сучасний логістичний комплекс для виконання операцій, пов'язаних із контейнерними перевезеннями. Надає послуги швидкісного контейнерного поїзда Maersk Blocktrain, що дає можливість доставляти контейнери з/до порту протягом 21 год. Забезпечує доступ до сервісів регулярних контейнерних потягів, що сполучають ЗКТ з портами «Південний» (термінал ТІС), Одеса (термінали КТО і БКП) та з мережею терміналів і портів ЄС	90	619,3

8.3. Зелена економіка. Потенційні інвестиційні майданчики

З аналізу основних інвестиційних пропозицій у Тернопільській МТГ прослідковується націленість громади на досягнення цілей сталого розвитку шляхом поєднання економічної, соціальної та екологічної складових (табл. 8.3.1).

Таблиця 8.3.1. Інвестиційні пропозиції Тернопільської МТГ

Назва проекту	Місце розташування	Площа земельної ділянки	Орієнтовний обсяг інвестицій	Примітка
Розвиток промисловості на засадах екопідходу				
Індустріальний парк «Тернопіль»	Тернопіль, вул. Микулинецька	15 га	0,9-1,4 млн євро/га	планується залучити нові виробництва на спеціально відведену територію з облаштованою інфраструктурою
Розвиток туристичної та дозвілєвої інфраструктури, «зелених зон»				
Будівництво готельного комплексу	Тернопіль, вул. Чумацька	0,7 га	2,3 млн євро	створення готельного комплексу європейського рівня на 70 номерів, можливість одночасного поселення 140 осіб
Будівництво багатофункціонального спортивного комплексу	Тернопіль, вул. Львівська	5,6 га	60 млн євро	передбачено будівництво багатофункціонального та ігрового залів з глядацькими трибунами, стандарти яких відповідають вимогам щодо проведення змагань національного рівня, легкоатлетичний манеж, басейн олімпійського стандарту 50 метрів та окремий тренувальний басейн 25 метрів, критий гірськолижний спуск стандарти яких відповідають вимогам щодо проведення змагань континентального рівня тощо
Розвиток соціальної інфраструктури та системи надання адміністративних послуг				
Будівництво адміністративного центру Ternopil City Centre	Тернопіль	Площа забудови - 2923,8 м ² Загальна площа - 16857,3 м ²	22,5 мн євро	-
Створення Центру реабілітаційного та відновлювального лікування	Тернопіль, вул. Волинська, 40	4,8 га	8,8 млн євро	завершення будівництва терапевтичного корпусу КНП «Міська комунальна лікарня №3» та створення на його базі багатопрофільного медичного закладу - Центру реабілітаційного та відновлювального лікування
Будівництво дитячої дошкільної установи на 240 місць	Тернопіль	0,98 га	3,0 млн євро	-
Будівництво дитячої дошкільної установи на 210 місць	Тернопіль	2022,9 м ²	7,6 млн євро	-
Будівництво школи	Тернопіль, вул. Бригадна	9535,1 м ²	4,0 млн євро	-
Зелений перехід та сталий розвиток				
Будівництво сонячних електростанцій на дахах об'єктів соціальної інфраструктури, наземних сонячних електростанцій	Тернопіль	6,0 га + 6,7 га	0,5 млн євро	-

Теплові насоси як крок до модернізації опалення Тернополя	Тернопіль	-	2,0 млн євро	встановлення 9 теплових насосів на 4 котельнях міста, що дозволить скоротити використання природного газу на 40%, зниження викидів шкідливих речовин вдвічі та вартості послуг для споживачів на 10%
Зелена енергія для чистої води	Тернопіль	5,0 га	19,0 млн євро	Встановлення сонячної електростанції для генерації електричної енергії. Встановлення біогазової станції та газотурбінної електрогенераційної станції. Вилучення біогенних речовин (сполук фосфору) з каналізаційних стоків
Теплові насоси великої потужності – це значний крок для «Зеленого переходу»	Тернопіль	-	19,2 млн євро	Зменшення негативного впливу на навколишнє середовище під час виробництва теплової енергії в системі централізованого теплопостачання м.Тернопіль завдяки впровадженню теплових насосів середньої та великої потужності на джерелах теплової енергії система теплопостачання міста
Реконструкція каналізаційних очисних споруд з будівництвом цеху обробки мулу в м.Тернопіль	Тернопіль	-	19,1 млн євро	Реконструкції споруд і будівель першої лінії каналізаційних очисних споруд з будівництвом нових об'єктів у необхідному обсязі для добового нормативного очищення 50 000 куб.м. стічних вод

Найбільшим інвестиційним проектом громади є створення **індустріального парку «Тернопіль»** на засадах інноваційності та екоорієнтованого підходу. Забезпечення розвитку Тернопільської МТГ як громади, що сформована навколо великого міста, вимагає комплексного підходу для використання усіх переваг та ресурсів громади. З цією метою на території Тернополя планується створення індустріального парку «Тернопіль» (рис. 8.3.1). Згідно з концепцією створення парку, його функціональне призначення передбачає поєднання двох видів економічної діяльності: *розвиненої у громаді переробної промисловості (первинної та вторинної переробки) та професійної наукової і технічної діяльності* (дослідницька діяльність у контексті покращення якості продукції і використання нових технологій), що свідчить про спрямованість на інноваційність.

- Сектор R1** – 4,6 га – переробна промисловість
- Сектор R2** – 2,5 га – переробна промисловість
- Сектор R3** – 2,1 га – підприємство іншої промисловості
- Сектор L** – 2,2 га – розміщення підприємств транспорту, складське господарство
- Сектор B1** – 1,0 га – професійна наукова та технічна діяльність
- Сектор B2** – 0,7 га – професійна наукова та технічна діяльність
- Сектор G** – 1,0 га – рекреаційна зона для працівників
- Сектор P** – 0,7 га – паркування автомобілів

Рис. 8.3.1. Візуалізація інвестиційного парку «Тернопіль» на території Тернопільської МТГ

Умовою залучення підприємств є вимога високого рівня екологічності підприємств та соціальна відповідальність бізнесу, її тісне переплетення з елементом інноваційності, зокрема, у контексті: повторного використання відходів від виробництва учасниками індустріального парку, використання ВДЕ для генерації електричної і теплової енергії, стимулювання до переходу на екотранспорт через монтаж зарядних станцій в секторі паркування авто.

Перспективи розвитку відновлюваної енергетики Тернопільська область на сучасному етапі відноситься до регіонів-лідерів за кількістю встановлених сонячних електростанцій у приватних домогосподарствах (СЕС), а також щодо інших об'єктів відновлюваних джерел енергії (ВДЕ). Крім того, зважаючи на значну частку сільськогосподарських підприємств у регіоні, які продукують різного роду органічні відходи, кількість побутових відходів, є великий потенціал генерування енергії з відходів. Аналізуючи розміщення у Західному регіоні України об'єктів ВДЕ (рис. 8.3.2), прослідковується концентрація у Тернопільській МТГ значної частини об'єктів регіону.

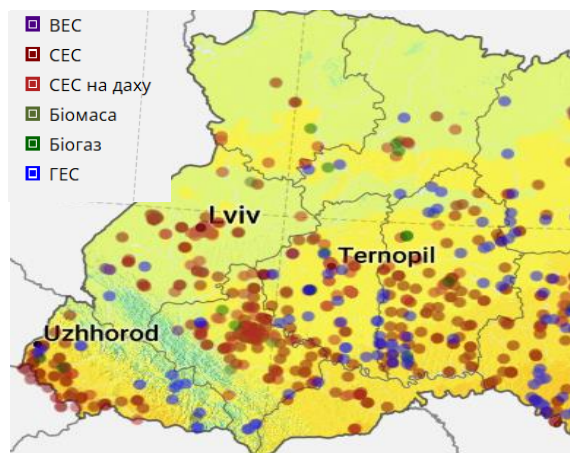

Рис. 8.3.2. Карта розташування об'єктів ВДЕ на території Тернопільської МТГ, регіону та Заходу України, 2021 р.⁷⁹

Дев'ять підприємств, що зареєстровані у Тернопільській МТГ, є учасниками українського ринку відновлюваної енергетики. Три підприємства мають в управлінні наземні СЕС, а саме:

- ТзОВ «ФОРА-СЗ». Під управлінням компанії – сонячна електростанція «СЕС Литячівська» (наземна) у Тернопільській області, поза межами Тернопільської МТГ, потужністю 14,68 МВт (одна з найбільш потужних СЕС у регіоні), введена в експлуатацію в 2019 році. Компанія відносить до найбільших суб'єктів господарювання у громаді за обсягами активів;
- ТзОВ «ФОРА-С2», під управлінням якої дві наземні СЕС, що розташовані за межами громади, сукупною потужністю 9,96 МВт, що введені в експлуатацію у 2019 р. – СЕС «Іване-Золоте 1» та СЕС «Іване-Золоте 2»;
- ТзОВ «Е-Сейф Сосулівка», що функціонує з 2019 р. та управляє дві наземні СЕС поза межами громади сукупною потужністю 5,68 МВт – СЕС «Е-Сейф Сосулівка 1 черга» та СЕС «Е-Сейф Сосулівка 2 черга».

Крім того, на території громади функціонують чотири підприємства, що є учасниками ринку ВДЕ та під управлінням яких перебувають СЕС на даху: ТзОВ «Дністер-Електро» - 3 СЕС (на даху) в Тернопільській області, сукупною потужністю 0,36 МВт; ТзОВ «Н-ТЕР» - одна СЕС (на даху) в Тернопільській області, потужністю 0,56 МВт; ТзОВ «Віндмакс», що управляє однією СЕС на даху потужністю 0,31 МВт; ТзОВ «Неттотермінал» - одна СЕС потужністю 0,252 МВт.

На території громади функціонує також підприємство ТзОВ «Біогаз Енерджі-Тернопіль», яке управляє єдиним у регіоні біогазовим комплексом з переробки органічної частини відходів сільськогосподарського виробництва потужністю 0,66 МВт на території сміттового полігону. Станція забезпечує перетворення біогазу, шляхом спалювання, на «зелену» електроенергію.

⁷⁹ ENERGO.UA. <https://www.energo.ua/ua/assets>

Працює станція на австрійському обладнанні «Jenbacher», яке використовується в біогазових проектах по всій Європі.

МПП «Люкс» управляє МГЕС «Люкс 2», що розташована на Тернопільському ставі. Електростанція введена в експлуатацію у 2019 році із встановленою потужністю 0,08 МВт.

8.4. Зовнішня торгівля

Підприємства Тернопільської МТГ характеризуються суттєво вищим рівнем активності імпорту (621 контрагент у 2021 р.) порівняно з активністю експорту (142 суб'єкти) (табл. 8.4.1).

Таблиця 8.4.1. Динаміка експортно-імпоротної діяльності суб'єктів господарювання Тернопільської МТГ, 2020-2021 рр.⁸⁰

	Імпорт			Експорт			Покриття імпорту експортом, %	
	2020	2021	темп зростання, %	2020	2021	темп зростання, %	2020	2021
Обсяг, млн грн	4516,5	6807,5	150,7	3174,4	3962,0	124,8	70,3	58,2
Кількість товарних груп, од.	2421,0	2679,0	110,7	350,0	391,0	111,7	14,5	14,6
Кількість суб'єктів, од.	655,0	621,0	94,8	133,0	142,0	106,8	20,3	22,9
Кількість закордонних контрагентів, од.	1026,0	1000,0	97,5	355,0	387,0	109,0	34,6	38,7

Попри це, кількість експортерів у громаді та асортиментна широта експорту поступово зростають, що свідчить про активність громади. При цьому, *десять найбільших експортерів Тернопільської МТГ разом забезпечують 88,3% експорту у громаді* (табл. 8.4.2). Серед них переважають підприємства сфери оптової торгівлі (6 суб'єктів) та переробні підприємства.

Таблиця 8.4.2. Структура експорту продукції найбільшими експортерами Тернопільської МТГ, 2021 р.⁸¹

Назва суб'єкта господарювання	Вид економічної діяльності	Кількість країн експорту	Частка в експорті громади, %
Переробна промисловість			
ТзОВ «Шредер»	27.40 Виробництво електричного освітлювального устаткування	33	27,5
ПАТ «Тернопільський молокозавод»	10.51 Перероблення молока, виробництво масла та сиру	7	8,2
ПП «Рачинм'ясопром»	10.13 Виробництво м'ясних продуктів	3	5,6
ТзОВ «Модуль інжиніринг технологій продакшн»	27.51 Виробництво електричних побутових приладів	13	4,1
Оптова і роздрібна торгівля			
ПП «Барбет»	46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин	7	9,5
ТзОВ «Водаленд індастрі»	46.73 Оптова торгівля деревиною, будівельними матеріалами та санітарно-технічним обладнанням	7	8,0
ТзОВ «Каравелла-ЛТД»	46.90 Неспеціалізована оптова торгівля	19	7,7
ТзОВ «Хотіс»	46.33 Оптова торгівля молочними продуктами, яйцями, харчовими оліями та жирами	2	7,0
ТзОВ «Західний контейнерний термінал»	46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин	26	5,6
ПП «Режанс полісанж»	46.19 Діяльність посередників у торгівлі товарами широкого асортименту	1	5,1
РАЗОМ	-	-	88,3

⁸⁰ Оцінка експортного потенціалу сектору МСП громади та розроблення алгоритму просування продукції місцевих виробників поза межами громади. Аналітичний звіт. Тернопіль, 2023. 91 с.

⁸¹ Оцінка експортного потенціалу сектору МСП громади та розроблення алгоритму просування продукції місцевих виробників поза межами громади. Аналітичний звіт. Тернопіль, 2023. 91 с.

У Тернопільській МТГ спостерігається позитивна тенденція зміни структури експорту в напрямі збільшення частки продукції глибокої переробки (з 9% до 15%) та географічної структури експорту через збільшення експорту в країни Європи (з 73,4% до 79,1%) і США (з 4,7% до 11,4%). Збільшення обсягів поставлення продукції з Тернопільської МТГ у розвинені країни (рис. 8.4.1), де високі вимоги до якості та безпеки товарів, серед причин може бути результатом підвищення якості продукції підприємств громади, покращення обслуговування зовнішніх товаропотоків та переорієнтації логістичних потоків.

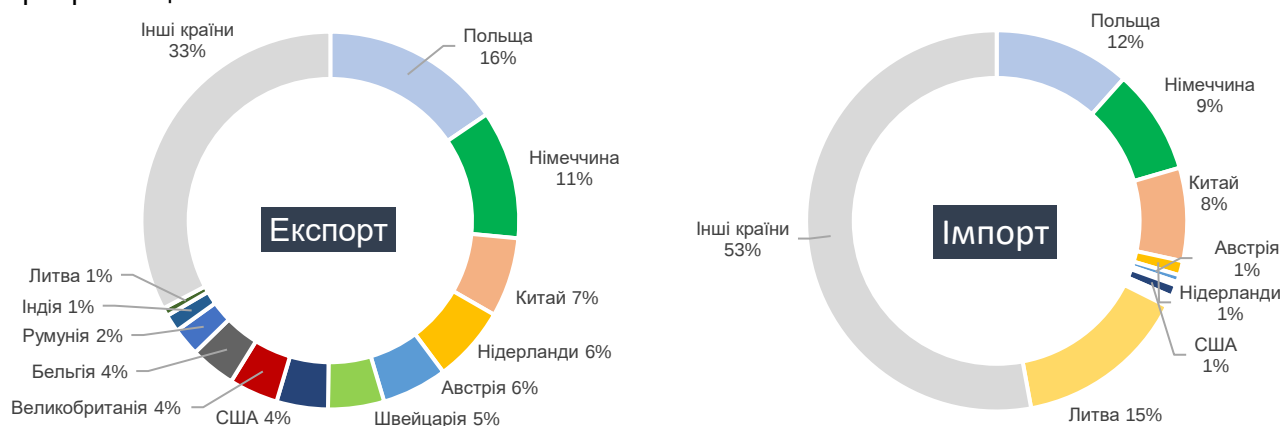

Рис. 8.4.1. Географічна структура експортно-імпортних операцій суб'єктів господарювання Тернопільської МТГ, 2021 р.⁸²

В умовах пандемії Covid-19 та повномасштабного вторгнення росії в Україну Тернопільська МТГ не лише зберегла, а посилила свої позиції на експортному ринку. Впродовж 2020-2022 рр. обсяг експорту з Тернополя зріс у понад два рази. А частка Тернопільської МТГ в складі експорту України збільшилася з 0,2% у 2020 р. до 0,51% у 2022 р. Така динаміка, серед інших причин, вказує також на експорту орієнтацію бізнес-сектору громади.

В розрізі товарної структури експорту (рис. 8.4.2) підприємства Тернопільської МТГ займають чільні позиції серед експортерів дорогоцінного або напівдорогоцінного каміння, забезпечуючи 11,4% експорту цих товарів в Україні, товарів різних промислових груп (понад 5% експорту), полімерних матеріалів, пластмаси та виробів з них (близько 3%), шкіри (понад 2,5%), продукції хімічної промисловості (більше ніж 2%), готових харчових продуктів (1,35%).

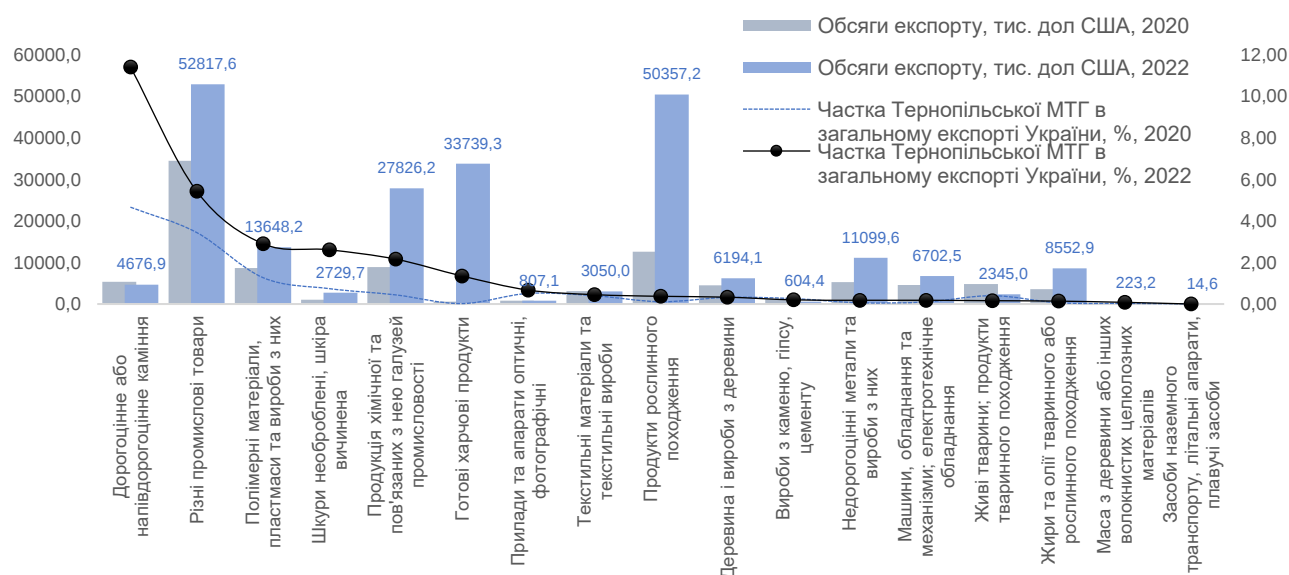

Рис. 8.4.2. Позиції Тернопільської МТГ в загальному експорті України в розрізі товарної структури експорту, 2020, 2022 р.⁸³

⁸² Оцінка експортного потенціалу сектору МСП громади та розроблення алгоритму просування продукції місцевих виробників поза межами громади. Аналітичний звіт. Тернопіль, 2023. 91 с.

⁸³ Оцінка експортного потенціалу сектору МСП громади та розроблення алгоритму просування продукції місцевих виробників поза межами громади. Аналітичний звіт. Тернопіль, 2023. 91 с.

У товарній структурі експорту у громаді переважає продукція сектору переробної промисловості (різні промислові товари, готові харчові продукти, продукти хімічної промисловості) та сільського господарства (продукти рослинного походження). Разом вони займають 73% експорту громади.

8.5. Туризм

З огляду на наявний природно-ресурсний потенціал, історичний контекст розвитку міста і розвинену сферу послуг, Тернопільська МТГ має потенціал для розвитку туризму. На сучасному етапі Тернопіль входить у ТОП-5 найбільш популярних напрямків подорожей в межах України, серед яких також Карпати, Київ, Одеса та Буковель. Кількість туристів тут щороку збільшується: якщо у 2020 р. місто відвідало близько 110 тис. осіб, то у 2022 р. – 260 тис. осіб.

Міська влада активно працює для залучення сюди туриста. Зокрема, створено [сайт](#) із лозунгом **«Чкурни у Тернопіль на вихідні!»**, де для туристів наведено усю потрібно для проведення тут дозвілля інформацію.

Однак, на відміну від сусіднього Львова, Тернопіль не має потужно розвиненого туристичного напрямку економіки і не може конкурувати з цим містом. Ключовим напрямом розвитку міська влада «бачить» туризм вихідного дня, короткострокові поїздки у місто з метою якісного проведення дозвілля і відпочинку. Особливість Тернополя полягає в його затишку, відсутності метушні, поєднанні спокою відносно невеликого міста та високій якості надаваних послуг, а також можливості об'єднання в одній подорожі різних видів туризму. З огляду на відсутність тут великої кількості туристичних магнітів, слід розглядати потенціал розвитку міста як цілісного туристичного магніту, що забезпечує поєднання різних видів туризму, зокрема:

- **історико-краєзнавчого і релігійного туризму** – на території міста розташовані п'ять пам'яток містобудування та архітектури національного значення (Старий замок, Церква Воздвиження Чесного Хреста, Церква Різдва Христового, Костел та келії монастиря домініканів). Перевагою для туристів є доволі компактне розташування цих пам'яток. Крім того, на увагу заслуговує вулиця Валова – одна з небагатьох старих тернопільських вулиць, що вціліли під час бомбардувань Другої Світової Війни, то ж на ній збереглися будівлі, яким понад 100 років;
- **рекреаційному та спортивному** – Тернопіль є єдиним містом в Україні, що розташоване на березі штучної водойми. Крім того, особливістю Тернопільської МТГ є розташування більшості території в басейні річки Серет. Значні території тут віднесено до природно-заповідного фонду, а саме: регіональний ландшафтний парк місцевого значення «Загребелля», ботанічний заказник місцевого значення «Чагарі кутківецькі», парк-пам'ятка садово-паркового мистецтва місцевого значення «Старий парк», гідрологічний заказник державного значення «Серетський», ботанічна пам'ятка природи місцевого значення «Кобзарівська зозулинцева ділянка». Таким чином, перевагою громади є можливість розвитку тут як водних видів спорту та активного відпочинку на березі річки Серет, так і переваг міського дозвілля на березі Тернопільського ставу, який по праву можна вважати «родзинкою» міста. Розвинута інфраструктура набережної Тернопільського ставу дає змогу щорічно проводити старт першості за найвищими стандартами Федерації водно-моторного спорту. Зокрема, тут проводились Чемпіонати світу з водно-моторного спорту. Ще однією перевагою міста є наявність «зелених» зон. Наприклад, парку «Топільче» - наймолодший і один з найкрасивіших парків Тернополя, на території якого знаходиться «Козацький острів» та зоокуток.

Розвитку у Тернополі туризму також сприяють:

- розвинена мережа оптової і роздрібної торгівлі (268 продовольчих магазинів, 29 супермаркетів, 283 непродовольчих магазинів): забезпеченість торговельними об'єктами на 10 тис. населення становить 17 м²;
- наявність розвиненого готельно-ресторанного бізнесу (32 заклади розміщення, 61 туристична фірма, більше 400 закладів харчування);
- активне масово-культурне і фестиваліне життя міста (більше ніж 25 публічних заходів (у .т.ч. міжнародних) щороку (книговидавничі фестивалі, етно-гастрономічні свята, музичні фести

тощо). Зокрема, музичний фестиваль «Файне Місто» має Європейський знак якості EFFE Lable 2019-2020 та внесений в календар європейських фестивалів;

- у громаді активно працюють над диверсифікацією спортивної інфраструктури та забезпечення доступу до неї для населення та гостей міста. Тут щороку проводять міжнародний футбольний турнір та змагання з хокею.

ВИСНОВКИ

1. Тернопільська МТГ – серед громад-лідерів за рівнем розвитку економіки з-поміж 1470 ТГ України (включно зі столицею). На внутрішньо регіональному рівні Тернопільська МТГ є ключовим осередком економічного розвитку: по-перше, тут зосереджено більше ніж 1/3 економічної потуги регіону, по-друге, відбувається процес концентрації підприємств саме у місті Тернопіль порівняно з рештою області.
2. Особливістю економічного розвитку Тернополя є зниження частки міста у регіоні за показником обсягу реалізованої продукції на підприємствах на тлі збільшення позицій міста за кількістю підприємств. Ця тенденція є наслідком, по-перше, процесу деконцентрації переробних підприємств у регіоні, їх «виходу» за межі обласного центру, по-друге, активного розвитку підприємств сфери послуг та малого бізнесу у місті.
3. Порівняно з територіальними громадами подібних регіонів, адміністративними центрами яких є міста-обласні центри, Тернопільська МТГ характеризується помірним рівнем активності бізнесу (показники розвитку компаній на 10 тис. жителів) та низьким рівнем економічної віддачі території (на площу території громади), що вказує на недостатньо ефективне залучення сільських територій громади до її економічного розвитку.
4. Перевагою Тернопільської МТГ є достатньо диверсифікована і деконцентрована економіка (тобто не демонструє залежності від кількох найбільших платників податків). На відміну від більшості обласних центрів, місто не має переважаної промислової спеціалізації, а спрямоване на розвиток третинного сектору та інновацій, що відповідає світовим тенденціям розвитку економіки в сучасних умовах.
5. Сильною стороною Тернопільської МТГ є численний і потужний малий бізнес і його вага роль у формуванні структури економіки громади та розвитку ринку праці, що забезпечує громаді економічну стійкість (зменшення залежності від великих підприємств), гнучкість, адаптивність та вищу сприйнятливість суб'єктів господарювання до інновацій, посилення соціального капіталу громади та вищий рівень підприємницької культури.
6. Перевагою Тернопільської МТГ є високий рівень підприємницької активності мешканців (706,5 ФОП/10 тис. жителів), диверсифікованість видів економічної діяльності ФОП та їх орієнтування на ВЕД, які мають високу додану вартість, інноваційну складову та затребуваність у висококваліфікованих працівниках (кожен п'ятий у громаді ФОП (21%) зайнятий у сферах інформації і телекомунікації та/або професійної, наукової і технічної діяльності).
7. У громаді наявні численні великі підприємства, зокрема, харчової промисловості, виробництва будівельних і виробів з пластмас, засобів зв'язку та освітлення, найбільші в регіоні підприємства будівництва та третинного сектору (оптової і роздрібної торгівлі, транспорту і складського господарства).
8. Сильною стороною є стратегічна спрямованість розвитку Тернопільської МТГ на досягнення сталого розвитку шляхом поєднання економічної, соціальної та екологічної складових. Найбільшим інвестиційним проектом громади є створення індустріального парку «Тернопіль» на засадах інноваційності та екоорієнтованого підходу, розвиток якого спрямований на стимулювання у громаді первинної, вторинної переробки та професійної, наукової і технічної діяльності.
9. Тернопільська МТГ характеризується активним розвитком ринку відновлюваної енергетики: тут функціонують 9 підприємств - учасників українського ринку відновлюваної енергетики, що мають на території громади та поза її межами об'єкти ВДЕ. Зокрема, серед таких підприємств компанія, що відноситься до найбільших суб'єктів господарювання у громаді за обсягами активів.

10. Суттєвою перевагою Тернопільської МТГ є активність її бізнесу на зовнішніх ринках, що прослідковується у позитивних тенденціях: збільшення кількості експортерів, асортиментної широти експорту, збільшення частки продукції глибокої переробки у структурі експорту, зміна географічної структури експорту внаслідок посилення позицій місцевих підприємств на ринках ЄС та США. У товарній структурі експорту у громаді переважає продукція сектору переробної промисловості та сільського господарства. Слабкою ланкою Тернопільської МТГ є недостатня активність підприємств на зовнішніх ринках (лише десять найбільших експортерів разом забезпечують 88,3% експорту у громаді).

11. Тернопіль не має потужного розвиненого туристичного напрямку економіки, попри наявний природно-ресурсний, історико-культурний та потенціал у сфері послуг. Ключовим напрямом розвитку міста є туризм вихідного дня, а потенціал розвитку міста як цілісного туристичного магніту вимагає поєднання різних видів туризму - історико-краєзнавчого і релігійного та рекреаційного і спортивного.

ХІ. АНАЛІЗ ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНОГО СТАНУ ТА БЮДЖЕТУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Позиції громади у регіоні Тернопільська МТГ відноситься до громад з високими позиціями в рейтингу бюджетного забезпечення серед громад Тернопільської області (табл. 9.1.1).

Таблиця 9.1.1. Позиція Тернопільської МТГ у регіоні за показниками фінансової спроможності, 2021-2024 рр.⁸⁴

	Тернопільська область	Тернопільська МТГ	Позиція в регіоні
2021 рік			
Надходження загального фонду, грн/особу	3911,0	8930,0	2 місце
Дохідність земель громади, грн/особу	2,5	2,4	16 місце
Фіскальна віддача території, грн/особу	21,8	53,2	3 місце
Місцеві податки і збори, грн/особу	1215,0	2238,0	3 місце
Видатки загального фонду, грн/особу	7571,0	12662,0	2 місце
Видатки на заробітну плату, грн/особу	6046,0	5711,0	40 місце
Видатки на утримання апарату управління, грн/особу	1107,0	801,0	46 місце
Капітальні видатки, грн/особу	603,0	2318,0	2 місце
Обсяг дотаційності, грн/особу	696,5	-314,0	-
2022 рік			
Надходження загального фонду, грн/особу	5029,0	10958,0	4 місце
Дохідність земель громади, грн/особу	2,8	2,3	22 місце
Фіскальна віддача території, грн/особу	27,7	65,3	4 місце
Місцеві податки і збори, грн/особу	1302,0	2372,0	3 місце
Видатки загального фонду, грн/особу	8052,0	11752,0	3 місце
Видатки на заробітну плату, грн/особу	6187,0	6107,0	30 місце
Видатки на утримання апарату управління, грн/особу	1197,0	890,0	45 місце
Капітальні видатки, грн/особу	262,0	1387,0	2 місце
Обсяг дотаційності, грн/особу	748,0	-58,0	-
2023 рік			
Надходження загального фонду, грн/особу	5907,0	12703,0	4 місце
Дохідність земель громади, грн/особу	3,7	2,7	25 місце
Фіскальна віддача території, грн/особу	33,6	75,7	5 місце
Місцеві податки і збори, грн/особу	1634,0	2794,0	4 місце
Видатки загального фонду, грн/особу	9354,0	13485,0	4 місце
Видатки на заробітну плату, грн/особу	6324,0	6611,0	16 місце
Видатки на утримання апарату управління, грн/особу	1372,0	976,0	46 місце
Капітальні видатки, грн/особу	1068,0	2337,0	6 місце
Обсяг дотаційності, грн/особу	1120,0	-715,0	-
7 місяців 2024 року			
Надходження загального фонду, грн/особу	2806,0	6075,0	3 місце
Дохідність земель громади, грн/особу	1,7	1,5	23 місце
Фіскальна віддача території, грн/особу	16,3	81,4	6 місце
Місцеві податки і збори, грн/особу	898,0	2721,0	3 місце
Видатки загального фонду, грн/особу	4859,0	6621,0	2 місце
Видатки на заробітну плату, грн/особу	3764,0	3829,0	26 місце
Видатки на утримання апарату управління, грн/особу	715,0	479,0	48 місце
Капітальні видатки, грн/особу	109,0	520,0	2 місце
Обсяг дотаційності, грн/особу	280,3	0,0	-

Однак, аналізуючи рівень фінансової спроможності громади, варто врахувати її специфіку: невелику площу та найбільшу у регіоні чисельність населення, що і зумовило найвищу щільність населення в області (1365,4 особи/км²), що більше ніж у 18 разів перевищує середню густоту населення у регіоні та більше ніж у 15 разів – у Тернопільському районі. Така специфіка забезпечує деякі перекося при порівнянні відносних бюджетних показників: при аналізі

⁸⁴ Дашборд «Бюджети територіальних громад України». <https://decentralization.ua/finance/dashboard>

бюджетних надходжень чи видатків на одного жителя громада, по суті, буде дещо «програвати» іншим (через велику кількість населення). Так, при аналізі бюджетних показників Тернопільської МТГ такий «програш» полягає у тому, що громада посідає не першу, а другу-третю позиції в рейтингу ТГ регіону.

За підсумками 2021-2023 та семи місяців 2024 р. можна констатувати такі позиції Тернопільської МТГ у регіоні:

- по-перше, громада характеризується одними з найбільших у регіоні показниками надходжень загального фонду бюджету громади на одну особу – 12703,0 грн у 2023 р., що вдвічі більше середньообласного (5907,0 грн), фіскальної віддачі території на одного жителя – 75,7 грн, що удвічі перевищує середню віддачу по регіону, обсягу надходження місцевих податків і зборів на одну особу – 2794 грн на противагу 1634 грн по області;
- по-друге, порівняно з іншими громадами області вона характеризується виваженою видатковою політикою, про що свідчать значна спрямованість видатків на капітальні цілі (що у разі перевищує обсяги капітальних видатків на особу у регіоні), а також суттєво менші видатки на утримання апарату управління.

У 2022-2023 рр. в рейтингах фінансової спроможності територіальних громад Тернопільської області громада займала місця в межах 4-5 (за дохідністю), тобто відбулося незначне послаблення позицій порівняно з 2021 р. У 2024 р. за підсумками семи місяців Тернопільська МТГ знову «вийшла» на довоєнний рівень. Зміна позицій є наслідком змін у системі формування доходів місцевих бюджетів в умовах війни. Завдяки тому, що інші громади, які отримували значні доходи від військового ПДФО, втратили їх через законодавчі зміни наприкінці 2023 р., Тернопільська МТГ повернула собі позиції в трійці найбільш потужних ТГ регіону.

При цьому, порівняно з Тернопільською областю громада характеризується дещо нижчими темпами зростання значень бюджетних показників, хоча і прослідковується позитивна динаміка (рис. 9.1.1). З одного боку, це може бути свідченням вищих темпів розвитку інших громад та формування економічних ареалів поза межами обласного центру, з другого – наслідком високого рівня розвитку економіки Тернополя, що, серед іншого, зумовлює і сповільнення темпів приросту бюджетних показників.

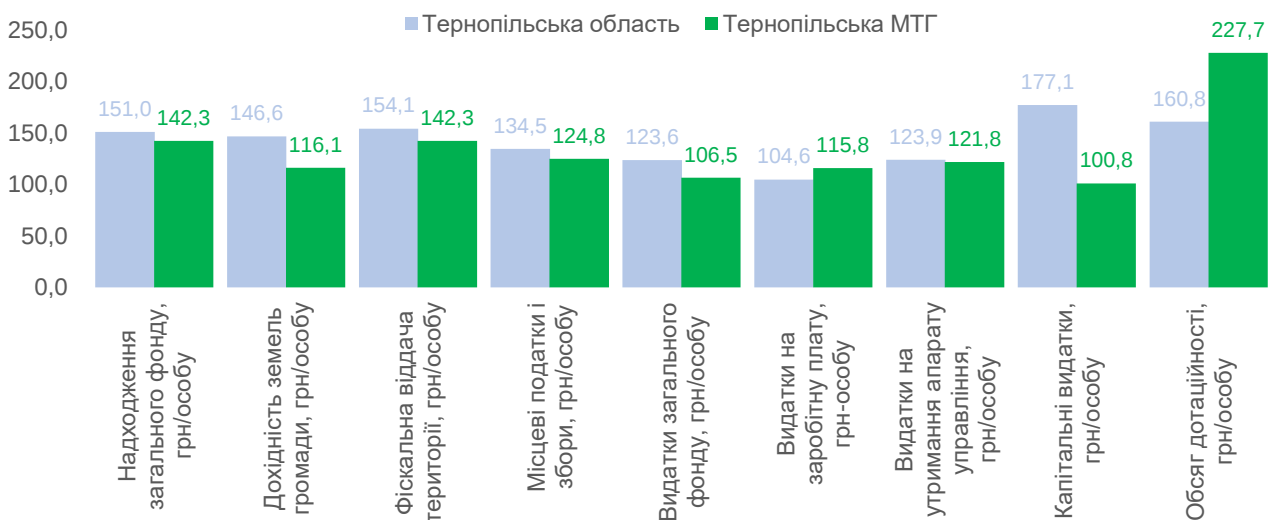

Рис. 9.1.1. Порівняння темпів зростання значень показників фінансової спроможності Тернопільської МТГ та середніх показників по Тернопільській області, 2023/2021 рр.⁸⁵

Динаміка доходів та видатків бюджету Тернопільської МТГ у 2021-2023 рр. свідчить про «збереження» (і, навіть, покращення) докризового стану фінансів у громаді навіть в умовах воєнних загроз, що характерне для тилкових громад, однак і про поступове зниження підтримки місцевого бюджету з державного бюджету (більше як удвічі з моменту повномасштабного вторгнення) (рис. 9.1.2). У 2022 р. громада зреагувала на нові виклики як і більшість громад в

⁸⁵ Дашборд «Бюджети територіальних громад України». <https://decentralization.ua/finance/dashboard>

Україні: обмежила поточні і капітальні видатки навіть попри акумулювання до бюджету більших фінансових ресурсів.

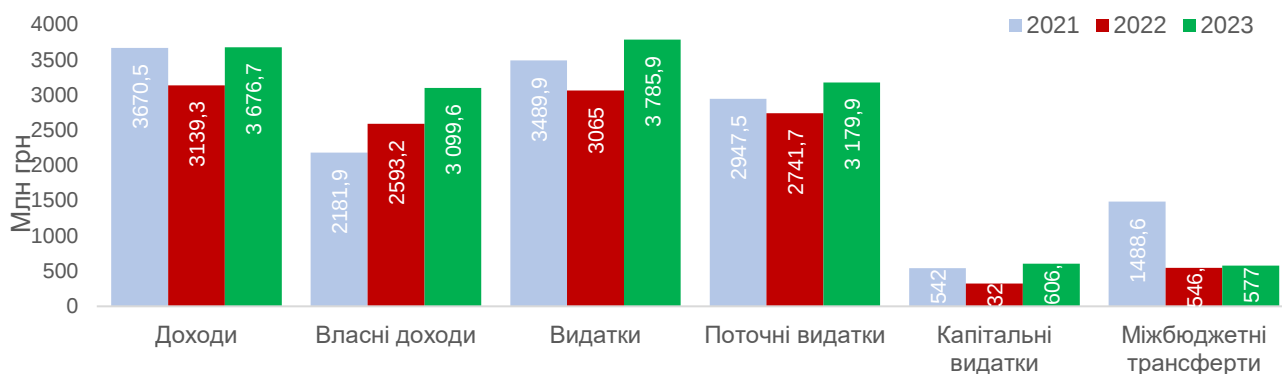

Рис. 9.1.2. Динаміка доходів і видатків бюджету Тернопільської МТГ у 2021-2023 рр.⁸⁶

Досліджуючи структуру доходів бюджету Тернопільської МТГ (рис. 9.1.3) видно: на відміну від середнього по області громада характеризується високою часткою власних доходів (податкових і неподаткових доходів, доходів від операцій з капіталом) у структурі доходів місцевого бюджету. Частка власних доходів у 2023 р. становила 84% (в середньому по області – 67%). Основним джерелом доходів бюджету громади є податкові надходження (77%).

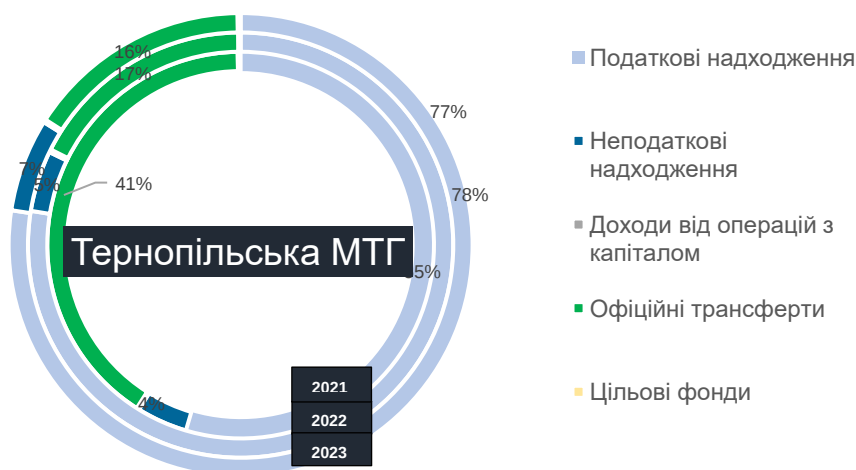

Рис. 9.1.3. Структура доходів бюджету Тернопільської МТГ у 2021-2023 рр.⁸⁷

Аналізуючи, які податки відіграють основну роль у наповненні бюджетів Тернопільської МТГ та громад Тернопільської області, можна констатувати таке. Бюджетоформуючим податком для Тернопільської МТГ є ПДФО (рис. 9.1.4). Надходження від його справляння становлять 60-67% податкових доходів. Частка податку відповідає середньому показнику по регіону. Аналогічною у регіоні та громаді є частка єдиного податку (13-15%) та податку на пальне (близько 3%). Натомість відмінною у структурі податкових доходів бюджету Тернопільської МТГ від середнього по регіону є порівняно нижча частка майнових податків (7-8%) та вища частка акцизного податку з реалізації суб'єктами роздрібної торгівлі підакцизних товарів (6% у 2023 р. на противагу 3% у регіоні), що є результатом концентрації тут інфраструктури торгівлі як у місті – обласному центрі.

Основну роль у наповненні бюджету громади, попри потужний промисловий та потенціал малого бізнесу, відіграє бюджетна сфера, зокрема охорона здоров'я та освіта, адже у Тернополі як обласному центрі зосереджено провідні заклади медицини і всіх рівнів освіти. Крім того, значна частка сплати податків припадає на третинний сектор: сферу оптової і роздрібної торгівлі (14%),

⁸⁶ За даними державного веб-порталу бюджету для громадян Open Budget, (URL: <https://openbudget.gov.ua>)

⁸⁷ За даними державного веб-порталу бюджету для громадян Open Budget, (URL: <https://openbudget.gov.ua>)

комп'ютерне програмування та консультування (4%), транспорт (5%), операції з нерухомістю (4%).

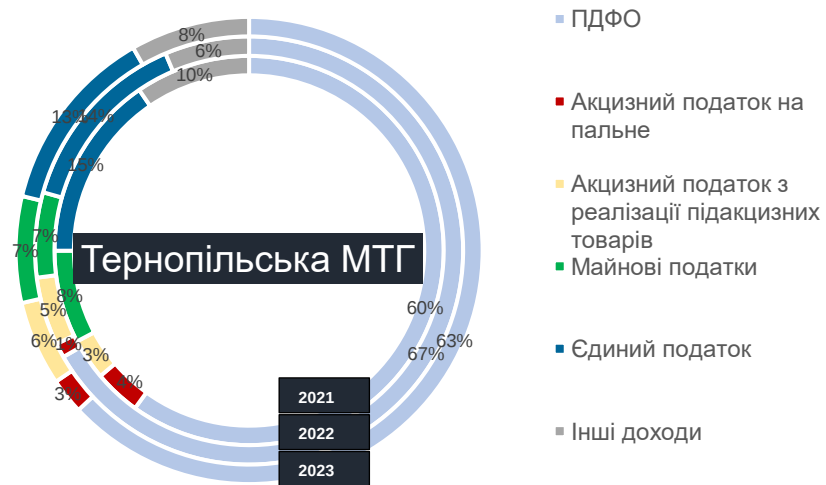

Рис. 9.1.4. Структура податкових доходів бюджету Тернопільської МТГ у 2021-2023 рр.⁸⁸

Серед промислових підприємств, яких у громаді також доволі багато, значну частку займають суб'єкти господарювання з виробництва харчових продуктів (2%), які тут сформували потужний кластер (рис. 8.2.2). Згідно з даними [Податкової карти України](#), у громаді налічується 135 великих платників податків, а 10 найбільших платників сукупно сплачують не більше 12% податків, що є малим показником і вказує на високий рівень економічного розвитку громади.

Ставки місцевих податків і зборів Згідно з рішенням № 7/35/5 «Про місцеві податки і збори Тернопільської міської територіальної громади» від 6 червня 2019 р. (із врахуванням внесених змін рішенням № 8/39/16 від 7 червня 2024 р.) до місцевого бюджету громади справляють такі податки: податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; плату за землю; єдиний податок; транспортний податок; туристичний збір; збір за паркування транспортних засобів (табл. 9.1.5). Прийняте міською радою рішення набирає чинності з 1 січня 2025 року.

Таблиця 9.1.5. Податкове середовище Тернопільської МТГ (2025)

Вид податку	Об'єкт оподаткування	Ставки оподаткування	Граничні ставки оподаткування згідно з чинним законодавством	
Єдиний податок	I група	10% від прожиткового мінімуму	10% від прожиткового мінімуму	
	II група	20% від мінімальної заробітної плати	20% від мінімальної заробітної плати	
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	Житлова нерухомість	1,0% від мінімальної заробітної плати за 1 м.кв. з фізичної особи для 1-4 зон; 0,1% - 5 зона (села громади)	1,5% від мінімальної заробітної плати за 1 м.кв. з фізичної особи	
		1,0% від мінімальної заробітної плати за 1 м.кв. з юридичної особи для 1-4 зон; 0,3% - 5 зона (села громади)	1,5% від мінімальної заробітної плати за 1 м.кв. з юридичної особи	
	Нежитлова нерухомість	До 1% від мінімальної заробітної плати за 1 м.кв. з фізичної особи залежно від типу будівлі та зони розташування	1,5% від мінімальної заробітної плати за 1 м.кв. з фізичної особи	
		До 1% від мінімальної заробітної плати за 1 м.кв. з юридичної особи залежно від типу будівлі та зони розташування	1,5% від мінімальної заробітної плати за 1 м.кв. з юридичної особи	
Земельний податок	Вид цільового призначення земель	Ставки оподаткування: % НГО (НГО проведено), % НГО ріплі (НГО не проведено)	Земельні ділянки, в т.ч. у власності:	Земельні ділянки в у постійному користуванні суб'єктів господарювання

⁸⁸ За даними державного веб-порталу бюджету для громадян Open Budget, (URL: <https://openbudget.gov.ua>)

			% НГО (НГО проведено), % НГО ріплі (НГО не проведено)	(крім держ. і комунал. власн.): % НГО (НГО проведено)
	с/г	0,3-1,0% 0,3-1,0%	0,3-1,0% 0,3-5,0%	До 12%
	житлової забудови	0,3-1,0% 0,3-1,0%	До 3% До 5%	
	громадської забудови	1,0% 1,0%	До 3% До 5%	
	природно-заповідного фонду	1,0% 1,0%	До 3% До 5%	
	Іншого природоохороного призначення	1,0% 1,0%	До 3% До 5%	
	рекреаційного	1,0% 1,0%	До 3% До 5%	
	історико-культурного	1,5% (з них запасу – 1,0%) 1,5% (з них запасу – 1,0%)	До 3% До 5%	
	лісогосподарського	0,1% (з них запасу – 1,0%) 0,1% (з них запасу – 1,0%)	До 0,1% До 0,1%	
	водного фонду	0,3-1,0% 0,3-1,0%	До 3% До 5%	
	промисловості	1,0% 1,0%	До 3% До 5%	
	транспорту	1,0% 1,0%	До 3% До 5%	
	зв'язку	1,0% 1,0%	До 3% До 5%	
	енергетики	1,0% 1,0%	До 3% До 5%	
	оборони	1,0% 1,0%	До 3% До 5%	
	запасу	1,0% 5,0%	До 3% До 5%	
Туристичний збір	Кожна доба тимчасового розміщення у місцях проживання	для внутрішнього туризму: 0,15% від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року за умови, коли вартість проживання за одну добу складає до 200 грн, та 0,25% - коли вартість за добу проживання складає 200 грн і вище; для в'їзного туризму: 0,3% від розміру мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року за умови, коли вартість проживання за одну добу складає до 200 грн, та 0,5% - коли вартість за добу проживання складає 200 грн і вище	внутрішній туризм (громадяни України) – до 0,5% (до 30 грн); в'їзний туризм (іноземці) - до 1,0% (до 300 грн)	
Збір за місця для паркування транспортних засобів	Земельна ділянка, яка спеціально відведена для паркування транспортних засобів	0,02% за 1 м ² площі земельної ділянки у відсотках до мінімальної заробітної плати, установленної на 1 січня звітного року	до 0,075% мінімальної заробітної плати, установленної законом на 1 січня податкового (звітного) року	

Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки. В основі справляння податку на території Тернопільської МТГ – диференціація ставок відповідно до таких факторів: 1) зонування території громади (виділено п'ять зон); 2) тип нерухомого майна; 3) платник податку (фізична чи юридична особа). Ставки податку на нерухомість у громаді встановлено на рівні суттєво нижчому ніж максимально можлива згідно з нормами Податкового кодексу (1,5% розміру мінімальної заробітної плати за 1 кв. м. бази оподаткування). Пільги щодо сплати податку встановлено відповідно до визначених норм Податкового кодексу.

Плата за землю. На території громади плату за землю справляють за ставками на рівні суттєво нижчому ніж максимально можлива згідно з нормами Податкового кодексу. При цьому, встановлено пільги у розмірі 100% від обсягу сплати податку для: суб'єктів господарської діяльності, що здійснюють управління житловим фондом та його обслуговування - по земельних ділянках, зайнятих житловим фондом; підприємств комунальної власності по земельних ділянках, відведених під будівництво закладів бюджетної сфери Тернопільської міської ради; парків комунальної власності, регіональних ландшафтних та інших типів парків; індустриальних парків; органів державної влади та органів місцевого самоврядування тощо; місцевих благодійних організацій; земельних ділянок, зайнятих підприємствами, які здійснюють діяльність у сфері оборони тощо.

Єдиний податок. На території Тернопільської МТГ встановлено максимально допустимі (згідно з нормами Податкового кодексу) розміри ставок єдиного податку для платників податків першої групи – 10% до розміру прожиткового мінімуму, та другої групи – 20% до розміру мінімальної заробітної плати.

Транспортний податок. Транспортний податок встановлено відповідно до норм Податкового кодексу – у розмірі 25 тис. грн за кожен легковий автомобіль - об'єкт оподаткування.

Туристичний збір. Туристичний збір встановлено на рівні суттєво нижчому ніж максимальна ставка визначена Податковим кодексом. При цьому, враховано вартість доби проживання у відповідному закладі (тобто акцентовано на фінансових можливостях туристів).

Аналіз **структури видатків** бюджету Тернопільської МТГ (рис. 9.1.5) свідчить про традиційне спрямування більшої частки бюджетних ресурсів на соціальну сферу (освіту, медицину, культуру і спорт), хоча частка соціальних видатків у бюджеті громади є суттєво нижчою ніж середнє по області – на 7 в. п., однак, і про значно більшу частку видатків економічного спрямування (зокрема, у 2023 р. – 32% на противагу 14% у регіоні). Зважаючи на обставини, зумовлені війною та обмеженням окремих напрямів видатків, тут, як і загалом по регіону, спостерігаються зміни напрямів фінансування.

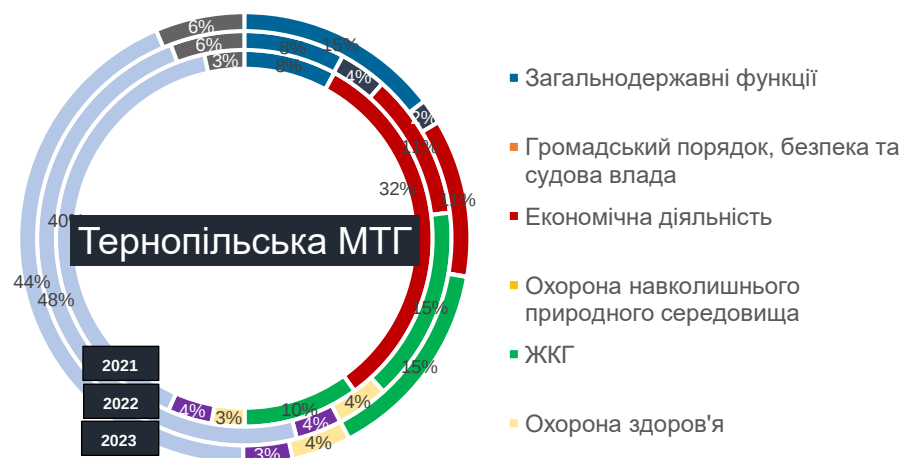

Рис. 9.1.5. Структура видатків бюджету Тернопільської МТГ у 2021-2023 рр.⁸⁹

⁸⁹ За даними державного веб-порталу бюджету для громадян Open Budget, (URL: <https://openbudget.gov.ua>)

Як уже зазначено, значно меншими у громаді є видатки на виконання загальнодержавних функцій (в середньому по Тернопільській області на цей напрям витрачено 13-17% видатків бюджетів громад, у Тернопільській МТГ – у 2021-2022 рр. 8%, а у 2023 р. – 15%).

Видатки на освіту у громаді становили 44%, а, враховуючи, що частка освітньої субвенції у структурі доходів бюджету громади дорівнює приблизно 14%, можна констатувати: близько 30% видатків на освіту забезпечує сама громада (хоча частка видатків цього спрямування у структурі видатків бюджету громади на 10 в. п. менша ніж у середньому по області).

Порівняно вищу частку фінансового ресурсу громада спрямовує на житлово-комунальне господарство, що не дивно. Адже громада має потужний житлово-комунальний сектор, що вимагає залучення значних ресурсів на його утримання.

Аналізуючи частку Тернопільської МТГ за обсягами доходів і видатків у складі доходів і видатків бюджетів територіальних громад Тернопільської області (рис. 9.1.6), видно, що у громаді сконцентровано найбільший економічний, а, отже, і бюджетний потенціал регіону.

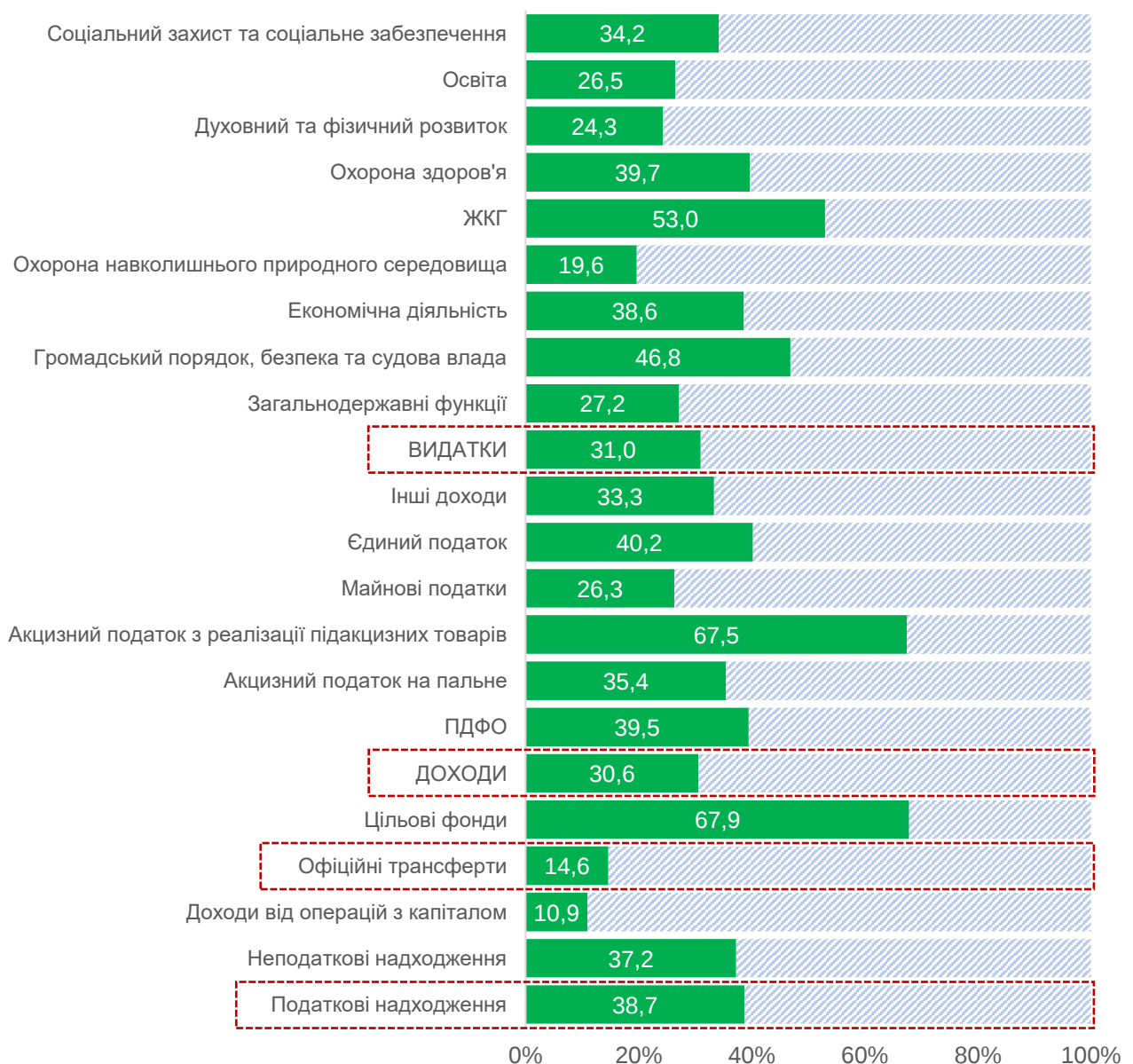

Рис. 9.1.6. Частка доходів і видатків бюджету Тернопільської МТГ у доходах і видатках територіальних громад Тернопільської області, %, 2023 рр.⁹⁰

⁹⁰ За даними державного веб-порталу бюджету для громадян Open Budget, (URL: <https://openbudget.gov.ua>)

Висновки

1. Тернопільська МТГ концентрує найбільший економічний та бюджетний потенціал у регіоні та є однією з громад з найвищим рівнем фінансової спроможності (характеризується одними з найбільших у регіоні показниками надходжень загального фонду бюджету, фіскальної віддачі території, обсягу надходження місцевих податків і зборів в розрахунку на одну особу).

Доходи бюджету громади на 77% формуються завдяки сплаченим до місцевого бюджету податкам (у регіоні – 61%). Структура податкових доходів загалом відповідає структурі доходів територіальних громад регіону, однак дається взнаки розвинена інфраструктура торгівлі, що супроводжується вищою часткою акцизного податку з реалізації суб'єктами роздрібною торгівлі підакцизних товарів.

Доходи бюджету громади характеризуються диверсифікованістю (немає залежності від одного-декількох бюджетоформуючих підприємств), що мінімізує ризики втрати джерел доходів.

2. Динаміка доходів та видатків бюджету громади в умовах війни свідчить про «збереження» (і, навіть, покращення) докризового стану фінансів навіть на тлі поступового зниження підтримки місцевого бюджету з державного бюджету (більше як удвічі з моменту повномасштабного вторгнення).

3. Політику Тернопільської міської ради у сфері місцевого оподаткування можна охарактеризувати як виважену і «дружню» до платників: ставки податків є суттєво нижчими ніж визначені Податковим кодексом максимуми, на території громади також застосовано зонування, що сприяє справедливості оподаткування.

4. Громада характеризується виваженою видатковою політикою, про що свідчать значна спрямованість видатків на капітальні цілі (що у рази перевищує обсяги капітальних видатків на особу у регіоні), а також суттєво менші видатки на утримання апарату управління.

Х. ІНСТИТУЦІЙНА СПРОМОЖНІСТЬ ГРОМАДИ

10.1. Напрями управління громадою

Місцеве самоврядування на території Тернопільської МТГ здійснює міська рада в складі голови ради та 41 депутата міської ради. Детальна інформація щодо діяльності міського голови, депутатського корпусу, виконавчого комітету розміщені на офіційному сайті громади <https://ternopilcity.gov.ua/> та на фейсбук-сторінці <https://www.facebook.com/Ternopil.rada/>.

Система інноваційного управління в громаді. Тернопільська міська рада впродовж тривалого часу активно впроваджує в систему місцевого самоврядування інноваційні інструменти управління та залучення жителів до врядування. Міська рада підвищує ефективність, відкритість та прозорість своєї діяльності, застосовуючи новітні інформаційно-телекомунікаційні технології. Результати її діяльності визнано як позитивні, про що свідчать найвищі позиції міста в численних рейтингах міст України впродовж тривалого періоду (рис. 10.1.1).

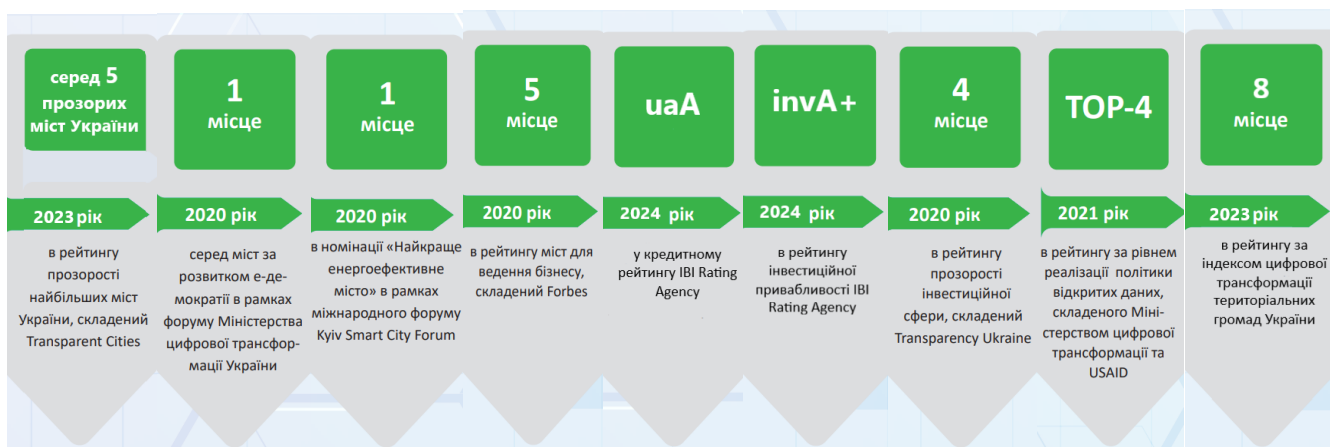

Рис. 10.1.1. Позиції Тернопільської міської ради у різних рейтингах громад України у 2020-2024 роках

За результатами аналізу функціонування органів місцевого самоврядування міст України у контексті оцінювання бізнес-клімату Тернопіль у 2019-2020 роках **ввійшов у п'ятірку міст з високим рейтингом конкурентоспроможності**, який аналізували за напрямками «Прозорість та відкритість даних» (3 місце; 7,34 бали), «Підтримка інновацій» (2 місце; 6,69 бала), «Інфраструктура підтримки бізнесу» (2 місце, 6,81 бала).

Набори відкритих даних, які оприлюднює Тернопільська міська рада, є одними із найбільш популярних в Україні на місцевому рівні за кількістю завантажень. За даними Єдиного державного веб-порталу відкритих даних у 2020 році Тернопіль входив до чотирьох міст, набори даних яких активно завантажують користувачі порталу.

Досягненням громади є запровадження таких електронних ресурсів: інтерактивна карта зовнішньої реклами, інтерактивна карта реєстру комунального майна, інтерактивна карта позашкільних закладів, онлайн-форма для повідомлення про неетичну поведінку або конфлікт інтересів посадових осіб Тернопільської міської ради, карта ремонтів, карта будов. Крім того, успішно функціонують запис на прийом до сімейного лікаря, централізована система відеоспостереження міста Тернополя, «відкритий бюджет» – інфографіка місцевого бюджету, система відкритих даних та відповідний портал, «громадський бюджет», онлайн оплата за житлово-комунальні послуги. На сучасному етапі система інноваційного управління в громаді представлена різноманітними інструментами (табл. 10.1.1).

Досягненням громади є мобільний додаток «е-Тернопіль» та портал «е-Тернопіль». Портал мешканця», що складається з трьох розділів: «Послуги» (мешканці можуть подати заявки на отримання послуг, які надаються у ЦНАПі, повністю онлайн – від процесу створення заявки, підписання – до отримання відповіді), «Е-приймальня» (подання звернень, запитів та листів до Тернопільської міської ради онлайн та отримання відповідей в особистому кабінеті на порталі), «Е-демократія» (це «Опитування» та «Обговорення», за допомогою яких мешканці

можуть висловлювати свою думку щодо важливих питань та впливати на життя міста). Портал розроблений у межах проекту «Місцеві ініціативи щодо відкритого врядування та прав людини на місцевому рівні в Україні», що фінансується Проектом Конгресу Ради Європи.

У мобільному додатку «е-Тернопіль» є послуги: «Комунальні платежі», «Файна карта» (транспортна карта), «Паркінг авто», «Інтерактивні карти», «Е-демократія» (опитування та обговорення), «Е-приймальня» (подача запитів і звернень онлайн, онлайн-записи до структурних підрозділів), «Сповідання» (система персональних та загальних сповіщень) тощо. На даний час користувачами порталу є більше як 90 000 користувачів.

Таблиця 10.1.1. Система інноваційного управління в Тернопільській громаді

Елементи інноваційного управління громадою	Суть інструмента
 Центр надання адміністративних послуг https://cnap.rada.te.ua/	З 2013 року в Тернополі працює Центр надання адміністративних послуг, який, станом на 2023 рік, забезпечує надання 294 послуг у 43 сферах, зокрема через електронний зв'язок – 103 послуги. Розвиток ЦНАП, який триває вже впродовж десяти років, дав змогу забезпечити впровадження інклюзивного підходу до надання адмінпослуг особам, які за станом здоров'я не здатні самостійно пересуватися або досягли 80-річного віку, через використання автоматизованого комплексу «Мобільний кейс». Крім того, громада підтримує та просуває серед мешканців можливість оцінки якості адмінпослуг у ЦНАП, що розроблена і впроваджена Мінцифрою.
 PROZORRO	У 2015 році Тернопіль одним з перших долучився до системи електронних закупівель. З 2018 року PROZORRO використовується для проведення конкурсів з оренди комунального майна.
 ФАЙНА КАРТА Соціальна карта тернополянина https://fayna-karta.te.ua/	З 2018 року діє електронна система оплати за проїзд у міському пасажирському транспорті, завдяки якій мешканці громади та гості міста можуть розраховуватися за проїзд персоніфікованою «Соціальною картою тернополянина» або електронним проїзним квитком.
 Система управління якістю https://ternopilcity.gov.ua/sistema-upravlinnya-yakistyu/43258.html	У громаді результативно функціонує система управління якістю, що підтверджене успішним проходження міською радою ресертифікаційного аудиту у 2023 році. Система впроваджена ще у 2011 році та дозволяє усувати дублюючі функції, уніфікувати документообіг, чітко розподіляти завдання між працівниками, надавати якісні та доступні послуги громаді, аналізувати зовнішні та внутрішні чинники, які впливають на досягнення результатів, визначати рейтинг публічності.
 е-Тернопіль Портал мешканця https://e-ternopil.gov.ua/	З 2018 року діє форма участі мешканців у місцевому самоврядуванні, що проводиться в форматі електронного опитування, консультацій та обговорення нормативних актів. Згідно з результатами аналізу рівня використання громадами в Україні інструмента електронної демократії «Е-консультації» у 2021 році, Тернопільська громада – серед лідерів.
 е-Тернопіль Мобільний додаток «е-Тернопіль»	Портал розроблений у межах проекту «Місцеві ініціативи щодо відкритого врядування та прав людини на місцевому рівні в Україні», що фінансується Проектом Конгресу Ради Європи. У мобільному додатку «е-Тернопіль» є послуги: «Комунальні платежі», «Файна карта» (транспортна карта), «Паркінг авто», «Інтерактивні карти», «Е-демократія» (опитування та обговорення), «Е-приймальня» (подача запитів і звернень онлайн, онлайн-записи до структурних підрозділів), «Сповідання» (система персональних та загальних сповіщень) тощо. На даний час користувачами порталу є більше як 90 000 користувачів.

 Платформа електронної демократії. Е-петиції https://petition.e-dem.ua/terнопil/Petition	З 2015 року діє форма колективного звернення мешканців до міської влади для здійснення збору підписів на підтримку електронної петиції щодо будь-яких питань, що відносяться до компетенції влади. Громада – серед найбільш активних в Україні щодо використання цього електронного інструменту.
 Громадський бюджет. Шкільний громадський бюджет https://budget.e-dem.ua/6110100000	З 2016 року діє громадський бюджет, мешканці можуть подавати проекти, підтримувати їх та спостерігати за тим, як проекти-переможці реалізуються владою. На початку реалізації проекту на підтримку поданих заявок тернополяни віддали всього 5 тис. голосів, то у 2020 році голосів було уже понад 40 тисяч, що свідчить про підвищення довіри до місцевої влади та налагодження комунікації між владою і громадою. Окрім того, Тернопіль став першим обласним центром в Україні, що впровадив «Шкільний громадський бюджет», охоплення якого становило в 2020 році понад 6 тис. учнів.

Тернопільська міська рада активно працює у напрямі європейської інтеграції, ця робота високо оцінена європейськими партнерами. У різні роки **місто отримало три з чотирьох можливих відзнак, які може отримати європейське місто від Ради Європи**. У 2013 році місто отримало диплом Ради Європи, у 2014 році – Почесний Прапор Ради Європи, у 2015 році стало єдиним в Україні та одним з восьми в Європі, що нагороджене Почесною Таблицею Ради Європи.

Здобуття європейських нагород не лише підвищує статус міста, але й відкриває широкі можливості в галузі співробітництва з перспективними містами та регіонами, з міжнародними організаціями та фондами. Адже Тернопіль є частиною історично-культурної спадщини Європи, інтегроване у систему її зв'язків і співробітництва.

Міжнародна співпраця і підтримка Важливою та ефективною є робота, яку провадить Тернопільська міська рада в напрямі залучення фінансування з інших джерел та налагодження міжнародного співробітництва. З моменту створення Тернопільської МТГ міська рада втілила значні проекти на загальну суму понад 100 млн дол США (гранти та кредити) (рис. 10.1.2, табл. 10.1.2).

Рис. 10.1.2. Мапа міжнародного партнерства Тернопільської міської ради⁹¹

⁹¹ <https://decentralization.ua/newgromada/4632>

Таблиця 10.1.2. Інформація про співпрацю Тернопільської міської ради з проектами міжнародної технічної допомоги та міжнародними організаціями⁹²

Назва донора	Деталі укладених договорів, угод	Назва проекту	Сума
Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО)	Кредитний договір CPF DU 1/15 між Північною екологічною фінансовою корпорацією (НЕФКО) та комунальним підприємством теплових мереж «Тернопільміськтеплокомуненерго» Тернопільської міської ради від 21.12.2016 року; Проект реалізовано КП «Тернопільміськтеплокомуненерго» використано кошти НЕФКО в сумі 352 984,83 євро та грантові кошти в сумі – 299 999,92 євро. У рамках проекту придбано та влаштовано 25 ІТП (житлові будинки та лікарні), переобладнано котельню по вул. Купчинського, 14а (переведено існуючі газові котли на біопаливо (палети) шляхом заміни пальників).	Demo UkrainaDH – Тернопіль	- кредит – 355 тис. євро; - грант – 300 тис. євро
Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)	Угода про передачу коштів позики №13010-05/197 від 11 грудня 2018 року між Міністерством фінансів України, Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України та Тернопільською міською радою. Завершено роботи по термомодернізації дитячого садочку №32 за адресою вул. Петра Батьківського, 46. Використано кошти у розмірі 30,0 млн грн. У 2025 році очікується підписання контрактів на термомодернізацію 19 закладів освіти. Паралельно очікується оголошення тендеру «автоматизований енергомоніторинг громадських будівель м. Тернополя»	«Програма розвитку муніципальної інфраструктури України» Проект «Глибока термомодернізація будівель закладів освіти м. Тернополя»	Кредит ЄІБ – 25 400 тис. євро
Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), Фонд чистих технологій	Угода про позику «Підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання України» 8387 – UA від 26 травня 2014 року. Договір про субкредитування № 13010-05/79 від 18 серпня 2016 року між Мінфіном, Мінрегіоном та КП «Тернопільміськтеплокомуненерго» Тернопільської міської ради про використання Позики, що надається Україні Міжнародним банком реконструкції та розвитку Мета проекту - модернізація систем теплопостачання шляхом придбання ІТП та зменшення викидів CO2. Станом на 01.01.2025 року проведено реконструкцію теплових мереж на п'яти ділянках центрального теплопостачання, здійснено модернізацію 9 котельнь, влаштовано мережеві насоси з перетворювачами частоти. Проектом передбачено встановлення 467 індивідуальних теплових пунктів (ІТП) за кошти ФЧТ. Станом на 01.01.2025 року здійснено поставку 192 ІТП	«Підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання України»	кредит від Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) у розмірі 16,53 млн дол. США
	Угода про позику «Підвищення енергоефективності в секторі централізованого теплопостачання України» № TF016327 – UA від 26 травня 2014 року Договір про субкредитування № 13010-05/80 від 18 серпня 2016 року між Мінфіном, Мінрегіоном, Тернопільською міською радою та КП «Тернопільміськтеплокомуненерго» Тернопільської міської ради про виконання Позики, що надається Україні Міжнародним банком реконструкції та розвитку (діючим в якості виконавця від імені Фонду чистих технологій)		Кредит від Фонду чистих технологій (ФЧТ) – 8,14 млн дол. США
Європейський Банк Реконструкції і Розвитку (ЄБРР); Фонд Східноєвропейського партнерства з	Кредитний договір між КП «Тернопільміськтеплокомуненерго» та ЄБРР від 28 вересня 2012 року. Станом на 1 січня 2025 року придбано та встановлено 7 великих циркуляційних насосів, здійснено реконструкції котельні по вул. Лесі Українки та теплових мереж по вул. Лесі Українки, Протасевича та Київська. За грантові кошти передбачається влаштування системи індивідуальних теплових пунктів (278 одиниць). Станом на 01.01.2025 року встановлено 205 ІТП.	Модернізація системи централізованого теплопостачання м. Тернополя	Кредит ЄБРР – 10 млн. євро

⁹² За даними Тернопільської міської ради: Інформація про співпрацю Тернопільської міської ради з проектами міжнародної технічної допомоги та міжнародними організаціями.
<https://ternopilcity.gov.ua/ekonomika/propozitsii-mignarodnoi-spivpratsi/>

енергоефективності та докiлля (E5P)	Договір про надання гранту між ЄБРР, Комунальним підприємством теплових мереж «Тернопільміськтеплокомун-енерго» та Тернопільською міською радою від 28 вересня 2012 року.		Грант Фонду Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та докiлля (E5P – 8 млн. євро.
Міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР)	Угода про позику «Другий проект розвитку міської інфраструктури», № 8391-UA від 26 травня 2014 року Договір про субкредитування між Мінфіном, Мінрегіоном, Тернопільською міською радою та КП «Тернопільводоканал» № 13010-05/95 від 20.11.2014 р. Угода про позику «Другий проект розвитку міської інфраструктури», № TF017112 від 26 травня 2014 року Договір про субкредитування між Мінфіном, Мінрегіоном, Тернопільською міською радою та КП «Тернопільводоканал» № 13010-05/96 від 20.11.2014 р. Кошти спрямовані на: закупівлю обладнання для хіміко-бактеріологічної лабораторії питної води та лабораторії водовідведення, а також придбання автотранспортної техніки. КП «Тернопільводоканал»	Програма розвитку міської інфраструктури-2 по модернізації систем водопостачання та водовідведення	Кредит від Світового банку 29,9 млн. грн
			Кредит від Фонду чистих технологій – 6,8 млн. дол. США
Північна екологічна фінансова корпорація (НЕФКО) Фонд Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та докiлля (E5P)	Кредитний договір ESC 7/18 між Північною екологічною фінансовою корпорацією та Тернопільською міською радою від 21 грудня 2018 року. Використано кредитні кошти НЕФКО в сумі 12,210 млн грн., 5,0 млн грн. грантових коштів та 49,96 тис. грн. з міського бюджету. Модернізовано вуличне освітлення на 59 вулицях міста, 2640 ртутних ламп замінили на сучасні світлодіодні світильники. В ході реалізації проекту додатково становлено 51 нову опору освітлення, замінено 75 км самоутримуючих проводів та встановлено 3 шафи управління. Проект завершено	Реконструкція системи зовнішнього освітлення м. Тернополя «Світло без ртуті»	Кредит НЕФКО– 12,5 млн. грн.
			Грант Фонду Східноєвропейського партнерства з енергоефективності та докiлля – 5 млн. грн.
Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)	Угода про передачу коштів позики від 26 грудня 2019 року № 13010-05/274 між Міністерством фінансів України, Міністерством інфраструктури України, Тернопільською міською радою та комунальним підприємством «Міськавтотранс» Тернопільської міської ради. Проект передбачає оновлення автобусного парку комунального підприємства «Міськавто» та перебуває на стадії і реалізації.	Проект «Міський громадський транспорт України І» Підпроект «Оновлення рухомого складу автобусного парку КП «Міськавтотранс» у місті Тернопіль»	Кредит ЄІБ – 2 000 тис. євро
Європейський інвестиційний банк (ЄІБ)	Укладено Угоду про передачу коштів позики від 13 грудня 2023 року № 13110-05/239 між Міністерством фінансів України, Міністерством інфраструктури України та Тернопільською міською радою. Проект передбачає оновлення тролейбусного парку (через придбання 17 тролейбусів) комунального підприємства «Тернопільелектротранс» та перебуває на стадії виконання контракту постачальником.	Проект «Міський громадський транспорт України – ІІ» Підпроект «Оновлення електротранспорту міста Тернополя»	Кредит – 5 500 тис. євро
Європейський Банк Реконструкції і Розвитку (ЄБРР)	Кредитний договір між комунальним підприємством «Тернопільелектротранс» та Європейським банком реконструкції та розвитку від 10.12.2024 року.	«Проект модернізації громадського тролейбусного транспорту у м. Тернопіль в рамках програми RLF»	Кредит ЄБРР – 11 000 тис. євро

	Договір гранту між комунальним підприємством «Тернопільелектротранс» та Тернопільською міською радою та Європейським банком реконструкції та розвитку щодо інвестиційного гранту від Спеціального фонду для високоефективного партнерства з протидії зміні клімату для Проекту модернізації громадського тролейбусного транспорту у м. Тернопіль в рамках програми RLF від 10.12.2024 року		Грант – 4 000 тис. грн
Уряд Німеччини Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH Рада Європи, Конгрес місцевих і регіональних влад	17 листопада 2023 року підписано стандартну лист-угоду між ПРООН та Тернопільською міською радою та затверджено рішенням міської ради від 15.12.2023 №8/34/31. Проект завершено створено відкритий громадський простір «OPEN SPACE Ternopil».	Проект «Підтримка швидкого економічного відновлення українських муніципалітетів» Місцева ініціатива «Підприємцем бути легко»	Загальна сума проекту – 736,3 дол. США, у т.ч. грант – 610,1 дол. США
Рада Європи, Конгрес місцевих і регіональних влад	Грантова угода між Радою Європи та Тернопільською міською радою, затверджена рішенням міської ради від 01.03.2024 року № 8/37/07. Проект завершено. Створено інструменти електронної демократії «Е опитування» , «Е-громадські консультації» та розширено функціонал Порталу Мешканця»	Проект «Місцеві ініціативи щодо відкритого врядування та прав людини на місцевому рівні в Україні» Місцева ініціатива «e-TERNOPIL - open governance»	Грант – 797,4 тис. грн
Шведський міжнародний центр місцевої демократії (ICLD) та Шведське агентство міжнародного розвитку (Sida).	Мета проекту налагодження належного управління стічними водами в Тернопільській міській територіальній громаді. Проект подано та буде реалізовуватись в партнерстві із громадою Роннебю (Швеція).	Проект «Water for Life»	Грант 1 125 тис. шведських крон
Кошти Європейського союзу	Строк реалізації 2020-2025 . 1 етап Розробка Плану місцевого економічного розвитку 2 етап Портфельний підхід до міських перетворень. Проект в стадії реалізації	Проект «Мери за економічне зростання»	Грант 250 тис. євро
	Грантовий контракт № PLUA.01.02-IP.01-0001/24-00. Проект передбачає: будівництво системи аерації Тернопільського ставу (4 черга); розчищення русла річки Серет в межах парку «Сопільче» в м. Тернопіль; будівництво системи водовідведення на територіях прилеглих до Тернопільського водосховища (район Пронятин) в м. Тернополі; екобіотехнологічне очищення водойми одноклітинними водоростями та вищими водними рослинами; проведення вапнування Тернопільського ставу. Строк реалізації до 2026 року	Проект «Стале управління водними ресурсами: шлях до відродження Західної України та Східної Польщі» (Програма Interreg NEXT Польща-Україна 2021-2027)	Грант 990 тис. євро

Тернопільська МТГ налагодила активну співпрацю не лише з міжнародними організаціями в межах залучення фінансових ресурсів, а й з іноземними партнерами в різних країнах, зокрема:

- **міста-побратими:** Хожув, Тарнув (Польща), Батумі (Грузія);
- **міста-партнери:** Ялова (Туреччина), Радом, Новотомишльський повіт, Ниса, Суленцінський повіт, Єлень Гура, Сувалкі, Плонськ, Замосцю (Польща), Вільянді (Естонія), Слівен, Шумен (Болгарія), Мурсія (Іспанія), Таураге (Литва), Апостолес (Аргентина), Парма (США), Прудентополіс (Бразилія), Барут/Марк, Ерфтштадт, Ізерлон (Німеччина), Роннебю (Швеція);
- **дружні міста:** Люблін, Бжег (Польща), Йонкерс (США), Торонто (Канада);
- **угоди, що укладені з закордонними українцями:** Товариство українців у Словенії «Берегиня», Конгрес українців Естонії, Спілка українців у Португалії, Українська Центральна Репрезентація в Аргентинській Республіці, Світовий конгрес українських молодіжних організацій, Асоціація іспано-української дружби та співробітництва «Тарас Шевченко».

10.2. Молодь у розвитку громади

Тернопіль є одним із ключових молодіжних центрів на Заході України, що є результатом формування тут осередку, орієнтованого на потреби молодих людей. Згідно зі [статистичними даними](#), молодь у віці 14-35 років становить приблизно 25% населення міста. Впродовж 2020-2021 рр. місто носило статус [Молодіжної столиці України](#). В цьому статусі громада організувала Всеукраїнський форум Молодіжної столиці України «МолоДійТЕ!».

Основними «магнітами» для залучення та втримання у місті молодих активних людей є:

- *розвиток міста як потужного освітнього хабу* (тут функціонують передові ВНЗ Заходу України та заклади професійно-технічної освіти); розвиток міста як конкурентоспроможного освітнього хабу сприяє постійному приїзду сюди великої кількості студентів не лише з-поза меж міста, а й регіону і країни;
- *розвинений ринок праці та розвиток «привабливих» для молоді ВЕД* (ІТ, інновації, підтримка стартапів, зелена енергетика), *націленість місцевої влади на підтримку зайнятості та підприємницької активності серед молодих людей*, що зумовлене високою часткою молодих людей у структурі пошуку роботи;
- *розвинена система підтримки молодіжних ініціатив* - у Тернополі діє низка [молодіжних організацій та просторів](#), зокрема, КП «Тернопільський центр дозвілля та молодіжних ініціатив ім. Довженка», КЗ «Дитячо-юнацький пластовий центр», ГО «Центр Науки Тернополя», основною метою функціонування яких є підтримка проєктів молоді. Місцева влада також фінансує молодіжні ініціативи у сфері української національної громадянської ідентичності, культури, здорового і безпечного способу життя, неформальної освіти, працевлаштування; у громаді прийнято програму «Молодь» на 2024-2026 р. (щорічний обсяг фінансування – 5-6 млн грн);
- *широкий спектр можливостей для проведення дозвілля:* культурного (проведення фестивалів, Гаївок, майстер-класів з написання писанок, вечорниць, поетичних вечорів); активного (проведення вишколів, тренінгів, змагань, квестів, розвинена спортивна інфраструктура, паркові зони тощо);
- *націленість на екологічні ініціативи* – завдяки підтримці молодіжних програм і проєктів, у місті реалізовано численні «зелені» проєкти (збереження чистоти озера, сортування відходів та енергозбереження).

За результатами щорічного визначення Індексу Благополуччя Молоді, який, шляхом опитування молодих людей, визначається в найбільших містах України (рис. 10.2.1). Ключовою метою визначення Індексу є врахування думок молодих людей про існуючий суспільний лад, усвідомлення їхніх запитів та потреб для можливості самореалізації у своїх громадах.

З аналізу Індексу Благополуччя Молоді помітно, що загалом міста Заходу України характеризуються доволі добрими результатами (0,74-0,76 з 1,00 можливого значення). Порівняння динаміки зміни Індексу для Тернополя свідчить, що на задовільному рівні молодь задоволена сферою безпеки та захищеності, хоча тут прослідковується суттєве покращення значення субіндексу впродовж аналізованого періоду, економічними можливостями та участю у політичному житті. Найвищими значеннями субіндексів характеризуються сфери охорони здоров'я, інформаційно-комунікаційних технологій та освіти.

Рис. 10.2.1. Динаміка Індексу Благополуччя Молоді у Тернополі у 2020-2023 рр. та порівняння значень Індексу у містах Заходу України, 2021 р.⁹³

З метою популяризації громадської активності серед молоді та розвитку молодіжної політики громади, фахівці управління сім'ї, молодіжної політики та захисту дітей Тернопільської міської ради розробили ознайомчий [каталог](#), що містить детальні відомості про громадську організацію, її напрямки роботи, фото та реалізовані проекти, та [карту молодіжних об'єднань](#) (рис. 10.2.2).

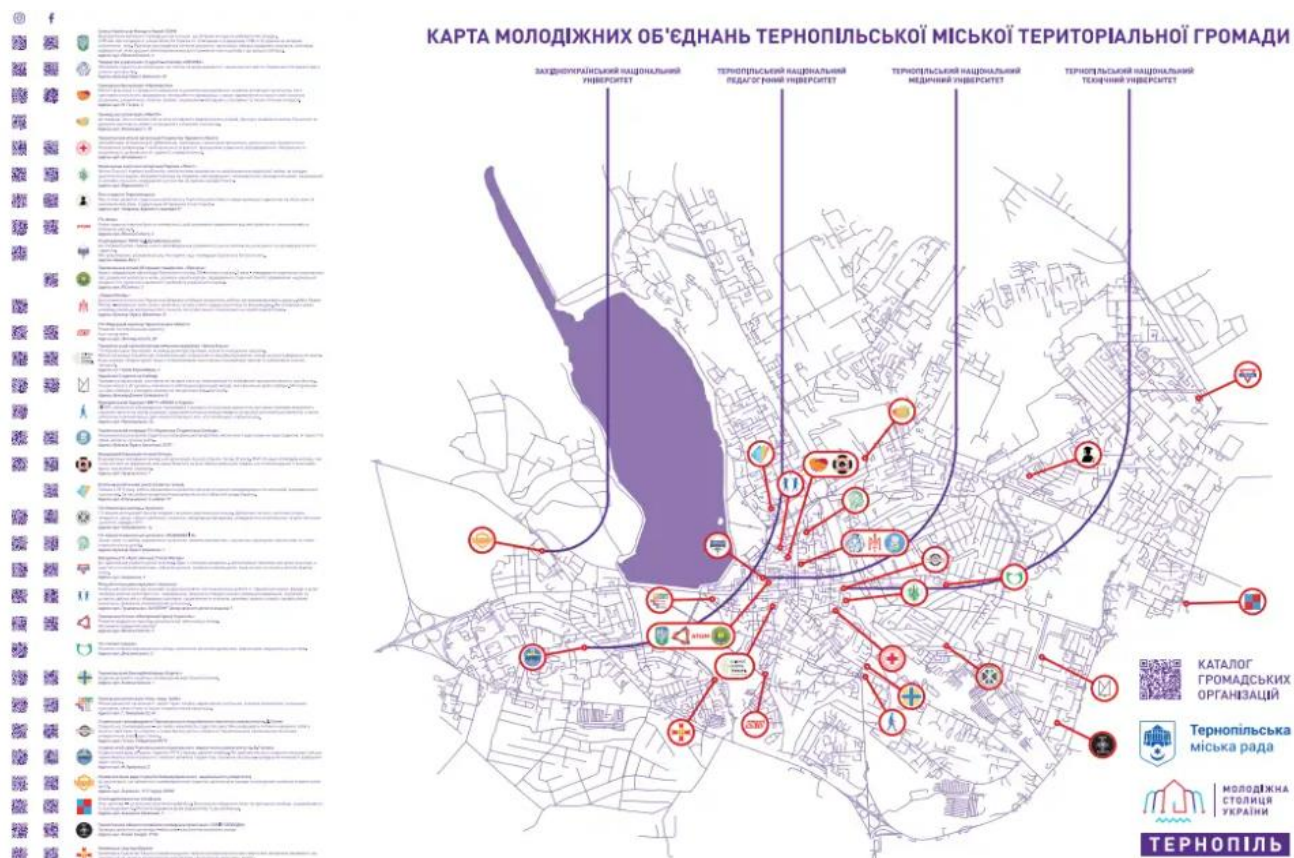

Рис. 10.2.2. [Карта молодіжних об'єднань](#) Тернополя

⁹³ Індекс Благополуччя Молоді. <https://www.youthwellbeing.in.ua/>

З допомогою цих інструментів вдасться знайти однодумців та реалізувати на практиці спільні ідеї, ініціативи та проекти, адже каталог вміщує інформацію про громадські молодіжні організації різного спрямування, де молодь зможе знайти себе та долучиться до управління громадою.

При Тернопільській міській раді діє консультативно-дорадчий орган Тернопільська молодіжна міська рада, що покликана сприяти взаємодії міської ради та її виконавчих органів і молоді міста Тернополя. Активність органу прослідковується на офіційних сторінках у соціальних мережах Фейсбук та Інстаграм. Молодіжна рада здійснює активну проектну діяльність та проводить дослідження актуальних для молоді сфер життя, на основі яких формує рекомендації для відповідних виконавчих органів міської ради. Делегатами молодіжної ради є представники громадських організацій, студентських

активів, учнівського самоврядування. Основними цілями діяльності молодіжної міської ради є збільшення рівня участі молоді у прийнятті рішень, підвищення ролі громадськості та активної молоді у місті. Координацію роботи Молодіжної міської ради здійснює Управління сім'ї, молодіжної політики та захисту дітей. Голова молодіжної міської ради виконує обов'язки штатного радника міського голови з молодіжних питань. Ця практика сприяє налагодженню якісної роботи молодіжної ради як консультативно-дорадчого органу.

Висновки

1. Сильною стороною громади є високий рівень цифровізації надання послуг населенню. Тернопільська міська рада впродовж тривалого часу (навіть в умовах до початку децентралізації в Україні) активно впроваджує інноваційні інструменти управління та залучення жителів до врядування. Це забезпечило їй ефективність, відкритість та прозорість функціонування, що визнається на загальнодержавному рівні (Тернопіль входить у перелік міст з найвищим рівнем конкурентоспроможності в Україні) та прослідковується у високих позиціях у загальнонаціональних рейтингах. Громада також визнана на міжнародному рівні, адже є однією з небагатьох в Україні, що має нагороди від Ради Європи.
2. Перевагою громади є налагодження ефективних та сталих партнерських відносин з іноземними партнерами в різних країнах (28 партнерів у 13 країнах), а також співпраця з міжнародними організаціями щодо втілення вагомих для громади проектів (залучено понад 100 млн дол. США у вигляді грантів та кредитів). Крім того, Тернопільська МТГ має налагоджену співпрацю з представниками світового українства.
3. Сильною стороною Тернопільської МТГ є розвиток Тернополя як одного з найбільших молодіжних центрів на Заході України. Основними «магнітами» для залучення та втримання у місті молодих активних людей є: розвиток міста як потужного освітнього хабу, розвинений ринок праці та розвиток «привабливих» для молоді ВЕД, націленість місцевої влади на підтримку зайнятості та підприємницької активності серед молодих людей; розвинена система підтримки молодіжних ініціатив; широкий спектр можливостей для проведення дозвілля; націленість на екологічні ініціативи. Потугою громади є активна молодіжна рада, що має налагоджені зв'язки з численними молодіжними громадськими організаціями.

XI. ОРГАНИ САМООРГАНІЗАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ ТА ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ

Відповідно до [Статуту Тернопільської міської територіальної громади](#) (рішення № 7/33/8 від 5 квітня 2019 р.), орган самоорганізації населення є однією з форм участі жителів Тернопільської міської територіальної громади у вирішенні окремих питань місцевого значення. Органами самоорганізації населення є будинкові, вуличні комітети, комітети мікрорайонів у Тернопільській міській територіальній громаді. Основними завданнями органів самоорганізації населення є: 1) створення умов для участі жителів Тернопільської міської територіальної громади у вирішенні питань місцевого значення в межах Конституції і законів України; 2) задоволення соціальних, культурних, побутових та інших потреб жителів шляхом сприяння у наданні їм відповідних послуг; 3) участь у реалізації соціального, економічного, культурного розвитку відповідної території, інших місцевих програм.

У Тернопільській МТГ порівняно високий рівень самоорганізації населення, формування і діяльності громадських об'єднань. Тут зареєстровано понад 1400 громадських організацій⁹⁴, ⁹⁵. З деякими з них та з громадськими організаціями з-за меж громади міська рада та комунальні заклади співпрацюють в межах реалізації окремих ініціатив.

Розвиненою у громаді є **мережа громадських організацій екологічного спрямування**, окремі з них активно та впродовж тривалого часу діють на території громади, зокрема: Тернопільська обласна організація Українського товариства охорони природи, Тернопільська територіальна екологічна організація «Зелена планета», Тернопільська обласна організація Української екологічної організації «Зелений світ», Українське гідроекологічне товариство (Тернопільське обласне відділення), Тернопільське екологічне об'єднання «Наше місто», Тернопільська дитяча екологічна організація «Медобори», ГО «Тернопільська молодіжна екологічна ліга».

Молодіжна міська рада Тернополя здійснює активну проектну діяльність та проводить дослідження актуальних для молоді сфер життя, на основі яких формує рекомендації для відповідних виконавчих органів міської ради. Делегатами молодіжної ради є представники з громадських організацій, студентських активів, учнівського самоврядування. Основними цілями діяльності молодіжної міської ради є збільшення рівня участі молоді у прийнятті рішень, підвищення ролі громадськості та активної молоді у місті.

Висновки

1. Сильною стороною громади є значна громадська активність жителів Тернопільської МТГ (понад 1,4 тис. громадських організацій). Потужним є кластер громадських організацій за напрямками екологічного спрямування та молодіжної політики.

⁹⁴ Громадські організації Тернопільської області. YC.Marcet. <https://catalog.youcontrol.market/hromadski-orhanizatsii/ternopilaska-oblast>

⁹⁵ Опендатабот. <https://opendatabot.ua/c/UA61040490000035010?kved=94&offset=1476>

ХІІ. РЕЗУЛЬТАТИ ОПИТУВАННЯ ЗАІНТЕРЕСОВАНИХ СТОРІН

12.1. Результати анкетування мешканців

Методом онлайн-анкетування через платформу Google Forms було проведено опитування впродовж жовтня-листопада 2024 року. При проведенні опитування було запропоновано питання, варіанти відповідей до питань, а також (за бажанням) можливість додати власну відповідь на питання.

У цьому дослідженні взяло участь 1977 осіб, 81,2% з яких – жінки та 18,8% – чоловіки. 79,9% респондентів – люди у віці 21-50 років. Майже 98% респондентів проживають у Тернополі, з них 83,4% тут зареєстровані.

Більшість людей (91,6%) розглядають громаду як місце, де їм комфортно жити і є можливості для самореалізації, а для багатьох – це і місце, де вони хочуть, щоб жили їхні діти.

Оцінюючи сучасний стан розвитку громади, більшість респондентів вказують на добрий та задовільний рівень надання послуг та розвитку інфраструктури. Найвище вони оцінили задоволеність мережею маршрутів громадського транспорту, якість надання послуг дошкільної освіти, рівень задоволення культурних потреб. На найнижчому рівні – стан тротуарів, наявність велосипедних доріжок, пристосованість міської інфраструктури для маломобільних груп населення.

Серед найбільш значних проблем, що перешкоджають розвитку громади, респонденти відзначають відсутність інвестицій і недостатню громадську активність мешканців (табл. 12.1.1). На запитання, які саме завдання є найважливішими для розвитку громади, найбільше ствердних відповідей стосувалися створення умов для залучення інвестицій, підтримки розвитку малого і середнього бізнесу, розширення можливостей для працевлаштування – тобто економічної сфери.

Таблиця 12.1.1. Топ-5 проблем та завдань для вирішення – за результатами опитування мешканців Тернопільської МТГ

Топ-5 проблем для розвитку громади		Топ-5 завдань для розвитку громади	
Назва	Кількість згадувань	Назва	Кількість згадувань
Відсутність інвестицій	757	Створення умов для залучення інвестицій	644
Недостатня громадська ініціативність та активність мешканців	757	Підтримка розвитку малого і середнього бізнесу	563
Безробіття	570	Розширення можливостей для працевлаштування	482
Несприятливі умови для розвитку підприємництва	521	Поліпшення стану й ремонт доріг в громаді	478
Відсутність можливостей для самореалізації	485	Вдосконалення роботи громадського транспорту	337

Основним ресурсом громади, на думку її жителів, є приваблива природа і наявність ставу посеред міста, вигода місця розташування та молодь.

В умовах війни мешканці Тернопільської МТГ оцінюють рівень безпеки у місті як «задовільний».

За рівнем довіри респондентів до представників міської влади більшість голосів віддано за категорії «задовільно» і «добре» - як щодо голови громади, старост, так і місцевих депутатів.

Основним джерелом інформації для опитаних є соціальні мережі (66,6%), місцеві групи в месенджерах (56,9%), офіційний сайт міської ради (42,1%).

Із поняттям «зелений перехід» знайома більшість жителів громади (57,9%). Для «зеленого переходу» Тернополя вони акцентують на таких кроках: модернізація громадських і житлових будівель для зниження енергоспоживання; перехід на ВДЕ; запровадження роздільного збору сміття, програми компостування, підтримки рециклінгу матеріалів та створення зелених зон.

12.2. Результати анкетування бізнесу

Методом онлайн-анкетування через платформу Google Forms було проведено опитування впродовж жовтня-листопада 2024 року. При проведенні опитування було запропоновано питання, варіанти відповідей до питань, а також (за бажанням) можливість додати власну відповідь на питання.

У цьому дослідженні взяло участь 66 представників місцевого бізнес-середовища, серед яких 56,1% – жінки та 43,9% – чоловіки. 78,8% опитаних є представниками приватного бізнесу. Майже 99% респондентів вказали, що їхні виробничі потужності розташовані у Тернополі. Бізнес більшості функціонує понад 5 років, що дало змогу опитаним більш глибоко проаналізувати місцевий бізнес-клімат. Серед опитаних більшість представляли підприємства із кількістю робочих місць 2-50 одиниць.

За сферою діяльності третина представляє сферу торгівлі, 25% - сферу послуг, по 10% - послуги житлово-комунального господарства та харчової промисловості. Ринок збуту для 60,6% опитаних – територія Тернопільської МТГ.

В сучасних умовах кожен другий респондент вказав на зменшенні кількості зайнятих на підприємствах, які вони представляли, порівняно з довоєнним 2021 роком (табл. 12.2.1). При цьому, цю проблему «доповнює» відчутна потреба у спеціалістах. З цього випливає одна з двох ключових проблем для розвитку бізнесу у Тернопільській громаді – мобілізація працівників, яка має загальноукраїнський характер. Іншою, ще більш вагомою, є проблема низького платоспроможного попиту населення, що в умовах війни має тенденції до поглиблення і теж є повсюдною.

Таблиця 12.1.1. Топ-5 проблем для вирішення – за результатами опитування бізнесу Тернопільської МТГ

Топ-5 проблем для розвитку бізнесу у громаді	
Назва	Кількість згадувань
Низький платоспроможний попит	36
Мобілізація працівників	32
Непрозорість процедур надання комунального майна в оренду, корупція	16
Наявність тіньової економіки	16
Пошкодження систем енергопостачання	9

Пріоритетними сферами діяльності опитані відзначають ІТ-послуги, транспорт і логістику, сільське господарство та сільськогосподарську переробку, харчову промисловість.

У контексті сталості та «зеленого переходу» кожен другий опитаний вказує на неможливість отримати увагу до проблеми екологізації у стратегії ведення свого бізнесу. Однак, 28,8% свідчать, що активно працюють над проблематикою забезпечення сталого розвитку бізнесу і, зокрема, скорочення викидів вуглецю. При цьому, аж 60,6% опитаних вважають, що у цьому питанні їм може посприяти міська влада, і очікують таких дій з її боку. Примітно, що при цьому, на запитання щодо оцінки рівня комунікації з представниками влади, більшість оцінює її як вкрай недостатню. Програмами підтримки підприємництва 78,8% респондентів не користувалися.

ВИСНОВКИ

1. Сильною стороною громади є визначення її більшістю мешканців як такої, де вони хочуть жити і можуть самореалізуватися. Відзначаючи певні проблеми у наданні соціальних послуг та потребу подальшого розвитку інфраструктури, жителі наголошують і на власній відповідальності за ці процеси, адже однією з основних проблем називають низьку громадську активність мешканців, а основний потенціал громади вбачають у молоді.
2. Представники бізнесу також мають чітке бачення і розуміння особливостей розвитку бізнес-середовища у громаді, загалом оцінюючи його добре і задовільно. Проблемою в даному випадку є наявність очікувань з боку бізнесу підтримки від місцевої влади при недостатній комунікації та низькій зацікавленості можливостями, які надає міська рада.

